

Likestilling og vold mot etnisk norske kvinner i parforhold

Isrid Merete Christensen Grujic

Masteroppgave i sosiologi

Master i sosiologi

Vår 2011

Universitetet i Oslo
Det samfunnsvitenskapelige fakultet
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

Sammendrag

For å adressere temaet likestilling og vold innen rammene av norske parforhold, har undertegnede i denne oppgaven belyst og problematisert forholdet mellom likestilling og vold. Et mål har vært å gi et innblikk i etnisk norske voldsutsatte kvinners erfaringer med likestilling og vold, og å videreformidle deres virkelighet, slik de har opplevd den. Videre har undertegnede sett etter indikatorer på likestilling i kvinnenes historier og belyst hvorvidt kvinnene har opplevd seg likestilt med mannen de levde med.

Oppgaven har en kvalitativ tilnærming. Oppgavens utvalg er lite, og den kvalitative empirien gir ikke grunnlag for å si noe om likestilling og voldsutsatte kvinners parforhold generelt. Tre kvinner utgjorde utvalget, og problemene med tilgang til informanter vies oppmerksomhet i oppgaven. Fordi undertegnede var interessert i det som kan virke som to motsetninger; nemlig likestilling og stort omfang av menns vold mot kvinner, var det innledningsvis naturlig å adressere voldsforekomst og voldsbruk i Norge. Dette er gjort ved gjengivelse av kvantitative omfangsstudier og kvalitative undersøkelser. I oppgaven drøftes det om egne empiriske funn er i samsvar med noe av den presenterte teori og forskning. I oppgaven finner undertegnede at likestilling innen rammene av etnisk norske kvinners parforhold har betydning for vold mot kvinner. Likestillingens betydning mellom kjønnene må imidlertid problematiseres.

Undertegnede finner at det kan være nyttig å nyansere temaet vold mot kvinner ved å kombinere de rådende teoriene på fagfeltet.

Forord

Det er flere mennesker som må takkes for at denne oppgaven ble som den ble.

Oppgaven ville ikke hatt livets rett om det ikke var for de tre kvinnene jeg intervjuet. Tusen takk for at dere delte historiene deres med meg. Jeg vil alltid huske dere.

Jeg vil takke min hovedveileder, Arnlaug Leira, for den tålmodighet og fleksibilitet hun har utvist. Takket være hennes sosiologiske tyngde og veiledningserfaring har jeg følt meg i trygge hender. Unn Hege Lind Grøndalen takkes for all oppmuntring i en vanskelig startfase. Jeg vil også takke lederne ved de to kritesentrene jeg besøkte for at de satt av god tid til meg i en travel arbeidshverdag.

Uten min mann, Alen Grujic, sin gode innsats på hjemmebane, ville det vært vanskelig å levere oppgaven i tide. Til sist vil jeg takke min venninne Kari Lorenzen for all støtte i slutfasen. Du vet selv hvor betydningsfulle dine innspill har vært for meg.

Oslo, juni 2011

Isrid Merete Christensen Grujic

1	Innledning	9
1.1	Introduksjon.....	9
1.2	Problemstillinger.....	11
1.3	Innhold og avgrensning	12
1.4	Oppgavens formål.....	12
1.5	Oppgavens relevans.....	13
1.5.1	Samfunnsmessig relevans.....	13
1.5.2	Sosiologisk relevans.....	13
1.6	Problematisering av temaene	15
1.7	Kort om teori, forskning, empiri og begrepsbruk.....	15
1.8	Oppgavens inndeling	16
2	Hoveddel	17
2.1	Historikk.....	17
2.1.1	Menns vold mot kvinner og strafferett	17
2.1.2	Synliggjøring av menns vold mot kvinner som et problem.	18
2.1.3	Vold mot kvinner anerkjennes som samfunnsproblem	20
2.2	Teori.....	21
2.2.1	Kontroverser på fagfeltet	21
2.2.2	Samlivsteorier om likestilling og likeverd.....	24
2.2.3	Teorier om vold mot kvinner	25
2.3	Forskning på vold mot kvinner i parforhold	31
2.3.1	Kvantitativ forskning	31
2.3.2	Kvalitativ forskning	37
2.4	Begrepsavklaring for egen kvalitativ undersøkelse	43
2.4.1	"Etnisk norsk"	43
2.4.2	"Vold"	43
2.4.3	"Fysisk makt", "makt" eller "vold"?.....	44
2.4.4	"Offer"	45
2.4.5	"Mishandlede kvinner" eller "voldsutsatte kvinner"?.....	45
2.4.6	"Likestilling"	47
2.5	Utvalg og metode	47
2.5.1	Om metodevalg og kvalitativ metode	47
2.5.2	Etiske refleksjoner	49

2.5.3	Kontakten med NSD.....	50
2.5.4	Utvalget	51
2.5.5	Rekrutteringsprosessen.....	54
2.5.6	Utvalgsbeskrivelse	60
2.5.7	Metodiske implikasjoner	61
2.5.8	Intervjuene	62
2.6	Analyse.....	71
2.6.1	Analyseprosessen	71
2.7	Resultater.....	74
2.7.1	Problemstilling 1: Hvordan beskriver kvinnene i utvalget voldsbruken, sin tidligere partner, sitt parforhold og de berørtes reaksjoner?.....	74
2.7.2	Problemstilling 2: Kjennetegnes parforholdene av manglende likestilling?	84
2.7.3	Problemstilling 3: I hvilken grad opplevde de voldsutsatte kvinnene likestilling i sitt parforhold?	89
2.8	Diskusjon.....	94
2.8.1	Diskusjon av svar på problemstilling 1: Hvordan beskriver kvinnene i utvalget voldsbruken, sin partner, sitt parforhold og de involvertes reaksjoner?	95
2.8.2	Diskusjon av svar på problemstilling 2: Kjennetegnes kvinnenes parforhold av manglende likestilling?	98
2.8.3	Diskusjon av svar på problemstilling 3: I hvilken grad opplevde de voldsutsatte kvinnene likestilling i sitt parforhold?	102
2.8.4	Har likestilling innen rammene av etnisk norske kvinners parforhold betydning for vold mot kvinner?	104
3	Avslutning.....	108
4	Referanser	110
5	Vedlegg 1.....	114
6	Vedlegg 2.....	116
7	Vedlegg 3.....	118

1 Innledning

1.1 Introduksjon

Vold i parforhold rammer forholdsvis mange mennesker i Norge. Vi leser relativt ofte om kvinner i media som blir terrorisert, skadet eller drept av sine samboere eller ektemenn. Innimellom kommer også nyheter om kvinner som har utført vold og skade mot sine ektemenn. Det kan se ut til at massemedia er inne i en bølge der samlivsvold stadig adresseres. I diskusjoner med kjente og ukjente har undertegnede lagt merke til at det er mange som forstår slik vold som et "ikke-norsk" fenomen. Mange ser ut til å tenke at vold i parforhold stort sett skjer i fremmedkulturelle familier. Mange har blitt overrasket når undertegnede har fortalt at vold mot partner er relativt hyppig blant etniske nordmenn, og at selv om det er flest menn som utsetter partneren sin for vold, er det også en del kvinner som bruker vold mot menn.

Selv om både menn og kvinner utsettes for fysisk vold i parforhold, er det flest kvinner som utsettes for den groveste volden. Norsk institutt for by - og regionforskning (NIBR) utga i 2005 Norges første landsdekkende studie av vold i parforhold. I denne studien ble vold mot kvinner i parforhold betegnet som et omfattende samfunnsproblem og et folkehelseproblem (Haaland, Clausen og Schei 2005: 13). I en omfattende undersøkelse utført i 2004 kom det også frem at langt flere kvinner enn menn (12 % for kvinner mot 3% for menn) har blitt utsatt for grove former for fysisk vold fra en nåværende eller tidligere partner (Pape og Stefansen 2004: 8). I underkant av 1 av 10 kvinner i parforhold utsettes angivelig for grov vold av sin partner (Haaland m.fl. 2005: 13). Slike tall på vold virker vanskelig for mange å ta innover seg. "Hvordan kan det gå an i Norge?", er et spørsmål som ofte har dukket opp. Dette gjenspeiler noe undertegnede har grunnet over i lengre tid: Hvordan kan det i likestilte Norge være så mange norske kvinner som utsettes for vold av sin partner?

Tema for denne oppgaven er vold mot etnisk norske kvinner i parforhold. Dette fordi det er kvinner som i størst grad rapporterer å ha blitt utsatt for grovere former for vold av sin partner. Samtidig går Norge for å være et land der likestillingen har kommet langt, både i arbeidslivet og i hjemmet. Dette paradokset har gjort undertegnede nysgjerrig på likestillingens rolle i forhold til voldsbruk og voldsutsatthet i parforhold.

Kvinnebevegelsen har spilt en viktig rolle i synliggjøringen og bekjempelsen av vold mot kvinner, og har hatt fokus på at menns vold mot kvinner skyldes at man har levd i et mannsdominert samfunn der kvinner generelt har blitt undertrykt av menn (Pape og Stefansen 2004: 49). En teori som har stått sterkt i Norge, og som ideologisk har preget krisesenterbevegelsen, er derfor teorien om at volden mot kvinner har sin grobunn i manglende likestilling. Tanken er altså at så lenge menn har makten i samfunnet, og kvinner og menn ikke er likestilt, vil vold mot kvinner forekomme.

Den feministiske tradisjonen gir en strukturell, eller samfunnsmessig, forklaring på menns vold mot kvinner (NOU 2003: 31: 28). Tradisjonen har blitt debattert og utfordret av andre teorier (blant annet i Loseke, Gelles & Cavanaugh 2005). Norge har de siste tre- fire tiår beveget seg mot å bli et svært likestilt samfunn. Selv om det ennå ikke er full likestilling mellom kjønnene i Norge i dag, har vi som samfunn beveget oss vekk fra et mannsdominert samfunn som undertrykker kvinnene gjennom strukturene. Dette viser seg i menns og kvinners måte å leve sammen på, og i familiers måte å være familie på. Brandth og Moxnes har kalt endringene i familielivet for en "stille revolusjon". Avtradisjonisering, destandardisering og differensiering av familielivet, samt en overgang fra den patriarkalske kjernefamilien til en postmoderne eller senmoderne kjernefamilie har funnet sted (Brandth og Moxnes 1999: 7). Kjønnforskjellene i voldsbruk og voldsutsatthet har imidlertid forblitt nokså stor.

For over 15 år siden skrev Kristin Skjørten at det er omstridt i hvor stor grad utviklingen av likestilling i arbeidslivsdeltakelse, samt på det ideologiske, politiske og

kunnskapsorienterte plan, har ført oss nærmere en utjevning av maktforskjellene mellom kjønn innenfor rammene av et samliv (Skjørten 1994: 45). I Norge er det ikke forsket noe særlig på hvordan likestilling *innad* i det enkelte forhold henger sammen med voldsbruk og voldsutsatthet.

Hvis voldsutsatte kvinners parforhold er preget av manglende likestilling, kan man tenke seg at kvinnen gjør alt tradisjonelt kvinnearbeid i hjemmet, som husarbeid og barneomsorg. Man kan se for seg at hun ikke er med på å ta økonomiske avgjørelser. Hvis hun jobber, har hun en jobb som er dårligere betalt enn mannens. Videre kan man forestille seg at mannen har ansvar for økonomien, at han tar alle store avgjørelser som på en eller annen måte påvirker fremtiden til paret eller familien, og at han ikke gjør noe særlig husarbeid eller omsorgsarbeid med barn. Man ser gjerne ikke for seg et forhold der kvinnen har høyere utdanning enn sin partner, tjener like bra eller bedre enn han, der husholdsarbeid og omsorgsarbeid deles, at begge har like stor økonomisk beslutningsmakt eller at begge parter har like mye å si når beslutninger som vil påvirke parets felles fremtidige liv skal tas.

Hvorvidt likestilling innen rammene av et parforhold har betydning for voldsbruk og voldsutsatthet er fokus for denne oppgaven. Med denne oppgaven har undertegnede ønsket, overordnet sett, innsikt i voldsutsatte kvinners parforhold og grad av likestilling. Undertegnede ønsket innblikk i hvorvidt samliv preget av vold også ble beskrevet som preget av mangende likestilling på flere områder, eller om parforholdene etter visse parametre var preget av likestilling.

1.2 Problemstillinger

Hovedproblemstilling:

Har likestilling innen rammene av etnisk norske kvinners parforhold betydning for vold mot kvinner?

Underproblemstillinger:

1. Hvordan beskriver kvinnene i utvalget voldsbruken, sin partner, sitt parforhold og de involvertes reaksjoner?
2. Kjennetegnes kvinnenens parforhold av manglende likestilling?

3. I hvilken grad opplevde de voldsutsatte kvinnene likestilling i sitt parforhold?

1.3 Innhold og avgrensning

For å adressere temaet likestilling og vold innen rammene av norske parforhold, valgte undertegnede i denne oppgaven først å studere teori og forskning med relevans for temaene likestilling og vold. Deretter gjennomførte undertegnede en kvalitativ undersøkelse der et lite utvalg etnisk norske voldsutsatte kvinner fikk anledning til å fortelle sine historier. Fokus for intervjuene var særlig i hvilken grad kvinnene opplevde likestilling i parforholdet, og om de selv satte voldsbruken i sammenheng med likestilling innad i forholdet. Oppgavens utvalg ble lite, og den kvalitative empirien som ble innhentet gir ikke grunnlag for å si noe om likestilling og voldsutsatte kvinners parforhold generelt. Kun tre kvinner utgjorde til slutt utvalget, og problemene med tilgang til informanter vies oppmerksomhet i oppgaven. Fordi undertegnede var interessert i det som kan virke som to motsetninger; nemlig likestilling og stort omfang av menns vold mot kvinner, var det naturlig å adressere voldsforekomst og voldsbruk i Norge innledningsvis. Dette er gjort ved gjengivelse av kvantitative omfangsstudier og kvalitative undersøkelser.

1.4 Oppgavens formål

Formålet med oppgaven er å belyse og problematisere forholdet mellom likestilling og vold. Et annet mål er å gi et innblikk i etnisk norske voldsutsatte kvinners erfaringer med vold, og å videreformidle utvalgets historier ved å tegne et bilde av deres virkelighet, slik de har opplevd den. Videre er det ønskelig å belyse hvorvidt kvinnene har opplevd seg likestilt med mannen de levde med, og å se etter indikatorer på likestilling i deres historier. Undertegnede drøfter om egne empiriske funn er i samsvar med de teorier om vold mot kvinner undertegnede har presentert, med særlig vekt på å drøfte feministiske teorier. Siden noen av de spørsmålene undertegnede har stilt informantene er inspirert av Statistisk Sentralbyrås (SSB) tidsbruksundersøkelse av 2000 og SSBs samleside om likestilling (ssb.no), kommenteres empirien i forhold til dette. Undertegnede ønsker å diskutere om det kan være nyttig, teoretisk og empirisk, å ha en litt annerledes innfallsvinkel til temaet vold mot kvinner.

1.5 Oppgavens relevans

1.5.1 Samfunnsmessig relevans

Oppgavens tema er alvorlig, og tar for seg et problem som berører mange mennesker. Ved siden av problemene volden skaper for kvinnene selv, berøres også deres barn og annen familie. Problemorientert forskning har i følge Thagaard (1998) en sterk posisjon i norsk sosiologi. En tilstrekkelig samfunnsmessig begrunnelse er i følge henne å beskrive hvordan informasjon fra prosjektet kan bidra til å belyse problemer i samfunnet (Thagaard 1998: 50). Både NOU- rapporten "Retten til et liv uten vold" (2003:31) og FNs menneskerettskomité (2006) understreker nødvendigheten av å forske mer på menns vold mot kvinner. I sine oppsummerende bemerkninger av 24. mars 2006 uttrykker FNs menneskerettskomité bekymring over at det i Norge er "vedvarende familievold på tross av lovgivning på feltet, samt manglende statistikk på området. Komiteen uttalte at norske myndigheter må ta i bruk effektive tiltak for å forhindre familievold, samt forbedre statistikken på feltet" (FNs menneskerettighetskomité i Norsk senter for menneskerettigheter 2006). Regjeringens handlingsplaner betegner også vold mot kvinner som et samfunnsproblem (Skjørten 2004: 68). Vold mot kvinner fører også til helseproblemer, og kan kalles et alvorlig folkehelseproblem (Haaland m.fl. 2005). Det finnes bred dokumentasjon, fra blant annet USA, på at selvmordsforsøk er tolv ganger hyppigere blant kvinner som er utsatt for vold i hjemmet. Både amerikansk og nordisk forskning har funnet at mishandlede kvinner hyppigere enn andre kvinner har problemer med angst, depresjon, fysisk ubehag og søvnproblemer. Bruken av alkohol og medisiner er også forholdsvis mye høyere blant kvinnelige ofre for mishandling (Skjørten i NOU 1999: 13: 489- 490) sammenliknet med andre kvinner. Schei (2005) skriver at vold mot kvinner i parforhold kan føre til omfattende helseskader, men at mange, selv ikke etter fysiske skader, ikke kontakter hjelpeapparatet (Haaland m.fl. 2005: 15- 16).

1.5.2 Sosiologisk relevans

Thagaard skriver at en faglig begrunnelse for hvorfor problemet som adresseres i en studie er viktig, innebærer å argumentere for hvordan prosjektet forholder seg til

andre teoretiske tradisjoner i faget, og hvilket bidrag prosjektet kan tenkes å gi i forhold til eksisterende forskning på feltet. Målsetningen kan være å utvikle ny teori, videreutvikle etablert teori, utforme nye metoder å undersøke noe på eller å frembringe informasjon som er ny i forhold til etablert viten (Thagaard 1998: 49). Denne oppgaven omhandler hvordan informantene oppfatter sammenhengen mellom likestilling og vold i eget parforhold. Det er dermed relevant å debattere hvorvidt et likestillingsperspektiv på vold mot kvinner kan være med på å nyansere de forskjellige teoriene om vold i parforhold og vold mot kvinner. Denne oppgaven vil kunne utfordre likestillingsperspektivet som voldsteori, og bidra med informasjon om forhold ved likestilling innad i parforhold. Oppgaven vil således gå utover den tradisjonelle måten å adressere likestilling som et strukturelt eller samfunnsmessig fenomen.

Dette er et fagfelt som til dels preges av sterke teoretiske kontroverser (Loseke m.fl. 2005, Haaland m.fl. 2005:102, Johnson & Ferano 2000). Siden undertegnedes teoretiske for forståelse av vold i parforhold har vært at den er kjønnskjev, at menns vold mot kvinner kan reduseres ved likestilling mellom kjønnene, både generelt og innen rammene av samliv, knyttes oppgaven til den feministiske tradisjonen. Imidlertid er den feministiske tradisjons vektlegging av *patriarkalske samfunnsstrukturer* for lite nyansert til å beskrive dagens norske samfunn. Med bakgrunn i egen oppfatning av det norske samfunn, familieforskning av blant annet Brandth og Moxnes (1999), samt statistikk om likestilling som i dag finnes ved blant annet SSB, stiller undertegnede seg undrende til å kalle Norge for et patriarkalsk samfunn.

Selv om informasjonen dette prosjektet frembringer er for lite til at den kan si noe om likestilling i etnisk norske voldsutsatte kvinners parforhold generelt, gir den informasjon om sider ved voldelige parforhold som det til nå, så vidt undertegnede bekjent, ikke foreligger mye vitenskapelig dokumentasjon om.

Idet det viste seg å være problematisk å rekruttere informanter på en måte som har vært vanlig i tidligere kvalitativ forskning om temaet, bidrar denne oppgaven også med metodologisk refleksjon som senere forskning kan dra nytte av.

1.6 Problematisering av temaene

Fagfeltet rundt temaet vold i parforhold er preget av diskusjon. Det har rådet kontroverser om alt fra hva et voldsbegrep bør inneholde og dermed hva man bør se etter når man studerer vold i parforhold. Hvorvidt det er menns vold mot kvinner som er problemet har blitt diskutert. Noen mener blant annet at kvinners vold mot menn er et like stort problem, slik at det er vold i parforhold som er selve problemet. Det pågår diskusjoner om årsakssammenhenger, blant annet i USA, der feltene sosiologi, psykologi og den feministiske tradisjonen har stått steilt mot hverandre (Loseke m.fl 2005). I Norge har det blant annet blitt diskutert om et klasseperspektiv på vold i parforhold er mer formålstjenelig for å forklare, og dermed også forebygge og behandle volden, enn hva kjønnsmaktperspektivet er (Pape og Stefansen 2005, Skjørten 2004, 2005). Noen mener også at fagfeltet er preget av motstand mot kunnskap om vold mot kvinner (NOU 2003:31). Diskusjonene på feltet er et tilbakevendende tema i oppgaven, fordi alt fra begreps- metode- og teorivalg vil medføre at diskusjoner på fagfeltet trekkes frem.

1.7 Kort om teori, forskning, empiri og begrepsbruk

I del 2 presenteres først teori og tidligere forskning på feltet. Av teori presenteres "sosiologisk teori" om vold i parforhold, blant annet av Strauss og Gelles (i Loseke m.fl.2005), teorier om kontroverser på feltet (Loseke m.fl.2005), og feministisk teori om vold mot kvinner (blant annet Yllö og Bograd 1988, Dobash&Dobash 1992). Viktige forskningsbidrag som er relevant for denne oppgaven er omfangsundersøkelser av kvinners voldsutsatthet (Haaland m.fl. 2005, Pape og Stefansen 2004). Det finnes også en rekke viktige kvalitative undersøkelser, blant annet av Kristin Skjørten (blant annet 1994) Av tidligere hovedfagsoppgaver om vold mot kvinner refereres det til Eirin Bjerke (2006), som har undersøkt mishandlede kvinners motmaktsstrategier.

Undertegnede presenterer statistikk fra SSB om kvinner og menns utdanningsnivå- og type, deres yrkesaktivitet, lønnsnivå, og tidsbruk på husholdsarbeid, fordi det er relevant for mine mål på likestilling i parforhold. Undertegnede bruker SSBs krisesenterstatistikk for blant annet å gi en oversikt over hvordan voldsutsatte kvinner bruker krisesentre.

Av definisjonene som ligger til grunn for begrepsavklaringene har undertegnede hovedsakelig brukt Per Isdal (2000) om vold. Statistisk Sentralbyrås definisjon av "norsk" ligger til grunn for definisjonen "etnisk norsk". Det tidligere Likestillingssenteret har en god definisjon av likestilling. Undertegnede benytter seg blant annet av Norges offentlige utredninger 2003:31, Pape og Stefansen (2004) og Haaland m.fl. (2005) når begrepet "voldsutsatte kvinner" avklares.

1.8 Oppgavens inndeling

Kapitlene er tematisk inndelt. I innledningen har oppgavens tema, dens problemstillinger, formål og relevans blitt presentert. Oppgavens avgrensninger har blitt skissert, og temaene i oppgaven har blitt problematisert. Det har også blitt gitt en kort forhåndspresentasjon av relevant teori og empiri.

I hoveddelen presenteres et historisk overblikk på temaet, samt teori og forskning som er relevant for oppgaven. Deretter følger en begrepsavklaring for egen kvalitativ undersøkelse. Rekrutteringen av utvalget i undersøkelsen, og vanskene som oppstod med rekrutteringen skisseres. Det gjøres så rede for metode- og analysevalg, og det metodiske arbeidet og analyseprosessen gjennomgås. Oppgavens problemstillinger besvares i resultatdelen. Hvorvidt likestilling innen rammene av etnisk norske kvinners parforhold har betydning for vold mot kvinner, adresseres. Først presenteres de kvinnelige informantenes beskrivelser av voldsbruk, sin partner, sitt parforhold og de involvertes reaksjoner. Deretter besvares spørsmålene om hvorvidt kvinnenens parforhold var kjennetegnet av manglende likestilling og i hvilken grad de voldsutsatte kvinnene opplevde likestilling i sitt parforhold. Siste del av hoveddelen diskuterer resultatene, og drøfter dem opp mot teori og tidligere forskning samt egen metodikkbruk.

Etter å ha diskutert resultatene følger oppgavens avslutning. Her oppsummeres oppgaven og svarene på problemstillingene. Det presenteres også noen avsluttende refleksjoner på hva undertegnede synes er viktig at fagfeltet fokuserer på videre i sitt arbeid med å forstå og forebygge voldsbruk mot etnisk norske kvinner.

2 Hoveddel

Hva man forstår som vold varierer med ulike samfunnsforhold og endres over tid. Når kunnskapsproduksjonen på feltet øker, endrer også forståelsene seg (NOU 2003:31:28). For å forstå de ulike teoretiske perspektivene, som senere vil bli presentert, og hvorfor det eksisterer kontroverser på feltet, er det hensiktsmessig å innledningsvis vise hvordan synet på menns vold mot kvinner har forandret seg gjennom tidene.

2.1 Historikk

2.1.1 Menns vold mot kvinner og strafferett

Kvinner har tradisjonelt blitt sett på som menns eiendom og lovgivningen har derfor beskyttet menns rett til å bruke vold mot sine ektefeller. I romerske familier kunne menn drepe ektefellene sine uten å straffeforfølges. Jysk lov gav fra 1241 ektemenn myndighet over konen, noe som medførte ikke bare rett, men også plikt til å straffe kvinnen med stakk. Uttrykket "tommelfingerregel" stammer fra at man i England hadde "the rule of the thumb", som bestemte at menn ikke kunne slå ektefellene sine med en stakk tykkere enn tommelfingeren sin. I Norge og Danmark ble menns rett til å tukte sin kone fjernet i 1687 ved Christian den Vs lov. I England ble ikke vold gyldig skilsmissegrunn før i 1878, og i Norge ble dette først gyldig skilsmissegrunn i 1909. Også voldtektslovgivningen beskriver synet på menns forhold til kvinner gjennom tidene. Norge har hatt forbud mot voldtekt siden de første skrevne lovene på 900-tallet, men i Gulatingloven ble det stadfestet at kvinnen måtte melde fra om voldtekten samme dag som den skjedde, og at en rett bestående av tre menn skulle avgjøre om mannen var skyldig eller ikke. Etter Christian Vs lov av 1687 skilte man mellom typer av kvinner i forhold til om de hadde krav på beskyttelse. Kun gifte

kvinner, enker og ”den ærlige mø” var verdige offer, andre kvinner var ikke verdt beskyttelse. Å bli dømt for voldtekt kunne gi dødsstraff, erstatningskrav eller pålegg om å gifte seg med offeret. Erstatnings- og giftekravet var i følge Skjørten (1988, i NOU 2003:31:29) en konsekvens av at kvinnens verdi på ekteskapsmarkedet sank etter å ha blitt voldtatt. Norsk strafferett har først de siste tiåra reist tiltale for voldtekt i ekteskap. Den første dommen for slik vold kom i Høyesterett i 1974, da en mann ble dømt for å ha voldtatt sin kone (NOU 2003:31: 29).

2.1.2 Synliggjøring av menns vold mot kvinner som et problem.

Frem til slutten av 1970- tallet var oppmerksomheten rundt vold generelt ofte rettet mot voldsutøveren (blant annet Fattah 2000 i Pape og Stefansen 2004:12), både i den offentlige debatt og blant voldsforskere og kriminologer. Utøverperspektivet står fortsatt sterkt i mye av forskningen på vold, men ikke lenger som det dominerende perspektivet. Internasjonalt har fokuset på ofre for det meste blitt drevet frem av to leire, den akademiske viktimologien, som er studiet av ofre for lovbrudd, og den mer praktisk orienterte viktimologiske bevegelsen (Djik 1999, Gaudreaut og Peters 2000, Hjelmdal 2003, i Pape og Stefansen 2004:13). Et sentralt tema har vært variasjoner i risikoen for å bli rammet, og de såkalte *livsstilsteoriene* handler om at ulike typer livsstil medfører ulik sannsynlighet for å være på feil sted til feil tid med feil mennesker. Risikoen for å utsettes for overgrep vil være forskjellig i ulike grupper av befolkningen. Slike typer teoridannelser ble ikke utviklet med tanke på å forklare vold i parforhold eller andre nære relasjoner, men tar for seg risikoen for å bli utsatt for vold generelt. Disse teoriene har blant annet blitt kritisert for å fremstille ofrenes livsstil som medvirkende årsak til volden, noe som kalles ”Victim Blaming”. Motstanden har vært spesielt sterk fra den praktisk orienterte viktimologiske bevegelsen (Pape og Stefansen 2004: 13).

Den akademiske viktimologien har vært svak i Norge. Her har den anvendte, eller praktiske orienterte viktimologien hatt mest innflytelse. Denne bevegelsen har delvis bygget på feministisk ideologi, og har fokusert på seksuelle overgrep og menns vold mot kvinner i nære relasjoner. *Kjønn og makt* har vært de viktigste forklaringsfaktorene i dette perspektivet, noe som har preget mye av forskningen på

feltet (Pape og Stefansen 2004: 13). Pape og Stefansen har vært kritiske til at få norske undersøkelser har tatt for seg variasjoner i voldsutsatthet med utgangspunkt i flere mulige forklaringsvariabler. Deres undersøkelse av Oslobefolkningens voldsutsatthet, som beskrives i kapittel fire, tar for seg voldens kjønnsdimensjon, men også en del andre faktorer som de mener volden kan ses i sammenheng med (Pape og Stefansen 2004:13- 14).

Feministisk ideologi har altså vært en pådriver når det gjelder å studere voldsutsatte kvinner. *Krisesenterbevegelsen* var tidlig ute med å definere vold mot kvinner, eller kvinnemishandling, som et samfunnsmessig problem, noe de som nevnt mente skyldtes skjev maktfordeling mellom kvinner og menn. Krisesenterbevegelsen kom i gang etter at det i 1976 ble avholdt et tribunal i Brussel, der tema var forbrytelser mot kvinner. Her ble erfaringer fra det første krisesenteret i Europa, som hadde åpnet noen år tidligere i England, presentert. Dette resulterte i at Krisesentergruppa i Oslo ble startet rett etterpå. Norges første krisetelefon for mishandlede og voldtatte kvinner åpnet i februar 1977, og på denne måten ble det dokumentert at vold og overgrep var et problem også i Norge. Ett år senere fikk Krisesentergruppa økonomisk støtte til å starte et krisesenter, og i mai 1987 åpnet dette i Oslo med støtte fra stat og kommune. Slik startet en landsomfattende krisesenterbevegelse. På dens første landskonferanse i 1980 var det enighet blant de 26 krisesentergruppene i at lokale myndigheter møtte krisesentergruppene med liten forståelse for at det virkelig eksisterte et problem. De opplevde skepsis i forhold til hvorvidt tiltak hadde relevans, mistenkeliggjøring, og å få lite økonomisk støtte (Ahnfeldt 1987 i Skjørten 2004). Mange av gruppene ble møtt med argumenter om at dette kanskje var et problem i Oslo, men ikke i lokalsamfunnene. Allikevel kom 50 nye krisesentre og krisetelefoner til i løpet av de neste årene, og kvinnemishandling gikk i følge Skjørten fra å være et skjult problem til å bli tatt opp på den offentlige dagsordenen (Skjørten 2004: 63-64).

En viktig forklaring på hvorfor det tidligere hadde mislyktes å sette vold mot kvinner på dagsordenen, var at den skjedde i hjemmet og innen familien, og at den derfor ble sett på som en privatsak. Dette speiles i massemedias dekning av familievold. Det

er ikke lenge siden det het "husbråk" i stedet for "familievold", eller "familietragedie" i stedet for "drap og selvdrap". I tillegg mener Skjørten at vold i nære relasjoner på den tiden ble forklart ut fra forhold uten særlig politisk gjennomslagskraft. Man så kvinnemishandling som et sosialt problem som forekom i marginaliserte familier med fattigdoms- og rusproblemer. Menn som utøvde vold ble sett på som tapere på mange områder, og ble stemplet som avvikere. Skjørten mener nettopp dette utgjorde et viktig skille mellom de etablerte forståelsene og den nye måten krisesenterbevegelsen forsto kvinnemishandling på. Nå ble menns vold mot kvinner fremhevet som selvstendig problem, i stedet for å bli oppfattet som del av et større problemkompleks (Skjørten 2004: 63-64).

Flere forhold rundt vold mot kvinner ble avdekket ved arbeidet på krisesentrene. Kvinner fra både lave og høyere sosiale lag oppsøkte sentrene. Dette viste at vold mot kvinner skjedde i alle sosiale lag, og at menn som slo, ikke var typiske avvikere, men mer som vanlige menn å regne. Krisesenterbevegelsen kjempet med det mot etablerte oppfatninger, som de mente var med på å usynliggjøre og bortforklare menns vold mot kvinner (Skjørten 2004: 65).

2.1.3 Vold mot kvinner anerkjennes som samfunnsproblem

Oppfatningen om at kvinnemishandling måtte ses på som et samfunnsproblem fikk raskt gjennomslag, og i 1983 presenterte Sosialdepartementet, Justisdepartementet og Forbruker- og administrasjonsdepartementet handlingsprogrammet "Tiltak mot kvinnemishandling". Dette handlingsprogrammets forståelse av kvinnemishandling var i tråd med krisesenterbevegelsens syn. Nå var det et offentlig ansvar å gjøre kvinnemishandling til et offentlig anliggende, og å påvirke normdannelsene i samfunnet (Skjørten 2004: 65). Siden da har det kommet ytterligere tre handlingsplaner, en i 1999, en i 2004, samt handlingsplanen mot vold i nære relasjoner 2008-2011 (Skjørten 2004: 67- 68, Justis- og politidepartementet 2007). I løpet av de siste ti årene har vold mot kvinner i tillegg blitt satt på dagsordenen i form av de offentlige utredningene NOU 1999: 13 *Kvinnens helse i Norge* og NOU 2003: 31 *Retten til et liv uten vold. Menns vold mot kvinner i nære relasjoner*, og Stortingsmelding nr 29 (2002- 2003) *Om familie- forpliktende samliv og foreldreskap*,

der et kapittel omhandler bekjempelse av vold i nære relasjoner (Skjørten 2004: 68). I 2005 kom Norges første landsrepresentative omfangsundersøkelse av vold i parforhold, med tittel *Vold i parforhold- ulike perspektiver*, der en egen del ble viet vold mot kvinner og påfølgende helseproblemer (Haaland m.fl. 2005).

Siden Norge har ratifisert FNs menneskerettighetskonvensjon, kvinnekonvensjon, barnekonvensjon og tilsluttet seg Handlingsplanen om vold mot kvinner, "The Beijing declaration and platform for action", er Norge nå internasjonalt forpliktet til å arbeide mot vold i nære relasjoner. I Beijing- plattformen heter det at vold mot kvinner er et uttrykk for ulike maktforhold mellom kvinner og menn, og dermed et hinder for likestilling. Europarådet har jobbet aktivt for å motvirke vold og overgrep mot kvinner, og WHO konkluderte i 2002 med at vold er et globalt helseproblem (Skjørten 2004: 68).

2.2 Teori

Fordi undertegnede finner at momenter ved flere teoretiske tilnærminger passer som bakgrunns- og analyseramme for min oppgave, vil undertegnede presentere de rådende teoriene om vold mot kvinner. Som tidligere nevnt har disse til dels stått steilt mot hverandre. Derfor starter denne delen av kapittelet med en gjennomgang av kontroversene på fagfeltet

2.2.1 Kontroverser på fagfeltet

2.2.1.1 Vold som privat eller offentlig anliggende

Loseke m.fl.com i 2005 med boken *Current Controversies on Family Violence*, der kontroversene og hvorfor disse har oppstått presenteres. Forfattere fra forskjellige fagfelt presenterer sitt syn på problemet vold mot kvinner i parforhold. Selv om denne bokens hovedtema er familievold og ikke vold mot kvinner, er dette tema som flyter i hverandre, og mye av det forfatterne skriver om familievold har relevans for temaet vold mot kvinner (Loseke m.fl.2005).

I bokens innledning argumenteres det for at familievold i USA i høy grad er et offentlig anliggende. Presidenten erklærer eksempelvis hvert år oktober for

”Domestic Violence Awareness Month”. Opinionsmålinger, innholdsanalyse av massemedia, samt årlige revisjoner av føderal lovgivningsaktivitet, viser at offentligheten, fagfolk og beslutningstakere er opptatt av familievold (Loseke m.fl.2005: iv). I Norge har man ikke hatt det samme offentlige fokus på familievold eller vold mot kvinner, men med jevne mellomrom fokuseres det på dette problemet. Høsten 2007 viste justisminister Knut Storberget stort engasjement for temaet, og frontet boken ”Bjørnen sover” (Storberget, Bråten, Rømning, Skjørten, Aas- Hansen (red.)), som omhandler vold mot kvinner. VG lagde en stor kampanje om kvinner som ble drept av sine partnere, og vold mot kvinner ble diskutert i debattprogrammer på TV rundt samme tid.

En av grunnene til at volden tidligere ble sett på som et privat problem, var at den i følge Loseke m.fl. var definert som en *normal side ved familielivet*. Det at ektefeller klippet til hverandre under krangler ble sett på som normalt. En måte å endre disse holdningene på har derfor vært å navngi problemene. Ved å kalle det ”vold” eller ”mishandling”, har det blitt kommunisert at adferden ikke er akseptabel (Loseke m.fl.2005: iv).

2.2.1.2 Begrepsbruk, definisjonsvalg og deres følger

Ved å bruke begreper som vektlegger det moralsk uakseptable ved å bruke vold har nye kontroverser oppstått. For jo mer alvorlig begrepsbruken er, jo mindre sannsynlig er det at voldsutøveren innrømmer sine handlinger. Alvorlig begrepsbruk kan også medføre at de voldsutsatte syns det er flaut å innrømme at de utsettes for mishandling, og at de derfor er motvillige mot å stå frem og søke hjelp (Loseke m.fl.2005: v- vi).

Loseke m.fl. beskriver hvordan det i USA har vært kontroverser mellom forskere, talspersoner og behandlere mht begrepssetting og adressering. De som jobber med familievold har vært uenige om hvordan man skal angripe problemet, samtidig som det har pågått diskusjoner om hvordan temaet skal defineres. Definisjonen av et problem er avgjørende for hvordan problemet vil bli behandlet. Mens noen, slik som Loseke m.fl. vektlegger familievold, mener andre at man må fokusere på vold i

intime relasjoner, enten de intime er i familie med hverandre eller ikke. Andre igjen mener det viktigste er å ha fokus på voldens ofre, som for eksempel kvinner og barn som blir utsatt for vold av en i nær relasjon (Loseke m.fl.2005: vii). I Norge har det blant annet kommet diskusjoner i etterkant av de to store omfangsundersøkelsene (Pape og Stefansen 2004) og (Haaland m.fl. 2005) som fant at omfanget av vold var større i lavere sosioøkonomiske sjikt.

Årsak til kontroversene kan være at vold mot kvinner bare har vært på agendaen i overkant av tre tiår. Det tar tid å forstå kompliserte sosiale fenomener, og det lar seg ikke gjøre å løse slike problemer på en enkel måte. Fenomenet har vist seg å være svært sammensatt. De spørsmålene det reiser, har også fått oppmerksomhet fra forskjellige teoretiske perspektiver. Eksempler er fagene psykologi, sosiologi, jus og kvinnestudier. Ekspertene har ikke hatt ett *felles teoretisk perspektiv*, et *felles* diskursvokabular eller en spesifikk agenda. Vold er også et praktisk problem som må løses, og således også et politisk problem. Ekspertene innen feltet kan få stor makt fordi de påvirker beslutninger om hva som kan gjøres for å stoppe vold, for å hjelpe ofre og å rehabilitere og/ eller straffe utøvere. Hvis en teoretisk innfallsvinkel eller forskningstradisjon "vinner" kan det få følger for politiske beslutninger og offentlige holdinger (Loseke m.fl.2005: vx-vxi).

I Norge behandles eksempelvis voldsutøvere, mens det i Sverige har vært stor motstand mot det på grunn av at den sterke kvinnebevegelsen mener det er kvinnene som må få midler, i stedet for at voldsutøverne "premieres" med behandling. I Sverige raste debatten kraftig i 2005, etter en dokumentar om det som i programmet ble kalt ekstremfeminisme. Her ble Eva Lundgren, som var forskningsleder for "Slagen Dam" (se www.brottsoffermyndigheten.se), Sveriges nasjonale undersøkelse av vold mot kvinner, sterkt kritisert, særlig for tidligere studier (www.dagbladet.no/kultur 2005). Kvinnebevegelsen "Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige" (Roks), ble kritisert for å være for ekstreme og unyanserte. Blant annet hadde de hevdet at alle menn, med få unntak, er potensielle voldsmenn, og at menn er dyr. Den radikale kvinnebevegelsens politiske påvirkning ble i denne sammenheng problematisert (www.svt.se2008).

Loseke m.fl. hevder at hvilke forandringer det er behov for, og hvorvidt intervensjoner bør fokusere på å forandre individer eller sosiale institusjoner, bestemmes av politiske beslutninger, og kontroverser og uenigheter øker som følge i styrke, ettersom de praktiske og politiske innsatsene blir høyere (Loseke m.fl.2005: vx- vxi).

Kontroverser kan forsterkes når temaene som omhandles ikke kan løses med fornuft og logikk alene. Alle definisjoner og målinger av familievold er moralsk farget, enten dette er mer eller mindre uttalt. Alle definisjoner og argumenter involverer moralske vurderinger som for eksempel hva slags adferd som vurderes som akseptabel eller tolerabel, og hva slags adferd som vurderes som gal. Kontroverser med sterke moralske dimensjoner kan bli emosjonelt ladet fordi moral har mye med følelser å gjøre. At mange forskere har vært i kontakt med voldens ofre, og kanskje også sett uheldige utilsiktede konsekvenser av politiske velmenende men feilslåtte beslutninger, kan også være med på farge argumenter og lede til emosjonelt ladede uenigheter (Loseke m.fl.2005: vxi-vxii).

2.2.2 Samlivsteorier om likestilling og likeverd

I dag har ikke mannen lenger legitime råderett i familien. Mannen har ikke normativ rett til å bestemme over kvinner og barn i sin familie. Imidlertid har kvinner bare kommet inn for fullt på ett av de to viktigste maktområdene i samfunnet. I Skjørten's avhandling, som nå er 15 år gammel, beskrives det hvordan kvinner deltar for fullt i politikken, men at på den andre store maktarenaen, den økonomiske, er fremdeles de fleste kvinner utestengt (Skjørten 1994: 44-45). Det er underlig å lese en beskrivelse av likestillingsutviklingen som fortsatt har relevans: utdanningsforskjellene har minsket, men vi har ikke økonomisk likestilling mellom kjønnene. Flesteparten av kvinner i dag har imidlertid egen inntekt, og dette gir i følge Skjørten dagens kvinner et annet utgangspunkt enn deres mødre hadde. Runa Haukaa (1991: 8, i Skjørten 1994) mener at til tross for at likestilling gjør seg gjeldende på det ideologiske, politiske og kunnskapsorienterte området, og på området å ha/ikke ha lønnet arbeid, kan vi ikke ut fra en bredere økonomisk

synsvinkel si at likestilling eller likeverdighet eksisterer. I hvor stor grad forandringene har medført at det nærmer seg en utjevning av maktforskjellene mellom kjønn innen rammen av samliv, er altså omstridt (Skjørten 1994: 45).

Skjørten refererer til Hanne Haavind (i Skjørten 1994), som mener at endringene i forholdet mellom kjønn i hjemmet kun er tilsynelatende, og at maskulin dominans og feminin underordning har blitt usynlig og endret navn til "kjærlighet", "valg", "enighet", "lojalitet", "praktisk", "nødvendig", "logisk" og så videre. Videre hevder hun at undertrykkningen av kvinner opprettholdes samtidig som maktforholdet ikke skal være synlig utad, fordi åpenbart aggressive eller autoritære menn nå lettere avvises som personlig mislykkede. Haavind hevder at mannsdominansen opprettholdes gjennom partnervalg og utforming av samlivet, at kvinnene aktivt medvirker i prosessen, og at partene sammen går inn for at samlivet skal virke mer likeverdig enn hva det egentlig er. Selv om det er riktig at moderne kvinner kan gjøre alt, kan hun bare det så lenge hun gjør det underordnet de mennene hun er sammen med. Det er større sjanse for at hun positivt bekreftes som kvinnelig, at hun blir satt pris på, om hun selv bidrar til at denne relative underordningen ikke fremstår som underordning. Det vil si at hun har ansvar for å oppleve og fremstille det som villet, og i samsvar med hennes personlige egenskaper. Da vil ikke hans overordning fremstå som illegitim dominans, men som egenskaper ved personligheten hans som hun setter pris på. Kvinner kan være intellektuelle og selvhevdende så lenge hun ikke lar det gå utover menn, men heller velger seg en partner som overgår henne i så måte. Dette generelle bildet av samliv er imidlertid i liten grad undersøkt empirisk (Haavind 1985, 1977, i Skjørten 1994).

2.2.3 Teorier om vold mot kvinner

2.2.3.1 Feministiske teorier og reaksjoner mot disse

I følge NOU- rapporten "Retten til et liv uten vold" finner man ulike forklaringer på volden etter som hva slags nivå man søker å gi forklaringer på (NOU 2003: 31: 28). En forklaring på et *strukturelt* nivå vil si at det er strukturer i samfunnet som muliggjør volden. Slik kan man se menns vold mot kvinner som uttrykk for en

patriarkalsk samfunnsstruktur der menn er overordnet kvinner. I en slik samfunnsstruktur vil noen menn etablere, og kunne opprettholde, en dominerende posisjon over kvinnen de lever i parforhold med og dominansen kan uttrykkes ved hjelp av vold (NOU 2003: 31: 28). Slike forklaringer kjennetegner som nevnt feministiske teorier om menns vold mot kvinner. Det feministiske kjønnsmaktperspektivet ble utviklet med grunnlag i kriesenterbevegelsens forståelse av kvinnemishandling som samfunnsproblem og empiriske studier av mishandlede kvinners livssituasjon.

Menns vold mot kvinner kan også forklares med utgangspunkt i menns individuelle bevisste valg og ønsker (Skjørten 2004: 69- 70). Kersti A. Yllö (i Loseke m.fl.2005) skriver at for å utvikle en teoretisk, empirisk, politisk og personlig forståelse av vold, må man analysere dens komplekse kjønnede natur. Utøvers og offers psykologier, hvordan de samhandler, kjønnede forventninger om familieforhold og dynamikk, samt hvordan samfunnets patriarkalske ideologi og struktur påvirker individer og deres forhold, må undersøkes. Og selv om det finnes mange feministiske perspektiver, finnes en bred enighet om at familievold er formet av kjønn og makt. Yllö mener at mens det feministiske perspektivets styrke er *praktiske* tiltaksprogrammer og kritikk av andre perspektiver, er det ikke et ferdig utviklet verktøy til å *forklare* vold i hjemmet. Dette gjelder også andre perspektiver, siden ingen enkeltperspektiver er komplett (Loseke m.fl.2005: 20- 21). Feministisk teori om menns vold mot kvinner, enten dette skjer i familiekontekst eller ikke, støtter seg i følge Yllö på en bredere feministisk analyse av alle aspekter av kvinners liv i det patriarkalske samfunn. Feministiske analyser knytter volden til omfattende sjåvinisme i samfunnets normer, verdier og institusjoner. I følge et slikt syn voldtar eksempelvis en mann sin kone fordi han mener det er hennes ekteskapelige plikt å underkaste seg. Det er i så tilfelle altså ikke bare snakk om motstridende individuelle interesser, som Yllö mener en sosiologisk analyse av problemet ville hevde. Hun mener det heller er snakk om en kjønnet konflikt, der det finnes sterk institusjonell støtte for mannens oppfatning av å ha eierett over livspartneren sin. I følge Yllö er det feil å se bort fra de kjønnede aspektene ved menns kontrollerende og voldelige adferd (Loseke m.fl.2005:21).

I fagmiljøer som er for strukturforklaringer på vold, debatteres det om det er kjønn eller klasse som har mest å si for voldsforekomsten i Norge. Som tidligere nevnt har det kommet frem at omfanget av vold er større i lavere sosioøkonomiske lag enn ellers. Pape og Stefansen (2004, i Pape og Stefansen 2005: 87) fant at kvinner i lavstatusgrupper er mer utsatt for vold fra partner enn kvinner i høystatusgrupper. Dette støttes av liknende funn fra andre land (Pape og Stefansen 2005: 88). Pape og Stefansen kritiserer at dette ikke tas hensyn til i norske offentlige dokumenter og utredninger. Blant annet kritiserer de Kvinnevoldsutvalgets NOU- rapport "Retten til et liv uten vold" for å beskrive menns vold mot kvinner i nære relasjoner som et felt preget av motstand mot kunnskap og mytedannelser, med forestillinger om den alkoholiserede, fattige eller psykotiske mannen som voldsutøver som eksempler på myter. Pape og Stefansen mener at hvis man ser bort fra at det er en sammenheng mellom sosial klasse og voldsutsatthet, er det en form for motstand mot kunnskap, noe som er uheldig både forskningsmessig og i forhold til mange av de kvinnene som utsettes for vold (Pape og Stefansen 2005: 88).

2.2.3.2 Det "sosiologiske perspektivet"

Som nevnt bruker Loseke m.fl.(2005: 35- 38) betegnelsen "sosiologisk perspektiv" på vold i familien om forklaringer som *ikke* er preget av kjønns- tankegangen, men som tar for seg alle typer familievold. Så vidt undertegnede bekjent har vi ikke et uttalt sosiologisk perspektiv i Norge, men som nevnt finnes noen store omfangsundersøkelser med fokus også på kvinners vold mot menn (blant annet Pape og Stefansen 2005 og Haaland m.fl. 2005) samt forskere som er kritiske til en ensrettet feministisk fortolkning av vold i nære relasjoner.

I følge Loseke betyr det sosiologiske perspektivet *sosial konstruksjonisme* at man undersøker makten og betydningen av de begreper man har med å gjøre. For å forklare dette nærmere, er det greit å utdype litt om Loseke. Hun mener man i USA må fokusere på all slags vold, fordi vold i familien bryter med kulturelle bilder av

familien som en fredelig og solidarisk institusjon. Amerikanske nasjonale studier finner stor forekomst av vold som dytting, utdeling av ørefiker samt rising, og at dette gjøres av alle mot alle. Dermed fremstår amerikanske familier som svært voldspregede. Loseke mener at amerikanerne ikke er opptatt av slik type vold, fordi de ser den som legitim og som en del av barneoppdragelse. Dessuten ser mange på slike typer vold som en normal side ved familielivet. I USA er hverken allmennheten, de fleste forskere eller politikere særlig opptatt av "normal" eller "legitim" vold, men av "abuse" eller "mishandling", det vil si vold som produserer ofre; mennesker man vurderer som lidende uten at de har vært medvirkende til det selv (Loseke m.fl.2005: 35- 38).

2.2.3.2.1 Risikofaktorer for voldsbruk

Selv om man vanskelig kan snakke om årsaker til voldsbruk, fordi menneskelige handlingsbetingelser ikke kan reduseres til enkeltårsaker, kan man i følge Loseke bestemme risikofaktorer for voldsbruk. Dette er karakteristika av folk, erfaringer og omgivelser som gir individer større eller mindre risiko for å bruke vold. Risikofaktorene opptrer på forskjellige nivåer. Når det gjelder det biologiske nivå, kan vold assosieres med intellektuelle mangler, organiske problemer, hodeskader og hormoner. Imidlertid kan slike risikofaktorer bare gjelde i de tilfeller der voldsutøveren er voldelig i *alle sfærer* av livet, og ikke alle tilfellene der menn bruker vold mot samlivspartner men ikke mot øvrig familie, venner, kollegaer og fremmede (Loseke m.fl.2005: 40- 41). Psykiske risikofaktorer for vold kan forklare voldsbruk fordi mennesker bedriver kompleks og symbolsk tenkning, og fordi vi har hukommelse, følelser, behov og ønsker. Imidlertid kritiserer Loseke forklaringer om at voldsbruk skyldes stress eller lav selvtillit med at slike termer sier lite og at de, bortsett fra på sitt mest ekstreme, vanskelig kan testes empirisk. Loseke mener psykologiske teorier er til liten hjelp for å forklare hvorfor "rising", eller "spanking", dytting, knuffing og ørefiker er det Loseke kaller rutinetrekk ved familielivet. Imidlertid mener hun slike forklaringer er nødvendige når det gjelder mer alvorlig voldsbruk (Loseke m.fl.2005: 40- 41).

Fordi familievold involverer mennesker som kjenner hverandre, kan man i følge Loseke assosiere vold med *interakjonskarakteristika*. Carlson (1997) og Johnson (1995) bruker begrepet "common couple violence", og Straus (i Loseke m.fl.2005) bruker begrepet "mutual combat" for å beskrive vold mellom voksne som resultat av familielivets vanskeligheter. Vanskelighetene kan ende i uenighet som kan ende i krangler, som igjen kan ende med voldsbruk. Imidlertid er Loseke klar på at slik gjensidig vold bare er en form for vold mellom voksne mennesker, og at den andre formen, som hun kaller konemishandling, er enveisvold der kvinner er ofre og menn er overgripere som bruker vold for å kontrollere kvinner. Mens konemishandling handler om en interaksjons - dynamikk fordi menn med vilje truer kvinner, er det en alvorlig feil, skriver Loseke, å anta at de voldsutsatte kvinnene er en del av denne interaksjonsdynamikken. Derfor kan ikke interaksjon forklare alle typer vold, og i verste fall kan overforbruk av slike forklaringer være med å legge skylden på offeret (Loseke m.fl.2005: 41- 42).

Sosiologiske perspektiver på familievold fokuserer i følge Loseke på å studere karakteristika som deles av mange familier. Derfor er det viktig å undersøke hvordan det sosiale miljøet kan være en risikofaktor for vold. Siden familievold er et begrep som favner alt fra å gi ris til å drepe noen, understreker Loseke at ingen sosiologisk teori kan redegjøre for all vold. Den feministiske retningen presenteres som en type sosiologisk teori som undersøker følgene av kjønnede sosiale omgivelser. Slike teorier er, sier Loseke seg enig med Yllö i, utmerket til bruk av å undersøke sosiale betingelser og krefter som tillater og til og med oppmuntrer til menns vold mot kvinner. Imidlertid mener hun, som Yllö, at feministinspirerte teorier ikke er like gode for å forklare andre typer vold (Loseke m.fl.2005: 42).

Loseke fremholder to generelle volds- og kriminalitetsteorier som er relevante i forhold til familievold. *Kontrollteorien* er opptatt av hvorfor folk flest ikke er voldelige i stedet for hvorfor noen er voldelige. Svaret er i følge denne teorien at folk er kontrollert av bånd til andre, sosiale institusjoner og frykt for straff. Menn med sterk tilknytning til andre som er viktige for dem, og som de er redde for negative sanksjoner fra, vil i mindre grad være voldelige mot sine samlivspartnere enn menn

som ikke har slike bånd til andre (Lackey og Williams 1995, i Loseke m.fl.2005). På samme måte er frykten for å bli arrestert en brems, og fungerer som en kontroll, ført og fremst for menn med gode tilknytninger til hjemmet, arbeidsplassen og samfunnet (Sherman 1992, i Loseke m.fl.2005: 42). *Ressursteorien* tar sikte på å forstå forholdet mellom inntekt og vold. Denne teorien forfekter at vold er en ressurs som kan brukes for å løse konflikter, men som i den moderne verden mest brukes som en siste utvei når intet annet hjelper (Goode 1971, i Loseke m.fl.2005). Anderson (1997, i Loseke m.fl.2005) mener for eksempel at menn med høy inntekt og sosial posisjon har mange ressurser å velge mellom for å kontrollere sine ektefeller, mens menn som mangler slike ressurser kanskje lettere tyr til å bruke fysisk makt (Loseke m.fl.2005: 43).

Sosiologien karakteriserer ofte familien som en sosial institusjon, således kan det å være i en familie i seg selv være en risikofaktor. Sosiale institusjoner inkluderer ideer det er mer eller mindre konsensus om. Slike ideer kan være, selv om det har forekommet endringer de senere årene, at familier er private, at familiemedlemmer skal være nære hverandre emosjonelt, gjøre felles aktiviteter og så videre. For det andre inkluderer sosiale institusjoner praksiser. Praksiser er måten mennesker typisk handler mot hverandre på. Loseke skriver som tidligere nevnt om amerikanske familier, og mener at det i disse fortsatt er vanlig med tradisjonell arbeidsdeling mellom ektefellene. For det tredje inkluderer sosiale institusjoner objektive karakteristikk av den sosiale verden som er utenfor individuell kontroll. Eksempler på dette er lovregulering av ekteskapet, skilsmisse, barnevernstjenester, samt barne- og eldreomsorg og organiseringen av arbeidslivet. Disse og mange andre institusjonelle familiekaraktistika kan ses på som risikofaktorer for vold. Om familien ses på som privat, kan det lede til sosial isolasjon, noe som er assosiert med sterkere forekomst av familievold av alle typer (Belsky 1993 og Williams 1992, i Loseke m.fl.2005). På samme vis er den kjønnete arbeidsdelingen og de stereotype ideene om kjønn assosiert med konemishandling (Brown og Hendricks 1998, i Loseke, Gelles og Cavanaugh 2004). Idealet om at familiemedlemmer bør vite intime detaljer om andre familiemedlemmenes liv er en kilde til emosjonelle konflikter siden familiemedlemmer gjerne vet bedre enn noen andre hvordan de

mest effektivt kan såre hverandre. Loseke mener altså at sider ved familielivet, som ideer om hvordan familier bør være organisert, hvordan familiemedlemmer typisk oppfører seg mot hverandre og karakteristika av de sosiale strukturer som støtter disse ideene og forventningene, både tillater og til og med fremmer vold (Loseke m.fl.2005: 43- 44).

2.3 *Forskning på vold mot kvinner i parforhold*

2.3.1 Kvantitativ forskning

Det siste tiåret har to viktige kvantitative studier om vold i parforhold blitt presentert. Fordi de danner et viktig bakteppe for undertegnede oppgave, skisseres de i grove trekk i det følgende.

I følge Schei (2005, i Haaland m.fl. 2005) har det meste av forskning om vold mot kvinner, før den norske landsdekkende undersøkelsen kom i 2005, vært begrenset i forhold til hva slags type vold man har undersøkt. De hevdes også å ha vært utført på spesielle grupper enten geografisk eller bakgrunnsmessig (Schei i Haaland m.fl. 2005: 161- 162). Imidlertid kom en stor undersøkelse av Oslobefolkningens voldsutsatthet i 2004, (Pape og Stefansen 2004), året før den landsdekkende kom i 2005.

Osloundersøkelsen fant mye av det samme som den landsdekkende, eksempelvis med tanke på hvilke grupper som er mest utsatt for vold. Osloundersøkelsen fant, som den landsdekkende undersøkelsen i 2005, at det er kjønnsforskjeller i utsatthet for grov vold.

2.3.1.1 Undersøkelsen ”Den skjulte volden?”

Oslo- studien ”Den skjulte volden” fra 2004 tok for seg både menns og kvinners voldsutsatthet i rammene av parforhold. Både utføringen av og resultatene fra denne ble viktige bidrag til feltet som adresserer vold mot kvinner. Studien bidro med vesentlige teoretiske poeng, og med kunnskap om voldsutsatthet og marginaliserte grupper som kan bidra til at relevante tiltak rettes dit det er nødvendig (Pape og Stefansen 2004: 7- 16).

Pape og Stefansens utgangspunkt var at den feministiske tilnærmingen er en av flere viktige innfallsvinkler, men at de feministiske teoretiske perspektivene har klare begrensinger. De mener denne tilnærmingen er for lite nyansert om menns vold mot kvinner, og at den ikke egnes til å forklare kvinners vold mot menn. Pape og Stefansens undersøkelse tok opp begge kjønns voldsopplevelser, med hovedfokus på offer-, men også utøver- opplevelser. I undersøkelsen problematiserte Pape og Stefansen at menns offeropplevelser og kvinners voldsbruk i parforhold i liten grad har blitt viet oppmerksomhet. Dette mener de blant annet skyldes at mye av forskningen har vært basert på å synliggjøre kvinners undertrykte posisjon i samfunnet. Den feministiske tilnærmingens innflytelse på faglitteraturen, som preges av idéer om menns makt og kontroll over kvinner, har hatt stor gjennomslagskraft. Pape og Stefansen ment at enkelte omfangsstudier av menns vold mot kvinner hadde en voldsdefinisjonen som er påvirket av ideologiske føringer. Et vidt voldsbegrep gir en høy andel ofre, noe som gjør det lettere å argumentere for at likestillingskampen har slått feil. Pape og Stefansen mener dette er tilfellet for den svenske nasjonale undersøkelsen av menns vold mot kvinner. Man ser i slike tilfeller alle former for fysisk maktbruk, trusler og seksuelle krenkelser som alvorlige, og anser det ikke viktig å skille mellom grove og mindre grove overgrep. Pape og Stefansen kritiserer Lundgren og medarbeidere (2001, i Pape og Stefansen 2004: 50) for en slik tilnærming ved at de i definisjonen av "fysisk vold" la både puffing og potensielt livstruende vold, og ved at "seksuell vold" innbefattet alt fra uønskede klemmer til voldtekt. Pape og Stefansen kritiserte også denne svenske undersøkelsen for at kvinners fysiske aggresjon mot menn ikke ble kartlagt (Pape og Stefansen 2004: 49- 50).

Pape og Stefansen mener, til tross for deres fokus på at kvinner også utøver vold mot menn, at kjønnsnøytral forskning ikke fanger opp kompleksiteten i partnervold, og at det er viktig å ha et kjønnsperspektiv på volden. Imidlertid understreker de at kjønnsbestemte maktforholds betydning ikke er lik på tvers av forskjellige voldsformer. Hva vold i parforhold uttrykker, og hvordan man best kan forstå voldelig adferd, avhenger blant annet av rollefordeling og samhandlingsmønstre mellom involverte parter. Pape og Stefansen hevder det ikke lenger er sikkert at

folks privatliv er organisert på en slik måte at kvinner er underordnet menn, og at det heller ikke er sikkert at vold i samliv eller kjæresteforhold er i samsvar med herskende forestillinger om kjønntypisk adferd (Pape og Stefansen 2004: 50- 51).

I følge Pape og Stefansen har det blitt hevdet at ved å unnlate å vie oppmerksomhet til mishandlede kvinners motmakt- strategier, har mye av faglitteraturen på feltet bidratt til å skape et misvisende bilde av kvinner som passive og underdanige ofre for menns vold (Pape og Stefansen 2004: 50- 52).

Osloundersøkelsen viste at mange flere kvinner enn menn som noen gang har blitt utsatt for grove former for vold fra en partner eller tidligere partner. Tolv prosent av kvinnene og tre prosent av mennene hadde blitt utsatt for slik vold. For begge kjønn var det å være utsatt for partnervold nært knyttet til lav utdanning, dårlig råd, arbeidsledighet og avhengighet av offentlige stønader. Både mannlige og kvinnelige ofre skilte seg ut ved å ha tilbøyelighet til å oppføre seg aggressivt overfor andre mennesker, og ved å generelt være mer utsatt for alvorlige trusler og grov vold. Begge kjønn var også tilbøyelige til å rapportere flere samlivsbrudd og hyppige beruselser. Det var bare kvinner som oppga å ha blitt utsatt for seksuell vold fra en partner (Pape og Stefansen 2004: 8, 79).

2.3.1.2 Den landsdekkende undersøkelsen av 2005

Den landsdekkende undersøkelsen "Vold i parforhold- ulike perspektiver" ble publisert i 2005. Undersøkelsen viste at etter fylte 15 år hadde mer enn 25% av kvinnene og mer enn 20% av mennene opplevd at ektefelle eller samboer minst en gang hadde anvendt fysisk makt. Maktbruk med stort potensiale for å påføre fysiske skader hos den voldsutsatte, det vil si for eksempel å ta kvelertak på, å bruke kniv eller annen type våpen, eller å banke hodet mot en gjenstand, mot veggen eller gulvet, hadde rammet i underkant hver tiende kvinne og i overkant av to prosent av mennene etter fylte 15 år. Mer enn 3% av kvinnene oppga at en partner hadde brukt en eller flere former for fysisk makt mens de var gravide.

I voldelige parforhold med barn ble barna i stor grad eksponert for den maktbruk som skjedde mellom foreldrene. Barna var vitne i to av fem tilfeller når mor var utsatt for maktbruk fra far, mens når far ble utsatt for mors maktbruk, var barn vitne i hvert fjerde tilfelle. Yngre personer var betydelig mer voldsutsatt enn eldre. Dessuten var erfaring med maktbruk fra partner nært forbundet med samlivsbrudd, noe som gjaldt begge kjønn. Begge kjønn opplevde at maktbruk fra partner oftere skjedde blant de med ulike former for levekårsproblemer. Et stort flertall av informantene som hadde blitt utsatt for maktbruk fra partner, oppga at dette stammet fra et tidligere og tilbakelagt parforhold. Haaland m.fl. mener at det derfor virker som at vold og maktbruk er medvirkende til at forholdet blir avsluttet, samtidig som det å gjøre noe for å oppløse forholdet i svært mange tilfeller fører til nye og mer eller mindre overlagte former for voldsbruk. Særlig mange kvinner, men også mange menn, har opplevd at en tidligere partner opptrådte truende, brukte vold eller bedrev trakassering etter at parforholdet var slutt. I de tilfeller de oppløste forholdene innbefattet barn, sto barnet eller barna i fokus for truslene eller handlingene i hvert sjettede tilfelle. I disse tilfellene hadde den tidligere partneren bortført eller skadet deres felles barn, eller han eller hun hadde truet med dette (Haaland m.fl. 2005: 13).

Rapporten fanget i størst grad opp vold i tidligere forhold. Dette kan skyldes at kvinner som lever i samliv med grov vold og stor grad av kontroll fra partner, kan ha hatt problemer med å delta i undersøkelser som denne (Haaland m.fl. 2005: 166-167). Blant annet kan det hende at kontrollen strekker seg så langt som at mannen kontrollerer kvinnens post, som undertegnede fant eksempel på i min undersøkelse.

Kvinner og menn som ble utsatt for maktbruk oppga ofte at partner i tillegg til fysisk makt brukte en eller flere ikke- voldelige kontrollstrategier, som på en eller annen måte medfører mindre handlefrihet og som i større eller mindre grad bryter med idealet om likeverdige og symmetriske parforhold. Forhold som kjennetegnes av manglende likeverd har oftere en voldskarakter, der den utsatte har vært offer for den andres handlinger. I slike forhold er riskikoen for at volden skal lede til psykiske

ettervirkninger og fysiske skader av betydelig grad mer enn dobbelt så høy, sammenliknet med mer likeverdige forhold (Haaland m.fl. 2005:14).

Et stort flertall av informantene rapporterte at volden hadde skjedd i tidligere parforhold. Flere kvinner enn menn hadde etter siste voldsepisode forlatt den som utsatte dem for vold. De som gikk var oftere offer for den andres handlinger og reagerte oftere med frykt og redsel i selve voldshendelsen. De var oftere utsatt for maktbruk med stort skadepotensiale, ble oftere påført betydelige fysiske skader, og opplevde oftere psykiske ettervirkninger. Dette gjaldt begge kjønn, men særlig kvinner. De kvinnene som hadde brutt ut av forholdet etter vold, oppga at partneren ofte brukte ulike kontrollstrategier i tillegg til fysisk makt. Kvinner som valgte å bli i forholdet etter siste voldsepisode hadde oftere barn enn de kvinnene som brøt med partneren. Det å søke hjelp hos andre etter å ha blitt utsatt for maktbruk og vold var tett knyttet til hvorvidt parforholdet var avsluttet eller ikke. Når parforholdet ble fortsatt, har et veldig klart flertall latt være å fortelle noen om det som har skjedd. Bare en liten andel hadde søkt hjelp hos offentlige eller halvoffentlige institusjoner. Etter å ha brutt ut av forholdet hadde et stort flertall av kvinnene tatt kontakt med både uformelle kontakter og formelle eller offentlige instanser (Haaland m.fl. 2005: 14- 15).

Når det gjelder forekomst av partnervold blant ulike grupper av kvinner, har mange studier i følge Haaland m.fl. verden over undersøkt hvilke forhold som kan påvirke at vold mot kvinner skjer. Faktorer man da skiller mellom er *individuelle faktorer*, som om man har vært vitne til vold mot mor, om man har opplevd overgrep som barn, og om man har et høyt alkoholforbruk. Av faktorer knyttet til samlivet, eller *relasjonelle faktorer*, har man sett etter for eksempel ekteskapskonflikter og mannlig kontroll over økonomi og beslutninger. Faktorer som er knyttet til *nærmiljøet* har sett etter fattigdom, lav økonomisk status, isolasjon av kvinner og familien, og ungdomskriminalitet. Til sist har man også sett etter *strukturelle* eller samfunnsmessige faktorer som normer som aksepterer menns kontroll over kvinner, aksept for vold som konfliktløsning, snevre kjønnsroller, manglende likestilling,

maskulinitet konstruert i forhold til dominans, og ære og aggresjon (Haaland m.fl. 2005: 173).

2.3.1.2.1 Individuelle faktorer

Individuelle faktorer innebærer både faktorer for sårbarhet hos kvinnen og risikofaktorer for voldspotensiale hos menn. Faktorer det er enighet om, er lav alder hos mannen, stort alkoholforbruk, personlighetsforstyrrelser, lav utdannelse og lav inntekt (Krig, Dahlberg, Mercy Zwi og Loxano 2002, i Haaland m.fl. 2005: 173). Hos kvinner er lav alder og tidligere erfaring med overgrep i barndommen knyttet til partnervold. Haaland m.fl. (2005: 173- 174) fant at ung alder hos kvinnen var forbundet med partnervold, både når det gjelder siste år og noen gang. Imidlertid endret mønsteret seg når man begrenset sammenlikningen til partnervold som førte til skade.

Forklaringer på forskjellene kan i følge forskerne være at unge kvinner rapporterer hendelser som kvinner i eldre aldersgrupper ikke oppfatter som vold. Omvendt kan det også hende at eldre kvinner ikke rapporterer mindre alvorlige hendelser som vold. Siden mønsteret blir annerledes når man bruker skade som indikasjon på alvorlighet, kan det tyde på at det siste er tilfelle. Det kan også hende at vold hyppigere opptrer i starten av forhold, og at slike hendelser deretter avtar ved at partneren endrer adferd, eller at samlivet brytes. Noe som støtter den siste forklaringen, er funnet om at hyppigheten av tidligere vold er størst i gruppen av kvinner som ikke levde i et forhold da undersøkelsen ble gjort. Det var størst frafall i de yngre gruppene, slik at det kan hende at de som deltok i studien gjorde det fordi de hadde erfaring med dette og dermed mente studien var relevant for dem. På denne måten blir forekomsten av vold høyere i den deltagende gruppen, slik at det ser ut til at forekomsten av vold er størst i de yngre gruppene (Haaland m.fl. 2005: 174).

2.3.1.2.2 Sosial bakgrunn

Når det gjelder utsatthet for partnervold og sosial bakgrunn, viste undersøkelsen ikke forskjell mellom grupper med forskjellig utdanningsnivå når det gjaldt

voldsutsatthet siste år. 3, 7 prosent av kvinnene som rapporterte vold siste år hadde bare grunnskole, mens det var 4, 7 prosent av kvinnene med mer enn 14 års utdanning som hadde blitt utsatt for dette. Imidlertid ble partnervold rapportert oftere blant de med bare grunnskole (Haaland m.fl. 2005: 175).

Økonomiske problemer og konflikter settes også i sammenheng med vold, og i denne undersøkelsen fant man, som i Osloundersøkelsen, en klar sammenheng mellom kvinnenes opplevde økonomi og rapportert vold i parforhold. Det vites ifølge Haaland m.fl. imidlertid ikke om dette er en risikofaktor eller en konsekvens av å ha brutt ut av et voldelig parforhold (Haaland m.fl. 2005: 175).

2.3.2 Kvalitativ forskning

2.3.2.1 Eirin Bjerkes sosiologiske hovedoppgave fra 2006

2.3.2.1.1 Motmaksstrategier

Denne oppgaven tok for seg hvordan mishandlede kvinner klarer å overleve i voldelige forhold og til slutt bryte ut. Bjerke ønsket å finne ut av hvordan disse kvinnene beholdt troen på seg selv og sitt eget virkelighetsbilde samtidig som de skulle takle hverdagen. Bjerke bruker begrepet "motmakt", som representerer en positiv motsats til et negativt makt/ avmaktsbegrep. Den tradisjonelle makt/ avmaktstenkningen som har dominert mye av forskningen om kvinner som utsettes for vold i hjemmet har fremstilt kvinnen som et passivt offer, og har ifølge Bjerke tillatt oss å forstå kvinnenes handlinger uten å gjøre henne medansvarlig. Bjerke mener at kvinnen aldri er passiv i forholdet, og at motmaktsbegrepet kan være hensiktsmessig fordi det fokuserer på menneskets evne til å stå imot ødeleggende livsbetingelser, og endre seg selv og sine omgivelser. Ut fra dette har hun undersøkt hvilke mestrings- og motmaksstrategier kvinner som lever i mishandlingsforhold bruker, og hvordan motmaktsbegrepet kan brukes til å nyansere offerbegrepet i studiet av kvinnemishandling. Bjerke finner at kvinnene har makt på ulike områder til tross for mishandlingen, og at de er aktive i forsøk på å mestre volden og å få slutt på den. Hun finner at kvinnene hovedsakelig bruker verbale strategier i begynnelsen, og at de etter hvert forsøker å tilpasse seg på forskjellige områder for å få slutt på volden. Denne tilpasningen er ifølge Bjerke ytre tilpasninger og ikke det samme som

at kvinnene passivt overtar mannens virkelighetsbilde. Mot slutten av forholdet ser kvinnene at deres personlige strategier slo feil, og de begynner å søke hjelp. Bjerke skriver at ved å kun fokusere på kvinnens forhold til mannen og på den tilsynelatende tilpasningen blir offerbildet for passivt og unyansert. Kvinner er aktive på flere områder og opplever at de har innflytelse i flere relasjoner. Bjerke finner at motmaktsbegrepet kan nyansere et offerbegrep som er knyttet til avmakt, uten at kvinnene fremstår som å ha medvirket til volden (Bjerke 2006: 3, 10- 11 (elektronisk utgave)).

2.3.2.2 Kristin Skjørten's doktorgradsavhandling

2.3.2.2.1 Om menn som mishandler kvinner

Kristin Skjørten undersøkte i sin doktoravhandling hvordan menn som mishandler kvinner selv så på samlivet og egne voldshandlinger. Hun intervjuet 34 menn som hadde utøvet vold mot samlivspartner, og tre kvinner som hadde blitt mishandlet og som var gift med menn som Skjørten intervjuet. I tillegg benyttet Skjørten seg av datamateriale fra ATV (Alternativ til vold) bestående av 153 intervjuer med menn som hadde henvendt seg dit for behandling, samt 28 spørreskjemaer som ble besvart av menn som fullførte behandlingen. Formålet med Skjørten's undersøkelse var å finne ut hvordan menn som mishandler opplever og fortolker vold i samliv, og dermed hvilken forståelse mennene har av voldsvirkeligheten (Skjørten 1994: 9- 11). Dette gir et verdifullt bidrag til temaet, fordi det meste av forskningen om vold mot kvinner har tatt utgangspunkt i kvinnes fremstilling av de voldelige samlivene.

2.3.2.2.2 Kjønsrollers betydning

Når det gjelder menn og kjønnsroller, mener Skjørten vi ikke lenger har et enstydig bilde av hva det å være mann vil si, eller av hvordan samliv skal utformes. Kimmel (1988: 9, i Skjørten 1994: 51) skriver at de nye rollemodellene for menn har vokst frem ved siden av dem, i stedet for å erstatte dem. Dermed har det oppstått en dynamisk spenning mellom forsørgeren og den deltakende far og mellom macho-forføreren og den kjærlige livsledsager. I følge Giddens (1992, i Skjørten 1994) lever nye forventninger til samliv ved siden av gamle. Han skriver at kvinner ikke finner seg i mannsdominans lenger, noe begge kjønn må takle konsekvensene av. Imidlertid

finnes ingen klare retningslinjer for å håndtere dette, og for første gang i historien har menn, som følge av de forskjellige mannsbildene, begynt å problematisere utforming av kjønnsidentitet (Giddens 1992: 8, i Skjørten 1994: 54). En mann i Skjørten's undersøkelse sier at "Det er jo klart at dette fenomenet har en klar sammenheng med det som skjedde de siste ti årene, kvinnefrigjøring og selvrealisering, ikke sant?" (Skjørten 1994: 55). Han sier videre at han kommer fra et hjem med kjønnsstradisjonell arbeidsdeling der mor stelte hjemme, og at dette ikke er så lett å få til i dag. Samtidig som han stiller enkelte av de kravene hans far gjorde, har han søkt mors motpol, nemlig sterke kvinner. Han sier han vil ha i pose og sekk. Skjørten beskriver ham som bærer av et gammelt kjønnsrollemønster, som har en fot i den nye virkeligheten med sine nye rollekrav. At kvinner ikke lenger ønsker å leve med menn som dominerer over dem, er et uttrykk for at kvinner har forventninger om samliv preget av likeverd og gjensidig respekt. Samtidig lever i vår verden gamle og nye forventninger til samliv side om side. I følge Skjørten kan man derfor finne forhold med stor grad av mannsdominans til forhold preget av likestilling. Skjørten mener de forholdene hun fikk innblikk i gjennom sin undersøkelse, var preget av mannsdominans (Skjørten 1994: 56).

2.3.2.2.3 Menns vold som uttrykk for kulturelt foreskrevne mønstre?

Mange forskere har i følge Skjørten (1994) skrevet om kvinnemishandling at menn som mishandler bare følger kulturelle foreskrevne mønstre for forholdet mellom kjønn i samfunnet vårt. Blant annet hevder Cathy Stein Greenblat (1984, i Skjørten 1994: 153) at sentrale forskere på området ser ut til å mene at støtte for menns vold er mer vanlig enn fordømmelse, fordi litteraturen om familievold er preget av stadige referanser til kulturelle normer som støtter opp om dette. Blant annet refererer hun til Gelles (1974, i Skjørten 1994: 153) som mener at vold mellom kvinner og menn innen rammene av samliv ofte ses på som i overensstemmelse med normene, og at det til og med er påbudt innen familierelasjoner. Dobash & Dobash hevder at menn som mishandler sin kone faktisk lever opp til den vestlige verdens kulturelle normer, nemlig aggressivitet, mannsdominans, kvinnelig underordning og menns bruk av fysisk vold for å oppnå mannsdominans. Eva Lundgren har vært en bidragsyter til slike forståelser i Norge. Hun skriver blant annet at "mishandling er

juridisk illegitimt, men kulturelt legitim. Kanskje bør vi kriminalisere selve kjønnskulturen- og ikke bare dens symptomer?" (Lundgren 1990: 13, i Skjørten 1994: 153). Greenblat er skeptisk til slike forklaringer, blant annet fordi hun mener det ikke finnes tilstrekkelig empiri som kan støtte disse teoriene. Hun mener at slike teorier heller kunne passe på tidligere tiders vestlige samfunn, eller i andre deler av verden, og begrunner dette blant annet med at holdningsundersøkelser i USA har vist at normene er mer komplekse. Som nevnt viste en norsk holdningsundersøkelse fra 1988 at norske menn tok mer avstand fra kvinnemishandling enn amerikanske menn (Øystein Gullvåg Holter 1988, i Skjørten 1994: 154).

Skjørten mener at dersom man kunne ha forklart menns vold mot kvinner med at de følger hoved-normen i samfunnet, ville ikke mishandling hatt karakter av å være skjult, og volden kunne ha skjedd mer åpenlyst. Selv om mange av mennene i Skjørtens undersøkelse rettfærdiggjorde volden ut fra den situasjonen den skjedde i, var det ingen av dem som mente at deres bruk av vold var fullstendig rettfærdiggjort. Hadde volden vært fullstendig rettfærdiggjort, ville den ikke trengtes å omskrives eller bagatelliseres, som mennene i undersøkelsen gjerne gjorde. Skjørten beskriver hvordan en del av mennene ved å fremstille volden som mindre viktig enn den var, og ved å isolere volden fra hvordan de opplevde samlivet, kunne opprettholde et selvbilde som ikke- voldelig. Slike nøytraliseringsteknikker hentet mennene fra mer allmenne forestillinger i samfunnet vårt, som at det er mulig å finne støtte for at vold i noen situasjoner kan være rettfærdig. Man gjør det mulig å handle mot egen moralsk overbevisning samtidig som man opprettholder et selvbilde som ikke- voldelig. Hydén (1994, i Skjørten 1994) fant i en doktoravhandling om kvinnemishandling med lignende forståelsesramme som Skjørten at det kunne antas at mishandlingen bryter med etablerte normer for samliv i Sverige (Skjørten 1994:154- 155).

Skjørten skiller mellom årsaks- og formålsforklaringer for å forklare menns voldsbruk. Det siste har med å gjøre om man bruker vold for å oppnå et bestemt resultat, det vil si at man bruker vold som et middel for å nå et mål, mens det første har med å gjøre omstendigheter som mannen ikke har styring over, som for eksempel egen

voldsutsatthet som barn eller alkoholrus. Skjørten understreker at dette er en idealtypisk inndeling, og at hun i mennenes begrunnelser for å ha brukt vold gjenkjenner forskjellige typer sosial handling. Hun mener at voldsbruken varierer mellom handlinger som er klart målrasjonelle, til mer irrasjonelle handlinger, og finner at mennene viser forskjellig grad av styring over voldshandlingene. Flesteparten av mennene i Skjørten's intervjuundersøkelse forklarte egen voldsbruk med forhold som hadde med hensikten med volden å gjøre, eller de ga en kombinasjon av hensikts- og årsaksforklaringer. Det var svært få menn som bare brukte årsaksforklaringer. Årsaksforklaringer ble som oftest kombinert med å forklare voldsbruken med hensiktsforklaringen gjengjeldelse. Andre hensiktsforklaringer mennene oppga, var at de ville oppnå, og opprettholde, dominans over kvinnen (Skjørten 1994: 218- 219).

Skjørten hadde forventet at flere av mennene ville ha benyttet seg av årsaksforklaringer når de skulle forklare sin voldsbruk, men fant altså at mennene i stor grad brukte forklaringer som ansvarliggjorde deres voldshandlinger. Bruken av ansvarliggjørende forklaringer fant Skjørten igjen i intervjumaterialet fra Alternativ til vold. Her oppga halvparten av mennene at de hadde vokst opp i en familie med voldsproblematikk, men allikevel var det få av mennene som oppga dette som eneste grunn til at de selv brukte vold. En del av mennene oppga alkoholrus som en viktig forklaring, men det var mange som i tillegg ga grunner som Skjørten kaller hensiktsforklaringer, enten ved at de brukte vold som gjengjeldelse eller ved at de brukte vold som middel for å oppnå makt og kontroll. Noen av hensiktsforklaringene gjaldt forhold som at han slo for å stoppe henne i en situasjon eller få forandret situasjonen. Ellers fant Skjørten at han blant annet slo fordi han følte at hun ville kontrollere livet hans, eller at han slo fordi hun slo først, fordi han følte han ikke ble lyttet til, at han slo når hun var uenig med han, i situasjoner han følte seg avvist, for å lære henne forskjell på rett og galt, eller fordi kvinnen provoserte. Den samme vektlegging av hensiktsforklaring finnes i Margaret Hydén's (1994:108, i Skjørten 1994: 222) doktoravhandling om kvinnemishandling. Her oppga de 20 mennene hun intervjuet at hovedgrunnen for voldsbruken var at de brukte vold for å få slutt på en verbal krangel, som del av en verbal krangel der intensjonen ikke var å avslutte

krangelen, men å endre dens retning, og at de brukte vold som reaksjon på eller gjengjeldelse av tidligere hendelser i parforholdet (Skjørten 1994: 221- 222).

2.3.2.3 Arbeidsdeling og økonomisk fordeling - et bakteppe

Tidsbruksundersøkelser viser at det i Norge brukes mindre tid på husarbeid enn tidligere, men at tid brukt på dette er ulikt fordelt. Kvinner bruker fortsatt mer tid på slikt arbeid enn menn, selv om kjønnsulikhetene har minsket. Dette skyldes at kvinner har kuttet ned på hus- og omsorgsarbeid heller enn at menn har økt sin innsats på området. Det ser ut som at fedre deler mer likeverdig på omsorgsarbeidet enn på husarbeidet (SSB.no (lesedato 24.06.2011)). En undersøkelse av menn som tok omsorgspermisjon før dette ble pålagt (Brandth og Kvande 1999:170-171) bekrefter disse funnene.

Kari Moxnes fant i 1990 at de fleste kvinnene som søkte skilsmisse oppga at de hadde følt seg utnyttet og undertrykt av mannen. Moxnes (i Brandth og Kvande 1999: 170-171) beskriver hvordan kvinnene ofte var dobbeltarbeidende og ikke hadde mannens respekt. Videre skriver hun at enten mannen brukte fysisk vold, eller overlot det meste av ansvar og arbeid i familien til sin kone, er dette et uttrykk for grove og mindre grove uttrykk av mannsdominans. Selv om dette begynner å bli gammel forskning, er dette med at kvinner skiller seg grunnet skjev arbeidsdeling i hjemmet noe som stadig poengteres i samlivsspalter og ekspert- uttalelser (www.dagsavisen.no(lesedato24.06.2011)).

Menn i Norge lå i følge en større holdningsundersøkelse fra 1989 (Øystein Gulvåg Holter 1989 i Skjørten 1994: 49) i likestillingsholdninger langt foran menn i de fleste andre land. Norske menn sa i denne undersøkelsen at de vil ha mer likestilling på arbeidsmarkedet, at husarbeid og omsorg for barn bør deles likt, og de var mindre stereotype i egne kjønnsroller enn for eksempel amerikanske menn. Norske menn tok også sterkere avstand fra vold mot kvinner enn hva amerikanske menn gjorde. Imidlertid handler norske menn annerledes enn hva de har uttrykt holdningsmessig, idet, som nevnt, selv om menn gjør mer husholdsarbeid i dag enn før, er det fortsatt kvinner som gjør mesteparten (SSB 2007). Dessverre har det ikke blitt laget

lignende manns- undersøkelser som ovennevnte de senere år. Dette ville være interessant både i seg selv og for forskning om vold.

2.4 Begrepsavklaring for egen kvalitativ undersøkelse

Sentrale begreper for oppgaven er "etnisk norsk", "vold", "voldsutsatte kvinner", "offer" og "likestilling".

Flere av disse begrepene har vært definert og brukt på forskjellige måter i faglitteraturen. Noen av begrepene har i større grad enn andre vært gjenstand for diskusjon. Undertegnede har valgt å flette inn problematisering av og diskusjoner rundt de forskjellige begrepene underveis i begrepsavklaringen.

2.4.1 "Etnisk norsk"

Med dette begrepet menes det samme som SSB legger til grunn for begrepet "nordmenn". SSB henviser med begrepet "nordmenn" til befolkningen i Norge utenom innvandrere, og defineres dermed som personer med en eller to norskfødte foreldre (SSB.no 3.3.2008). Samme definisjon brukes i oppgaven om "etnisk norsk", slik at når det refereres til "etnisk norske kvinner", menes kvinner med en eller to norskfødte foreldre. "Etnisk norsk" er et begrep som kanskje ikke inngår i daglig omtale av norskfødte med minst en norskfødt forelder. "Norske" eller "nordmenn" er muligens mer brukt. Allikevel antas at de fleste har en formening av "etnisk norsk" som ligger tett opptil den definisjonen oppgaven bruker.

2.4.2 "Vold"

Selve voldsbegrepet og hva det bør omfavne har gitt grobunn for mange diskusjoner innen fagfeltet. Eksempelvis definerer Straus med flere (1980, i NOU 2003:31) vold ut i fra fysisk vold, og graderer etter skadeomfang, og andre, som Gayford (1975, i NOU:2003:31:34), legger vekt på de fysiske skadene når de definerer vold. På den andre siden finnes brede definisjoner av vold, som de undertegnede har lagt til grunn for forståelse av voldsbegrepet.

Per Isdal, psykolog og tidligere leder av behandlingsstiftelsen "Alternativ til vold", har jobbet med menn som utøver vold i mange år. Han definerer vold som "(...) enhver handling rettet mot en annen person, som gjennom at denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, får den personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutte med noe den vil" (Isdal 2000: 36).

Isdal mener at selv om vold vanligvis forbindes med fysiske handlinger som slag, spark, å stikke ned og å skyte ned, må forståelsen av vold utvides fra det rent fysiske til å utgjøre alle typer handlinger som påvirker andre gjennom at de er smertepåførende, skremmende eller krenkende (Isdal 2000: 38). Det er vel dokumentert at det i de fleste voldelige forhold der fysisk vold benyttes også forekommer psykisk vold som trusler og kontrollering (Haaland m.fl. 2005, Pape og Stefansen 2004). Det er ikke alltid slik at der det er psykisk vold må det være fysisk vold også (SSB 2007). Imidlertid valgte undertegnede å trekke en grense ved fysisk vold i denne oppgaven. En definisjon av fysisk vold er i følge Isdal "(...)bruk av enhver form for fysisk makt som gjennom at den smerter, skader, skremmer og krenker, påvirker et annet menneske til å slutte å gjøre noe det vil eller gjøre noe mot sin vilje" (Isdal 2000: 43).

2.4.3 "Fysisk makt", "makt" eller "vold"?

Undertegnede følger Isdal, som mener at vold må kalles for vold for at volden skal kunne bekjempes, både på individ- og samfunnsplan (Isdal 2000: 69- 70). Derfor brukes begrepet "vold" i stedet for "maktbruk" eller "fysisk makt". Selv om både makt og fysisk makt er gode og dekkende begreper som er mye brukt i faglitteraturen (blant annet i Haaland m.fl. 2005), brukes begrepet "vold" i denne oppgaven. Når det refereres til andres undersøkelser, der begrepene "makt" eller "fysisk makt" brukes, vil disse benyttes. Undertegnede tror "vold" helst forstås som fysisk vold i daglig tale. Det virket imidlertid som at informantene som ble intervjuet, definerte vold som et videre begrep mer likt den differensieringen som ligger til grunn for min oppgave.

2.4.4 "Offer"

Vanligvis henspiller begrepet "offer" på det å ha en bestemt posisjon i forhold til en gjerningsperson, der offeret er den som har blitt utsatt for overgrep eller krenkelser. Imidlertid kan det ofte være vanskelig å avgjøre hvem som er offer og hvem som er gjerningsperson. Kanskje er begge parter omtrent like aktive i sin utøvelse, og kanskje like skadelidende etterpå. Det kan være uklart hvem som slo først, og vurderinger av hendesesforløpet har mye å si for hvem som anses som offer. Spørsmål om skyld og ansvar er knyttet til hva man legger i offerbegrepet (Pape og Stefansen 2004: 11).

Selv om det å få offerstatus til en viss grad kan ses på som et fortrinn fordi det kan gi rettigheter som oppreisning, rehabilitering, økonomisk kompensasjon og erstatning, og rett til prioritert saksgang, er det slik at Norge i internasjonal sammenheng har blitt kritisert for sin behandling av voldens ofre. Kritikken har gått på at ofrene ikke har blitt sikret tilstrekkelig informasjon om etterforskning og rettslige skritt mot utøver (Brienen og Hoegen 2000 i Pape og Stefansen 2004: 11). I forhold til straffeprosessen har ofrene i Norge i mindre grad enn i mange andre land en fremtredende rolle (Robbestad 2002 i Pape og Stefansen 2004: 12). Det er hovedsakelig ofre for seksuelle overgrep og mishandlede kvinner som har rett til fri rettshjelp. De senere år har myndighetene satset mye på psykososial bistand til kvinner som utsettes for vold fra partner (Justisdepartementet 2000, NOU 2003:31 i Pape og Stefansen 2004: 12).

2.4.5 "Mishandlede kvinner" eller "voldsutsatte kvinner"?

Begrepet "mishandlede kvinner" brukes ofte i sammenheng med parforhold der kvinnen utsettes for vold fra partneren sin, både i dagligtale og i litteratur om vold mot kvinner. Undertegnede har valgt begrepet "voldsutsatte kvinner". I følge Isdal dekker begrepet mishandling "et systematisk mønster av adferd rettet inn mot å krenke, underkue eller ødelegge et annet individ" (Isdal 2000: 40). Det er vanskelig å sette en klar grense for når vold går over til å bli mishandling, og kriteriet for å kalle noe mishandling er i følge Isdal at det skal utgjøre et mønster. For at noe skal utgjøre

et mønster, må volden strekke seg over lang tid og utgjøre et mønster, skje gjentatte ganger, og være slik at den krenkende og skremmende behandlingen av det andre mennesket skjer på flere måter, ved en kombinasjon av forskjellige former for vold, slik at disse til sammen utgjør et mønster (Isdal 2000: 41).

”Mishandling” eller ”overgrep” benyttes ofte synonymt med voldsbegrepet. Haaland m.fl. (2005: 94) mener at disse begrepene bør brukes om voldsbruk der maktulikheten mellom utøver og offer er ekstremt stor, som for eksempel om fangevokteren som mishandler en fange eller voksne som utøver overgrep mot barn. Begrepene mishandling og overgrep bør derfor reserveres til voldssituasjoner med stor grad av maktulikhet mellom partene, der den ene parten har kontroll over den andre (Haaland m.fl. 2005: 94).

Det kan diskuteres om begrepet mishandlede kvinner eller voldsutsatte kvinner bør benyttes når man studerer vold mot kvinner i parforhold. Forskjellige definisjoner kan lede til forskjellige forskningsresultater og hvordan man tolker disse. Blant annet har det nylig pågått en diskusjon mellom Pape og Stefansen (2005) og Kristin Skjørten (2004), der Pape og Stefansen kritiserer Skjørten for å referere til deres omfangsresultater om vold mot kvinner som gjeldende for mishandlede kvinner (Pape og Stefansen 2005). Undertegnede velger å følge Haaland m.fl.s (2005) argumentasjon om å vektlegge kontroll- elementet i forhold mishandlingsbegrepet, og kommer derfor til å bruke begrepet ”voldsutsatte kvinner” i stedet for ”mishandlede kvinner” i oppgaven. Det var imidlertid en vanskelig avgjørelse å ta, da det var å forvente at mange kvinnen som søker hjelp på krisesentre opplever seg kontrollert av sin partner. Det utslagsgivende for begrepsvalget var antagelsen om at informantene opplevde muligheter for å påvirke sin livssituasjon, og ikke var totalt prisgitt sin mann på samme måte som barn er avhengig av sine foreldre eller fanger er underordnet sine fangevoktere. Der begrepet ”mishandling” brukes i studier eller litteratur det refereres til, brukes disse.

2.4.6 "Likestilling"

"Likestilling" er et begrep som er mye brukt i daglig tale, men som nok har forskjellig betydning for mange. Begrepet assosieres kanskje med arbeidsdeling i hjemmet, omsorgspermisjon og likelønn. I følge Likestillingscenteret (nedlagt fra 1.1.2006 og innlemmet i det nye Likestillings- og diskrimineringsombudet) handler likestilling om rettferdighet, og består i å "(...) bryte ned den kjønnsbaserte maktordningen, den kjønnsbaserte arbeidsdelingen og de tradisjonelle kjønnsstereotypene" (likestilling.no, lesedato 10.09.07). Videre står det at kvinner og menn skal ha samme rettigheter, muligheter og plikter på alle samfunnsområder. Det betyr blant annet at de skal ha lik rett til innflytelse, til å påvirke, å dele ansvar og byrder, belønning av innsats, lik rett til å føle seg trygg i forhold til overgrep og respekt for menneskeverd både for kvinner og menn (likestilling.no, lesedato 10.09.07). Selv om det ikke eksisterer reell likestilling i noe land i verden, har man kommet et godt stykke på vei i Norge de siste tiårene. Statistisk Sentralbyrå har samlet en rekke statistikk og analyser som skal synliggjøre likheter og forskjeller mellom menn og kvinner på forskjellige samfunnsområder. De områdene man har lagt vekt på, er utdanningsnivå- og type, yrkesaktivitet, andel kvinnelige ledere, lønnsnivå, fertilitet (hvor gamle kvinnene er før de får barn), og tidsbruk på husholdsarbeid (SSB.no, lesedato 10.09.07). Områder undertegnede vektlegger på utkikk etter likestilling i voldsutsatte kvinners parforhold, er utdanningsnivå- og type, yrkesaktivitet, lønnsnivå og tidsbruk på husholdsarbeid, økonomisk medbestemmelse og generell medbestemmelse og innflytelse i parforholdet.

2.5 Utvalg og metode

2.5.1 Om metodevalg og kvalitativ metode

Det er viktig at man studerer vold mot kvinner både ved hjelp av kvantitative og kvalitative undersøkelser. Ved de kvantitative undersøkelsene får man informasjon fra et stort antall informanter om for eksempel voldens omfang. Man kan også få informasjon om en rekke forskjellige variabler som med en tilstrekkelig grad av sannsynlighet kan gi et bilde av norske kvinners voldsutsatthet, samt hvilke sosiale variabler som kan være relevante for å forstå fenomenet vold i parforhold.

Kvalitative undersøkelser kan si noe om "livet på grasrota" og gi viktig informasjon som ikke fanges opp av kvantitative undersøkelser, nemlig enkeltpersoners egne historier.

Kvalitative undersøkelser kan springe ut av et ønske om å forstå virkeligheten slik den oppfattes av de personene man studerer. Å samtale er et godt utgangspunkt for å få slik kunnskap (Thagaard 1998: 11). Tove Thagaard skriver at en viktig grunn til å gjøre kvalitative studier er å oppnå forståelse av sosiale fenomener på bakgrunn av fylldige data om situasjoner og personer (Thagaard 1998: 11). Derfor ville undertegnede gjøre dybdeintervjuer med voldsutsatte kvinner. Kvalitative dybdeintervjuer kan bidra med utfyllende informasjon, og man kan nyansere etablerte teorier og store omfangsundersøkelser. Ønsket var å få et innblikk i hvordan det hadde vært å leve sammen med en voldelig partner, noe som ikke ville vært mulig ved en kvantitativ tilnærming. Oppgavens hovedinteresse lå i å komme bak tallene og å høre fra de som hadde blitt utsatt for vold fra en partner. Derfor falt det metodiske valget på å dybdeintervjue voldsutsatte kvinner ved delvis strukturerte intervjuer. Dette er i følge Thagaard (1998: 81) den mest brukte fremgangsmåten i kvalitative intervjuer. En kvalitativ tilnærming kan således bidra til å få beskrivelser av voldsbruk, voldsutsatte kvinners partnere, deres parforhold og de involvertes reaksjoner på voldsbruken. En slik tilnærming kan også fange opp opplevelser av likestilling, slik at sammenheng mellom likestilling i parforhold og voldsbruk kan vurderes.

Det kan være mindre tidkrevende å gjennomføre kvalitative kontra kvantitative undersøkelser som studentprosjekt, blant annet fordi man studerer et mindre antall personer og henter inn et mindre antall data. Imidlertid viste dette kvalitative studentprosjektet seg å by på store vanskeligheter i forhold til rekruttering av informanter.

Selv om empirien i denne oppgaven ikke ble omfattende nok til å trekke store teoretiske konklusjoner, gir den et innblikk i noen sider ved voldsutsatte kvinners erfaringer det ikke har vært mye fokus på tidligere. Ved å ha hatt samtaler med tre kvinner som har levd med vold fra enten samboer eller ektefelle har undertegnede fått tilgang til informasjon om hvordan det kan oppleves å leve med vold og trusler om vold. Det har fremkommet historier om arbeidsdeling i hjemmet som følger tradisjonelle kjønnsrollemønstre, kvinner som har forsørget sin partner og familie, kvinner som ikke jobbet fordi mannen ikke ville betale for barnepass, og kvinner som snek seg til å møte venner for å slippe å rapportere om hva de hadde snakket om. Undertegnede har snakket med kvinner som ikke tror det kan være likestilling når det er vold, og kvinner som tror likestilling har mye å si for å bekjempe menns vold mot kvinner.

2.5.2 Ethiske refleksjoner

Oppgavens tema er sensitivt, og ved å gjøre en undersøkelse som denne, beveget undertegnede seg inn i et vanskelig felt. Kvinnene hadde blitt krenket av sine samlivspartnere. De hadde blitt utsatt for drapstrusler, trusler med våpen, blitt slått, truet til sex, snakket nedsettende til, skreket til, mistenkeliggjort, kontrollert og forsøkt isolert fra venner og familie. Deres samliv hadde i stedet for kjærlighet og forståelse vært i stor grad vært preget av frykt og frustrasjon. Kvinnene hadde opplevd mye vondt, og derfor var det viktig at den som skulle intervju dem og skrive om dem ikke la stein til byrden.

Det er viktig at informanter som intervjues om slike tema ikke føler seg presset til å fortelle sin historie, det er viktig at de ikke får det verre som følge av å ha vært med på et intervju, og det er viktig at ingen kjenner igjen deres historier i etterkant slik at de kan identifiseres. Noen voldsutsatte kvinner lever på hemmelig adresse etter samlivsbrudd fordi de har blitt truet på livet, så selv om det er vanlig at deltakere i undersøkelser anonymiseres, var det særs viktig i denne sammenheng. Det var derfor svært viktig å tenke etikk gjennom hele prosessen. Undertegnede gjorde etiske overveielser hele veien. Fra oppstart og utformingen av intervjuguiden, rekrutteringen av- og kontakten med informantene, til oppbevaring av

datamaterialet, transkribering av lydopptak til tekst, og analyse av intervjuer måtte vurderinger repeteres. Ved siden av at undertegnede måtte følge offisielle etiske krav, som i dette tilfelle vil si statens personvern for forskning ved NSD, var undertegnede svært opptatt av å handle etisk forsvarlig.

Ved starten av oppgaven, var undertegnede usikker på om det i tillegg til å søke hos NSD, også måtte søkes til Regionale komitéer for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk (REK) om godkjenning av prosjektet. Etter en telefonsamtale med sistnevnte, der prosjektet ble presentert, ble det klart at siden oppgaven bare skulle stille spørsmål som omhandlet sosiale temaer, og ikke skulle spørre etter medisinske opplysninger, var det ikke nødvendig å melde studien til dem. Å handle etisk forsvarlig og å ivareta informantene ble viktig fra dag én, og etter å ha hørt deres historier ble undertegnede ytterligere slått av det ansvar som fulgte med å skrive en slik oppgave. Siden undertegnede hele veien forholdt seg til etiske overveielser, falt det seg naturlig å flette disse refleksjonene inn i beskrivelsen av hvordan datainnsamlingsprosessen foregikk.

2.5.3 Kontakten med NSD

Rekrutteringsprosessen startet med kontakten med Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD).

Å rekruttere informanter fra krisesentre virket som en ryddig måte å komme i kontakt med voldsutsatte kvinner på. Undertegnede valgte å sende brev med forespørsel om tilgang til informanter, hvor prosjektet ble kort presentert, til et titalls krisesentre i sør- Norge. Dette brevet oppfylte de formelle krav som Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) lister opp på sin hjemmeside, og følger oppsettet til "eksempel på informasjonsskriv for et studentprosjekt" (www.nsd.uib.no). NSD er personvern for forskning som utføres ved student- og forskerprosjekter ved universiteter, statlige, vitenskapelige og private høyskoler (www.nsd.uib.no). Før undertegnede sendte brevene med forespørsel om tilgang til informanter til krisesentrene, ringte undertegnede NSD og spurte om det var greit å etablere kontakt med krisesentrene før søknaden var behandlet. Siden

ingen informanter skulle kontaktes før søknaden var ferdigbehandlet, ga NSD klarsignal til å starte arbeidet med å få innpass hos krisesentrene.

Meldeskjemaet til NSD beskrev hvordan rekruttering av informanter ville foregå, og hvordan personopplysningene skulle oppbevares. Det ble informert om at rekrutteringen av informanter ville skje via krisesentrene, slik at krisesentrene hadde førstegangskontakten med kvinnene. Deretter ville informanter rekrutteres blant de kvinnene som meldte sin interesse etter å ha lest forespørselen om å delta i intervju. Undertegnede skrev videre at det ville gjøres lydopptak under intervjuene, og at dette ville transkriberes og lagres på privat PC som var brukernavn- og passord-beskyttet, og som kun skulle oppbevares i hjemmet. Undertegnede krysset av for at datamaterialet skulle anonymiseres, og skrev at dette skulle skje ved at alle lydopptak, intervjunotater- og referater skulle slettes og at alle forhold om informanter og tredjeperson som kunne medføre gjenkjenning ville endres under transkribering.

NSDs behandlingstid er 30 dager, og etter en måned kom brevet med tilrådingen. I løpet av denne måneden utførte undertegnede to prøveintervjuer ved siden av annet arbeid med oppgaven.

2.5.4 Utvalget

2.5.4.1 Type utvalg

I kvalitative studier benytter man seg av strategiske utvalg, noe som vil si at informantene velges ut på en måte som er hensiktsmessig i forhold til den problemstillingen man studerer. Kvalitative metoder preges av et helhetsperspektiv. Dette medfører i følge Thagaard (1998) at enkeltstående tilfeller betraktes som uttrykk for en større helhet, og at kvalitativ forskning derfor kan basere seg på relativt små utvalg. Når det foreligger en omfattende kontakt mellom forsker og informant kan informanten gi store mengder av data. Derfor bør ikke utvalget være for stort. Oppgavens utvalg er imidlertid mindre enn undertegnede hadde ønsket, og

kan kanskje heller tjene til å beskrive forhold det ikke har vært forsket mye på innen dette temaet enn det kan sies å være uttrykk for en større helhet. Det er i følge Thagaard viktig å benytte en god strategi for å finne frem til informanter som kan gi relevant informasjon (Thagaard 1998: 51). Ved siden av at å mene at det var en etisk god strategi å rekruttere informanter via krisesentre, valgte undertegnede denne fremgangsmåten fordi det har vært gjort på samme måte ved tidligere studentprosjekter (blant annet av Eirin Bjerke 2006). Dessuten kan strategiske utvalg i følge Thagaard innebære å velge ut informanter som er typiske i forhold til de fenomenene som studeres (Thagaard 1998: 52). Det er ikke sikkert at etnisk norske krisesenterbrukere er *typiske* for etnisk norske voldsutsatte kvinner; særlig kan et motargument mot dette være nedgangen i antall norske krisesenterbrukere de senere årene, men allikevel ble det vurdert slik at disse krisesenterbrukere ville ha mye til felles med andre norske voldsutsatte kvinner, slik at de ville utgjøre et utvalg som var hensiktsmessig i forhold til oppgaven. Informantene er videre valgt ut fordi de har kjennetegn som er strategiske i forhold til oppgaven og fordi de oppfylte de kriteriene undertegnede vurderte som relevante for å undersøke problemstillingene. Disse kriteriene presenteres nærmere før størrelsen på utvalget kommenteres.

2.5.4.2 Utvalgskriterier

2.5.4.2.1 Utsatt for fysisk vold

Siden undertegnede skulle skrive om voldsutsatte kvinner, var det et kriterium at kvinnene skulle ha vært utsatt for vold. Og selv om andre typer enn fysisk vold kan oppleves like ille, og kanskje verre, enn fysisk vold, ble fysisk vold satt som kriterium. Tanken bak dette var at da har mannen trådt over en terskel som i samfunnet er ansett som ganske høy. Fysisk vold er også lettere målbart enn noen av de andre typene vold, og særlig lettere målbart enn psykisk vold.

2.5.4.2.2 Etnisk norsk

Det var et kriterium at kvinnen skulle være etnisk norsk, det vil si norskfødt med minst én norskfødt forelder. Dette kriteriet skyldes at undertegnede ønsket å

intervjue kvinner som har vokst opp i det norske samfunnet, og som har minst én forelder som også har gjort det. Tanken bak dette igjen var at etnisk norske kvinner, sannsynligvis i større grad enn ikke etnisk norske, i større grad er et produkt av den likestillingsutviklingen som har skjedd i Norge de siste tre tiårene. Dessuten ville det å intervju ikke- etnisk norske kvinner hatt praktiske implikasjoner i form av at det ville være nødvendig med tolk. Dette ville blitt kostbart, og medført etiske betenkeligheter i form av at en tredjeperson ville få tilgang til informantenes historier. Det var imidlertid ikke et kriterium at partneren skulle være etnisk norsk.

2.5.4.2.3 Ekteskap-/samboerskapskriteriet

Dette betyr at informantene måtte ha bodd sammen med eller ha vært gift med mannen som utsatte dem for vold. Siden det blant annet var ønskelig å finne ut om arbeidsdeling i hjemmet, var det ikke hensiktsmessig å intervju kvinner som ikke hadde bodd sammen med den som hadde utsatt dem for vold. Det var ikke et kriterium at forholdet skulle være avsluttet, men undertegnede regnet med at det ville være tilfelle for de fleste norske krisesenterbrukerne.

2.5.4.3 Utvalgets størrelse

I utgangspunktet var tanken å rekruttere mellom fem og ti informanter til undersøkelsen, men etter å ha jobbet i fem måneder med rekruttering, endte undertegnede opp med et lite utvalg på tre informanter. Et titalls krisesentre ble først kontaktet, så ble antallet etter hvert utvidet, både antallsmessig og geografisk. Slik hadde undertegnede til slutt innpass hos rundt tjue krisesentre som ble kontaktet med jevne mellomrom. Også stiftelsen Alternativ til vold og to familievernkontorer ble forespurt. Undertegnede grunnet mye over hvorfor det var så vanskelig å få tak i informanter som oppfylte kriteriene, og gjennom rekrutteringsprosessen ble det reflektert mye over hva den vanskelige tilgangen til feltet kunne komme av. Disse antagelsene utdypes i beskrivelsen av rekrutteringsfasen. Implikasjonene av utvalgets størrelse og av tilgjengelighetsutvalg generelt drøftes også senere i oppgaven.

2.5.5 Rekrutteringsprosessen

Omtrent en måned etter at undertegnede sendte inn meldeskjemaet til NSD, kom tilrådingen om å gjøre intervjuene. Da ble de ti krisesentrene som hadde fått brev med forespørsel om deltakelse kontaktet. I brevene hadde undertegnede skrevet at det dreide seg om en masteroppgave i sosiologi, hva som var tema for oppgaven, hva slags temaer det var ønskelig å få svar på fra eventuelle informanter, estimert lengde på intervjuene og at undertegnede helst ønsket å ta opp intervjuene på lydbånd. Eksempel på informasjonsskriv til informanter med forespørsel om å delta i intervju var lagt med, hvor samtykkeerklæring og kontaktinformasjon til undertegnede og oppgavens veileder var med. I dette informasjonsskrivet sto en kort presentasjon av meg selv og oppgaven, samt hva slags spørsmål det var interessant å få svar på. Informasjonsskrivet inneholdt også informasjon om at det var frivillig å være med i undersøkelsen, informasjon om intervjuets lengde, at man kunne trekke seg når man ville, at alle opplysninger ville behandles konfidensielt og at ingen opplysninger om enkeltpersoner skulle kunne føres tilbake til informantene i den ferdige oppgaven. Videre sto det at undertegnede ønsket å bruke lydbånd, at opptakene ville slettes når oppgaven var ferdig og at vi sammen kunne avtale tid og sted for intervjuet.

Prosessen med å ringe til krisesentrene tok ganske lang tid, mye fordi det kunne være vanskelig å komme i kontakt med ansvarshavende person. Krisesentrene virket travle, det ble ofte sagt at det var mye å gjøre der, og at lederne var mye opptatt. Som oftest måtte undertegnede vente noen dager, i noen tilfeller i en uke eller mer, før lederen var tilgjengelig. Dessuten var det noen som ønsket å diskutere forespørselen med resten av teamet før de svarte. Allikevel fikk undertegnede i løpet av prosessen med å rekruttere krisesentre bare to avslag, noe som kan tolkes som at mange krisesentre ser det som viktig å prioritere forskning om voldsutsatte kvinner.

Det ene krisesenteret som ga avslag, hadde undertegnede kun telefonisk kontakt med. Det var det første krisesenteret som ble kontaktet, og kontaktinformasjonen hadde blitt formidlet via en bekjent som hadde jobbet der. Etter avslag fra dette krisesenteret, bestemte undertegnede seg for å kontakte flere krisesentre i Sør-

Norge samtidig, og for å bruke en mer formell innfallsvinkel. Ved å henvende seg skriftlig, ble prosjektet presentert på en ryddig måte. Det ble av undertegnede vurdert som at det virket mer profesjonelt og tillitsvekkende å gjøre det på denne måten, noe som i ettertid ser ut til å ha blitt bekreftet ved positiv respons fra alle så nær som ett av krisesentrene som mottok forespørselen. Dette krisesenteret svarte at de ikke kunne være behjelpelig. De ga ikke noen utdypning om årsaken til dette, noe undertegnede heller ikke hadde krav på og ikke spurte om.

En annen grunn til at undertegnede valgte å henvende seg skriftlig, var at det ble vurdert som hensiktsmessig at de krisesenteransatte fikk lese om prosjektet når de hadde tid til det, i stedet for å måtte forholde seg til en mengde informasjon per telefon.

Etter hvert som undertegnede fikk de utvalgte krisesentrene i tale, ble det klart at det kunne ta tid, og være vanskelig, å finne informanter. Det viste seg å være veldig få etnisk norske kvinner på de aktuelle krisesentrene, mange krisesentre undertegnede snakket med hadde på den tiden ingen norske beboere inne i det hele tatt. Dette stemmer overens med den statistiske utviklingen i bruk av krisesentrene. På landsbasis var det i 2005 51 prosent kvinner med utenlandsk opprinnelse (Jonassen i dagbladet.no 04.09.2007), og i 2006 hadde 56 prosent av krisesenterbeboerne innvandrerbakgrunn. Andelen innvandrerkvinner varierte i følge Statistisk Sentralbyrå (SSB) mye fra senter til senter, fra 11 til 84 prosent, og antallet varierte fra en til 210 personer. I 2006 hadde 22 av de 50 krisesentrene under ti beboere med innvandrerbakgrunn, noe som gjaldt de fleste krisesentrene i de tre nordligste fylkene og noen krisesentre på Vestlandet (Samfunnsspeilet nr 4 2007). Undertegnede ble, til tross for å være klar over at andelen etnisk norske krisesenterbeboere har blitt lavere de siste årene, overrasket over å finne at det over en periode på flere måneder sjelden hadde bodd norske kvinner ved mange av de krisesentrene som hadde blitt kontaktet.

Selv om antallet etnisk norske kvinner ved de krisesentrene undertegnede kontaktet var lav, er det ikke sannsynlig at denne gruppen i mindre grad enn før er utsatt for

vold av sine partnere. I samtaler med krisesentrene var det flere ansatte som mente at etnisk norske kvinner har et godt nettverk av familie og venner rundt seg som kan hjelpe dem, slik at de ikke har behov for å komme og bo på et krisesenter. Dette til forskjell fra etnisk ikke norske kvinner, som kanskje ikke like ofte har et stort sosialt nettverk, og som derfor ikke har andre steder å gå for å slippe unna sin voldelige ektemann eller samboer. Wenche Jonassen ved NKVTS skriver i en kronikk i Dagbladet at over halvparten av disse kvinnene, hvorav 95 prosent kommer fra ikke-vestlige land, gjerne har dårlige norskkunnskaper, svært dårlig tilknytning til arbeidslivet og at de sjeldnere enn norske krisesenterbrukere har egen inntekt i form av stønad eller trygd (www.dagbladet.no 2007).

Oppgaven bød altså på et uventet funn ved at det var vanskelig å rekruttere norske informanter ved krisesentrene. Det kan som nevnt ikke utelukkes at det var noe ved rekrutteringsfremgangsmåten som bidro til utvalgets størrelse. Imidlertid skilte ikke undertegnede fremgangsmåte seg nevneverdig fra andre master- eller hovedfagsstudenters måte å rekruttere på. Når mange av kontaktpersonene ved krisesentrene mente det kunne bli vanskelig å rekruttere etnisk norske informanter fordi de var i mindretall ved deres krisesentre, må man tro på at dette er tilfelle. Imidlertid kunne mer tid til rekrutteringsfasen enn det en masteroppgave gir rom for gitt flere informanter. Da kunne krisesentrene blitt fulgt jevnlig opp over en lengre periode. Sannsynligvis ville det også hjulpet å kontakte alle krisesentre i Norge. Dette kunne medført store økonomiske utgifter, men med økonomisk støtte ville det latt seg gjøre.

Etter å ha ringt de krisesentrene som hadde fått forespørsel, sendte undertegnede kopier av forespørselen til eventuelle informanter sammen med ferdig frankerte konvolutter til de sentrene som hadde sagt ja til å delta. Samtykkeerklæring fulgte med forespørselen, slik at informantene kunne skrive under på og sende den til undertegnede i posten, eller de kunne ringe og levere erklæringen når vi møttes. Forespørselen skulle henges opp på krisesentrene, men noen av sentrene ønsket å dele ut forespørselen til de kvinnene som eventuelt kunne passe for undersøkelsen. Dette både av praktiske grunner, siden noen av krisesentrene ikke hadde praksis for

å henge opp ting eller ikke hadde oppslagstavle, og fordi noen krisesentre mente at kvinnene kunne føle seg presset til å bli med på undersøkelsen om det hang oppe en forespørsel. Andre krisesentre syntes det var greit å henge opp oppslaget. Noen synes det var greit fordi det medførte lite merarbeid for personalet, mens andre eksplisitt delte undertegnedes oppfatning om at dette var en liten pågående måte å rekruttere kvinnene på.

I forkant var tanken at det å bruke forespørselen som et oppslag var det minst påtrengende alternativet, fordi da kunne man lese oppslaget i ro og mak og tenke over om man ønsket å være med på undersøkelsen uten å måtte forholde seg til et annet menneske. Undertegnede tenkte at det kunne være en fare for at kvinnene kunne føle at sto i takknemlighetsgjeld til personalet på krisesenteret og at det derfor kunne tenkes at kvinnene sa ja til å være med på undersøkelsen for å gjøre personalet en tjeneste. Ved å bli introdusert til prosjektet via et oppslag, tenkte undertegnede at det ville være tydelig at dette ikke var et prosjekt i regi av krisesenteret. Dette var som nevnt viktig for at ingen av kvinnene skulle føle seg presset til å bli med i undersøkelsen. På den annen side kunne det at oppslaget hang inne på krisesenteret signalisere at dette var noe krisesenteret sto inne for, noe om kanskje kunne tolkes som at krisesenteret ønsket at kvinnene skulle bli med på undersøkelsen. Det var nok som nevnt dette som var grunnen til at noen av krisesentrene ville snakke med kvinnene først og så dele ut informasjonsskrivet. Slik kunne krisesenteret forsikre kvinnene om at dette var helt frivillig og at krisesenteret ikke hadde noe ønske om å presse kvinnene til å bli med.

To krisesentre ble besøkt i forbindelse med rekrutteringsprosessen. Dette av flere grunner. Det var ønskelig å på den ene siden etablere kontakt med daglige ledere på krisesentrene, fordi at ved å ha et ansikt- til ansikt- møte dem, ville undertegnede være lettere å huske i etterkant. Ettersom undertegnede etter hvert fikk forståelsen av at det ikke var så mange etnisk norske kvinner ved krisesentrene som var kontaktet, at flere av krisesentrene ikke visste om det kom til å komme inn etnisk norske kvinner med det første og at det heller ikke var sikkert at noen av disse ville ønske å være med på undersøkelsen, ville undertegnede prøve å etablere så god

kontakt med krisesentrene som mulig. På disse to besøkene var det ikke meningen å skulle treffe potensielle informanter, det var viktig at rekrutteringen foregikk via krisesenteret. En annen grunn til å besøke krisesentrene, var et ønske om å lære mer om informantenes situasjon. Tove Thagaard (1998: 82) skriver at for å gjennomføre et godt intervju, må man ha kunnskap om informantene, slik at man stiller spørsmål som er relevant for dem. Selv om undertegnede hadde lest teori og forskning om voldsutsatte kvinner, var det et ønske både å se hvordan et krisesenter så ut og å høre hva de som jobbet der kunne fortelle om kvinnenes livssituasjon.

Undertegnede fikk svært nyttig informasjon på disse møtene. Undertegnede fikk høre om hva slags utfordringer som er vanlig for kvinnene som lever i et voldelig parforhold og ønsker å komme seg vekk, hva slags vold kvinnene typisk utsettes for, og hva krisesentrene hjelper dem med. De ansatte ga også tips om hvilke utfordringer det var å vente i arbeidet med rekrutteringen. Blant annet kunne det at problemene med å få tak i informanter skyldes, ved siden av nedgangen i norske beboere, at kvinnene ikke orket å fortelle historien sin flere ganger. Mange kvinner må fortelle sin historie til instanser som krisesenter, politi, advokat, barnevern og NAV. Dette kunne gjøre at kvinnene ikke ville være interessert i å i tillegg stille til intervju. Det kunne også være at de kvinnene som har flyttet på krisesenter var så overveldet av sin situasjon at de ikke ville orke å være med på en undersøkelse.

2.5.5.1 Endring av rekrutteringsfremgang

Rekrutteringsfasen tok lang tid, og selv om det var lett å bli motløs av å ikke høre noe fra potensielle informanter, var det uaktuelt å gi opp. Undertegnede regnet med at selv om flere av krisesentrene virket oppriktig interessert i at oppgaven ble realisert, hadde de så mye å gjøre at mitt prosjekt ikke sto øverst på prioriteringslisten. Undertegnede planla å purre på krisesentrene etter en tid, men ønsket heller ikke å gjøre dette for tidlig. Det var sannsynlig at det kunne gå med tid til at krisesentrene skulle henge opp oppslagene, at de kanskje kom til å henge der en stund før aktuelle beboere så skrevet, og det kunne ta tid før beboerne eventuelt bestemte seg for å bli med på undersøkelsen. I de tilfellene krisesentrene hadde sagt de ville formidle informasjonen muntlig, var det å regne med at det kunne ta tid før det kom en eventuell tilbakemelding. Andre kontaktrunde ble innledet etter omtrent

en måned. Denne runden bekreftet mine antakelser. Noen krisesentre hadde glemt å henge opp skriveet, andre hadde hengt det opp, men så at det ikke lenger hang oppe da undertegnede ringte, mens andre igjen hadde hatt meg i tankene og jevnlig forhørt seg blant aktuelle beboere. Tiden gikk, og etter hvert som undertegnede snakket med flere av krisesentrene så det mørkere ut. Det var flere som sa de virkelig hadde hatt prosjektet i fokus, men at det nesten ikke hadde bodd norske kvinner hos dem. Der hvor det bodde norske kvinner, var det ingen som ønsket å stille til intervju. Da ble det klart at det ikke trengte være et kriterium at kvinnene måtte bo på krisesentrene. Ikke alle krisesentre har tilbud til dagbrukere, men det virket sannsynlig å anta at de som hadde dagbrukere hadde en høyere andel etnisk norske kvinner. I 2006 var 62 prosent av dagbrukerne uten innvandrerbakgrunn, en nedgang fra 2005, men samtidig var færre av dagbrukerne samboende eller gift enn hva situasjonen var for beboerne (Samfunnsspeilet nr 4 2006). Samtidig som de involverte krisesentrene som hadde dagbrukere forsøkte å rekruttere blant disse, ble de geografiske rammene for krisesentre det kunne være aktuelt å samarbeide med utvidet. Nå etablerte etablerte undertegnede kontakt med flere sentre i andre deler av landet. På denne tiden besto kontakten av til sammen over tjue krisesentre. For å få gjort oppgaven, var undertegnede villig til å reise langt om det kunne gi et intervju. Slik meldte det seg to informanter i løpet av relativt kort tid.

På denne tiden snakket undertegnede mye om oppgaven til kjente og bekjente, og nevnte i den forbindelse at det var vanskelig å få tak i informanter. Slik oppsto kontakt med noen som kjente noen som hadde levd i et voldelig parforhold, og som var så åpen om dette at min kontaktperson tenkte at vedkommende kanskje ville bli med på undersøkelsen. Endringsskjema til NSD ble innsendt, og tillatelse til å rekruttere på denne måten ble gitt. Kontaktpersonen fikk informasjonsskrivet, som igjen ga dette til den eventuelle informanten. Samtykkeerklæringen ble undertegnet og levert til meg via kontaktpersonen. Dette ble vurdert som etisk forsvarlig, siden undertegnede ikke selv oppsøkte informanten. Fordi informanten hadde vært så åpen om sin historie, vurderte undertegnede det som at vedkommende nå var i en livssituasjon der hun ikke oppfattet det som traumatisk å snakke om volden. Det var imidlertid klart at det å rekruttere på denne måten ville bety at kvinnene kanskje ikke var i kontakt med et krisesenter eller andre fagpersoner som de kunne snakke

med. Det kunne være at intervjuet ville bringe frem minner som ville påvirke informantene i etterkant. De kvinnene med tilknytning til et krisesenter ville ha anledning til å prate om vonde minner der, mens det ikke var sikkert at informanter rekruttert utenom et krisesenter hadde lignende muligheter.

Siden utvalget stadig bare besto av tre informanter, og et større var ønskelig, kontaktet undertegnede også stiftelsen Alternativ til vold (ATV) samt to familievernkontor som jobbet med vold i nære relasjoner. Rekrutteringsendringen ble meldt telefonisk til NSD, som ga sin tillatelse. ATV avslo forespørselen fordi det var for mange som kontaktet dem med lignende forespørsler. Undertegnede fikk derimot innpass hos ett av familievernkontorene. Det andre kontoret hadde ingen aktuelle kandidater, og kunne derfor ikke hjelpe meg. Det kom imidlertid ikke til flere informanter gjennom familievernkontoret.

2.5.6 Utvalgsbeskrivelse

I og med at rekrutteringsprosessen hadde bydd på store vanskeligheter, var undertegnede interessert i hvorfor nettopp disse tre kvinnene lot seg intervjuet. Det virket ikke som at de var kjent med forskningsprosesser, men at de følte tillit til forskning i seg selv og at de så på det som positivt at studenter var interessert i temaet. To av informantene uttrykte et eksplisitt ønske om at deres historier skulle bli hørt og at noen skulle gjøre noe med problemene som følger av mens vold mot kvinner.

Alle informantene ble innledningsvis i intervjuet spurt om alder, sivil status, utdanning, yrke, stillingsbrøk, om de har barn, inntektsnivå sammenliknet med den tidligere partneren, hans utdanningsnivå og yrke, samt begges foreldres utdanning og yrke. I tillegg ble de spurt om hvor i landet de opprinnelig var fra. Med utgangspunkt i utvalgskriteriene og bakgrunnsopplysningene gis en beskrivelse av utvalget i analysedelen. I og med at undertegnede bare hadde tre informanter, begrunnes det der, ut i fra etiske vurderinger og sikkerhetshensyn, hva undertegnede har valgt å fortelle om utvalget.

2.5.7 Metodiske implikasjoner

2.5.7.1 Implikasjoner ved utvalget

De kvinnene som ble intervjuet, valgte selv å være med på undersøkelsen. I følge Thagaard er et problem med slike utvalg at det kan være at de som er villige til å delta trolig føler at de mestrer livssituasjonen sin og at de derfor ikke har noe i mot innsyn fra forskeren. En slik utvalgsstrategi kan derfor medføre en skjevhet, fordi undersøkelsen kan gi mer informasjon om hvordan situasjoner mestres enn om særlig konfliktfylte forhold (Thagaard 1998: 53). Selv om det ikke virket som at disse momentene var et problem for oppgavens utvalg, vurderes det utelukkende som en fordel for informantene som det at de meldte seg på studien var et uttrykk for at de mestret sin livssituasjon bedre enn andre med samme bakgrunn. Det kan også ha vært en fordel for oppgaven, fordi både intervjusituasjonen og empirien sannsynligvis blir bedre om informantene ikke er i ny krise eller går med en følelse av å ikke mestre livet sitt. De husker kanskje bedre om de ikke er overveldet av sin situasjon. Et annet poeng er at et utvalg på tre informanter nødvendigvis er skjevt uansett, siden det er for lite til at den informasjonen som kommer frem kan sies å ha gyldighet for voldsutsatte kvinner generelt. Vedrørende størrelsen på utvalg, skriver Thagaard at den må vurderes i forhold til et "metningspunkt". Når studier av flere enheter ikke virker som å frembringe ny forståelse av de fenomenene som studeres, kan man betrakte utvalget som stort nok (Thagaard 1998: 51). Oppgavens utvalg nådde inget metningspunkt, men bidrar med å gi innsikt i noen få voldsutsatte kvinners parforhold, i hvilken grad likestilling gjorde seg gjeldende i deres forhold, og hvordan kvinnene selv tenkte om vold og likestilling.

Thagaard skriver at i kvalitative studier gir fortolkningen grunnlag for overførbarhet, og at spørsmålet er om tolkningen som utvikles innen rammene av et prosjekt også kan være relevant i andre sammenhenger. Slik innebærer overførbarhet en rekontekstualisering, fordi den teoretiske forståelsen knyttet til et enkelt prosjekt settes inn i en videre sammenheng (Thagaard 1998: 184). På grunn av dette utvalgets størrelse, men også fordi kvalitative mastergradsstudier generelt, på grunn av tids- og kostnadsmangler, nødvendigvis må bruke forholdsvis små utvalg, er

informasjonen som fremkommer i denne oppgaven ikke utfyllende nok til å gi grunnlag for overførbarehet til andre sammenhenger.

2.5.7.2 Data- implikasjoner

Studien gir for det meste tilgang til data om informantenes fortid (retrospektive data). Det er implikasjoner knyttet til dette. Det er fare for at informanten ikke husker hvordan ting var, husker noe men har glemt andre relevante ting, eller rett og slett husker feil. Dessuten kan det hende at informanter som intervjues om vanskelige temaer ikke ønsker, enten bevisst eller ubevisst, å huske visse episoder eller hendelser. Oppgavens intervjuguide inneholder blant annet spørsmål om den første fysiske voldsepisoden, og en av informantene husket ikke denne siden det hadde vært så mange av dem og fordi det var den psykiske volden hun hadde slitt mest med. De to andre husket derimot denne episoden godt. Undertegnede har imidlertid ikke inntrykk av at informantene ellers slet med å huske de tingene de ble spurt om. Det kan skyldes at spørsmålene dreide seg om sider ved deres liv som har vært så viktig for dem at de ikke lett glemmes. Det virket som at kvinnene hadde reflektert mye over det voldelige forholdet de levde i, så det er sannsynlig at minnene om det de ble spurt om hadde festet seg godt. Dessuten hadde kvinnene fortalt sin historie mange ganger tidligere, noe som særlig gjelder de som hadde vært krisesenterbrukere. Allikevel er det alltid en fare for at noen minner omdannes og rekonstrueres. Man må sannsynligvis regne med at mennesker på et visst plan, enten dette er bevisst eller ubevisst, formidler en fremstilling av seg selv som de er komfortable med. Slik er det en mulighet for at informantene av forskjellige grunner trakk frem visse hendelser mens de valgte bort andre.

2.5.8 Intervjuene

2.5.8.1 Intervjuguiden

Ved å stille kvinnene spørsmål om hvordan forholdene deres var i starten, om de opplevde å ha medbestemmelse tidlig i forholdet, hvordan forholdet utviklet seg etter hvert som de flyttet sammen med mannen og eventuelt fikk barn, ønsket undertegnede å få en dypere forståelse av hvordan det er å leve i et voldelig forhold. I tillegg til å ønske og høre om voldsbrukens utvikling, var det særlig interressant å

få innblikk i kvinnenes historie om generell medbestemmelse i forholdet, om fordeling av økonomisk ansvar og om arbeidsdeling i hjemmet. Noen av spørsmålene om arbeidsdeling i hjemmet var inspirert av å ha jobbet med SSBs tidsbruksundersøkelser (blant annet tidsbruksundersøkelsen 2000) i tidligere sosiologiske oppgaver om omsorgs- og arbeidsdeling i hjemmet (blant annet Christensen 2003). Det virket interessant å høre om kvinnene opplevde seg selv som likestilt med mannen, og å få tak i om de selv mente likestilling generelt hadde relevans i forhold til vold mot kvinner. Ved å stille kvinnene konkrete spørsmål om forhold som hadde med arbeidsdeling, grad av økonomisk medbestemmelse og økonomisk selvstendighet å gjøre, håpet undertegnede å få noen indikatorer på grad av likestilling som kunne komplettere kvinnenes egne oppfatninger av dette.

Blant annet var Eirin Bjerkes intervjuguide i hovedfagsoppgaven om kvinner i mishandlingsforhold og deres mestrings- og motmaktsstrategier (Bjerke 2006: 109, elektronisk utgave) en inspirasjon til egen intervjuguide. Særlig var form på spørsmålene og antall spørsmål interessant. Forut for dette hadde undertegnede skrevet opp mange spørsmål det var ønskelig å få svar på. Det første intervjuguide-utkastet var preget av mange lukkede spørsmål, i tillegg til at den var for lang. Derfor ble mengden av spørsmål kuttet ned, ordlyden til spørsmålene ble endret så de ble mer åpne. Der det var ønskelig med mer konkrete svar, skrev undertegnede opp konkrete oppfølgingsspørsmål. Etter å ha revidert intervjuguiden flere ganger, var det endelige utkastet ferdig. Dette utkastet hadde også relativt mange spørsmål, men siden rollen som intervjuer var relativt ukjent, var det ønskelig å gardere seg mot å glemme noen av spørsmålene. Under selve intervjuene opplevde undertegnede å få svar på mye av dette uten å stille spørsmål om det.

2.5.8.2 Bakgrunn for intervjuguidens temainndeling

På grunn av temaets sensitivitet ble intervjuet innledet med å gjenta deler av det som sto i forespørselen om å delta i intervju. Slik fikk informantene repetert at de for eksempel kunne la være å svare på spørsmål de ikke ønsket å besvare, at vi kunne ta pauser underveis, og at alle opplysninger ville behandles konfidensielt.

Intervjuguiden ble bygget opp slik at den starter med spørsmål som oppleves som

relativt "ufarlige" for informantene. Tove Thagaard skriver at det er hensiktsmessig å begynne med spørsmål som er lette å svare på, som bakgrunnsspørsmål. Etter hvert som informanten får tillit til forskeren kan intervjueren gå inn på vanskeligere temaer. Intervjuguiden bør slutte med temaer det er noen lunde lett å svare på, for å avrunde intervjusituasjonen. Og selv om en intervjuguide beskriver rekkefølgen av de temaene som skal være med i intervjuet, bør den også være tilstrekkelig fleksibel til at rekkefølgen av temaer kan endres om informanten foregriper temaene (Thagaard 1998: 86- 87).

Intervjuguiden startet med bakgrunnsspørsmål som alder, sivil status og yrkesstatus, både fordi det var ønskelig å ha med opplysninger om dette, men også for å skape en trygg introduksjon til intervjuet. Deretter fulgte spørsmål om starten av forholdet, som en overgang til spørsmålene om forholdets utvikling og voldsbruks- utviklingen. Undertegnede antok at disse spørsmålene ville oppleves som vanskeligere å svare på, derfor var det viktig at de kom et stykke ut i intervjuet. På samme måte prøvde undertegnede å avslutte intervjuet med spørsmål som kunne runde av intervjuet på en god måte. Det var et mål å avslutte intervjuet med spørsmål som ikke omhandlet like opprørende temaer som voldsbruken og hvordan forholdet hadde vært.

2.5.8.3 Prøveintervjuene

Prøveintervjuene var ment som trening for å ha vært gjennom spørsmålene og spilt rollen som intervjuer før de virkelige intervjuene skulle gjøres. Tove Thagaard skriver at det viktigste med treningen er å oppnå selvtillit i intervjusituasjonen, fordi tillit til at man mestrer intervjusituasjonen er avgjørende for et godt intervju. Hvis intervjueren bekymrer seg for ikke å være flink nok, kan dette overskygge intervjusituasjonen. Da er det risiko for at intervjueren retter oppmerksomheten mot seg selv i stedet for informanten (Thagaard 1998: 82). Undertegnede valgte å intervju to venninner som ble bedt om å prøve og leve seg inn i rollen som voldsutsatt kvinne. Disse prøveintervjuene var veldig nyttige, fordi de var en øvelse i helt elementære praktiske ting som å bruke diktafon og i å bruke intervjuguiden. Det ble klart at undertegnede holdt seg veldig tett til intervjuguiden, og at det ble lest

ganske ordrett fra denne. Samtidig var det en bekymring å skulle glemme noen av hoved- og oppfølgingsspørsmålene.

Prøveintervjuene tok bare en halv time hver seg, noe som kan skyldes en for sterk tilknytning til intervjuguiden. Siden det var estimert rundt en til en og en halv time per intervju, var prøveintervjuenes korte varighet en bekymring. Kanskje var guiden for strukturert, med for mange konkrete spørsmål, noe som kunne medføre at informantene ikke ville få frem sine egne historier. På den andre siden var prøveintervjuene en veldig konstruert situasjon, det virket litt kunstig å sitte på hver sin side av et bord og spille intervjuer og informant med en man er vant til å forholde seg til i helt andre kontekster. Undertegnede regnet med at selv om prøveintervjuinformantene prøvde så godt de kunne å leve seg inn i rollen sin, og prøvde å svare så utfyllende som mulig, ville det være annerledes når det kom til en reell intervjusituasjon med kvinner som hadde mer å fortelle. Det virket sannsynlig at det ville være lettere å slippe intervjuguiden og å holde i gang en samtale med de virkelige informantene når man visste at de fortalte en historie som hadde hendt dem. Videre tenkte undertegnede at etter å ha vært gjennom to runder med prøveintervjuer, ville spørsmålene i guiden være lettere tilgjengelig i hukommelsen. Under det første intervjuet, var det var nettopp dette som hendte. Intervjuguiden var så godt kjent at det var unødvendig å sitte og lese opp fra den hele tiden. Det føltes som å være i en situasjon man hadde prøvd før, og det føltes det trygt å ha prøvd ut rollen som intervjuer først. Undertegnede opplevde å ha fokus på informanten, og at intervjuet foregikk som en samtale der intervjuguiden ble brukt nettopp som en guide gjennom samtalen.

Prøveintervjuene ble også gjort for å få en indikasjon på om spørsmålene som ble stilt ble oppfattet på samme måte av informantene som hva intensjonen var. Det kunne hende at et spørsmål om en bestemt ting eller et fenomen (som for eksempel "likestilling" eller om hennes mening telte like mye som hans) ble forstått annerledes enn forventet. En del av en vitenskapelig "kvalitetskontroll" av forskning handler i følge Fog (2001: 163) om krav til validitet, eller gyldighet. Slik stiller man spørsmålet om det som presenteres som viten om et saksforhold også forstås som dette av dem

man forsker på og av andre forskere. Gyldighet dreier seg om hvorvidt erkjennelsen er intersubjektiv akseptabel, det vil si at den forstås på samme måte av de impliserte. I kvalitativ samfunnsforskning bør man i følge Jette Fog bruke en bred definisjon av gyldighet, og spørre om man har undersøkt det man tror man har undersøkt (Fog 2001: 163). Ved å gjøre prøveintervjuer, kunne eventuelle vage, misvisende eller på andre måter "dårlige" spørsmål fanges opp. Prøveintervjuinformantene ble bedt om å si i fra om noen av spørsmålene var uklare, og om det var andre ting de reagerte på. Det virket ikke som at noen av spørsmålene ble misforstått, men undertegnede fikk tilbakemelding om at introduksjonen til intervjuet var for upersonlig. Denne introduksjonen adresserte informantene i en upersonlig tredjepersons "man"- form. Etter å ha fått samme tilbakemelding fra medstudenter i oppgaveskrivingsseminar og å ha tenkt litt for og i mot, ble tredjepersons- formen gjort om til "du"- form. Dette alternativet ble til slutt valgt, fordi det var viktig å tenke på at intervjuet dreide seg om et veldig følsomt emne, og at det derfor var viktig å tenke på hva som var mest etisk forsvarlig med tanke på å ivareta informanten. Endringen ble også gjort med tanke på at man selv skal føle at man har opptrådt på en så etisk forsvarlig måte som mulig. Derfor ønsket undertegnede ikke å pakke inn informasjon om at "du har mulighet til å ta pauser når du vil" og om at "du kan trekke intervjuet om du ønsker det" i en upersonlig "man"- form og dermed muligens gjøre budskapet om at man faktisk har rettetmuligheter mindre tydelig eller mindre ønskelig.

2.5.8.4 Intervjukontekst

Intervjuene fant sted hjemme hos informantene. Siden det var nødvendig å reise ganske langt, var det ikke et alternativ å avtale møter på universitet. Informantene tilbød gjerne noe å drikke, noe undertegnede tok i mot, også med tanke på å lage en hyggelig og mer uformell stemning. Siden vi da begynte å snakke om hva vi likte å drikke, som for eksempel om vi likte best te eller kaffe, fikk vi noe å småprate om før intervjuet startet. Det virket viktig for informantene at intervjuene ble foretatt i trygge omgivelser der de følte seg hjemme, noe undertegnede igjen tror har hatt betydning for å gjennomføre gode intervjuer. På den annen side kunne man tenke seg at siden noen av kvinnene hadde hemmelig adresse, ville de føle seg utrygge på

å få besøk av utenforstående. Undertegnede foreslo å utføre intervjuene på krisesentrene eller andre nøytrale steder, men siden kvinnene ville gjøre det hjemme ble det vurdert dit hen at de ikke følte seg utrygge på å levere ut adressen sin. Å for eksempel gjøre intervjuer på kafé ble utelukket fra starten av på grunn av temaets sensitivitet.

Kvinnene ble trygget på at de kunne ta pauser når de ville, samtidig som at de skulle ha mulighet til å komme med utdypninger når de ville det. Undertegnede prøvde å være tydelig på at de kunne si i fra om noe var uklart. De ble også bedt om å si i fra om de mente det var noe viktig de ville fortelle om, som de ikke hadde blitt spurt om. Undertegnede ga beskjed om at hvis det var noe de ikke ville svare på, kunne de la være uten at undertegnede stilte spørsmål rundt det. De fikk beskjed om at de ikke kom til å bli presset på temaer de ikke ville utdype. Slik ønsket undertegnede å få frem nyanser og detaljer, kvinnenens egne betraktninger, tanker og meninger om egen voldsutsatthet, uten at de skulle føle seg presset til å fortelle mer enn de følte seg bekvem med.

Undertegnede regnet med at som intervjuer ville det sannsynligvis etableres god kontakt under møtet. Derfor var det viktig å være bevisst på at dersom en informant ble utleverende på en måte som gikk utover det som kan ventes i en slik situasjon, burde hun ikke oppmuntres til å forfølge temaet. Undertegnede har ikke ønsket å oppnå innsikt på bekostning av andres selvfølelse.

Etter at intervjuet var ferdig og diktafonen skrudd av, satt vi gjerne og snakket litt. Noen informanter tilbød mer å drikke eller satt frem noe å spise. Noen av dem snakket litt mer om sin situasjon før og nå, eller mer generelt om vold mot kvinner. Andre igjen snakket om helt andre ting, som interesser de hadde eller hva slags type mosjon de likte å holde på med. Undertegnede satt en stund for å alminneliggjøre situasjonen så vi kunne komme litt ut av rollene våre og få en myk avslutning på møtet. Tanken var at ved å sitte å småsnakke litt, og å for eksempel utveksle mosjonspreferanser, ble møtet avsluttet på en slik måte at vi tok farvel med hverandre som to mennesker, ikke bare som intervjuer og informant. Undertegnede

tror også at det å avslutte slik kan avlede noe fra de negative følelsene som intervjuets tema bringer. Om undertegnede hadde gått med en gang intervjuet var ferdig, ville det vært en risiko for at informantene satt igjen med mange vonde følelser uten å ha fått rundet av situasjonen. Det å bli sittende litt og snakke om andre ting kan ha bidratt til at informantene fikk en mulighet til å redusere effekten av samtaleemnets alvor. En av informantene sa under denne samtalen helt spontant at "dette gikk jo fint, jo. Undertegnede var jo spent, men undertegnede syns virkelig det gikk fint!". Det ville være naivt å tro at det at undertegnede ble sittende litt etterpå var nok til at informantene ikke tenkte på intervjuet i tiden fremover. Allikevel hjalp det trolig noe, og i tillegg hadde de informantene som brukte krisesentrene som nevnt mulighet til å snakke om det de har vært igjennom med ansatte og andre brukere.

Etter hvert intervju følte det veldig rart å ha gått ut av døra og tilbake til egen virkelighet. Undertegnede tenkte på alt informantene hadde fortalt, hvor imponerende deres styrke og veltalenhet hadde virket, og ikke minst på hvor rart det følte å ha blitt fortalt så personlige historier fra et fremmed menneske man ikke kom til å møte igjen. Undertegnede regner med at det siste gjaldt i enda større grad for informantene, i den forstand at det må ha følte underlig å ha fortalt om så personlige forhold til en person de ikke skal forholde seg til igjen. Undertegnede er svært takknemlig for tilliten kvinnene viste meg. De har gjennomgått mye. Historiene deres gjorde dypt inntrykk, og selv for den som hører på vekkes vanskelige følelser. På grunn av det tok det noen dager etter hvert intervju før disse ble transkribert. Slik fikk undertegnede litt avstand til inntrykkene fra intervjuet.

2.5.8.5 Gjennomføring av intervjuene

I følge Thagaard er utgangspunktet for et vellykket intervju at forskeren på forhånd har satt seg inn i informantens situasjon (Thagaard 1998:82), noe undertegnede hadde prøvd å få til ved å besøke to krisesentre. Det er viktig å stille spørsmål som oppleves som relevante for informanten. Det er også viktig å gi respons på hva informanten sier under intervjuet, og samtidig drive intervjuet fremover for å få den

riktige informasjonen. Det er også en allmenn regel at forskeren i løpet av intervjuet gir positiv tilbakemelding på det informantene forteller (Thagaard 1998: 82-83). Undertegnede prøvde å ta hensyn til alt dette både under utforming av intervjuguiden og ved gjennomføringen av intervjuene. Det falt seg ganske naturlig å vise forståelse for at kvinner som har blitt utsatt for vold har hatt det vanskelig, og å gi positiv tilbakemelding på at kvinnene har kommet seg ut av et voldelig forhold. Imidlertid følte det som en fin balansegang å skulle veksle mellom å vise forståelse for kvinnenes negative følelser for sine eks-partnere og å være *for* støttende når de kom med negative utsagn om mennene. Det er én ting at de selv omtaler den de levde med i negative ordelag, men om andre gjør det kan det sette kvinnene i et dårlig lys fordi hun holdt sammen med denne mannen i mange år. I en lærebok om mishandling og seksuelle overgrep for helsepersonell fraråder Helle Nesvold (1992 i Skjørten 1994) behandlerne å stemple mannen som "drittsekk" fordi det vil innebære en nedvurdering av kvinnen, som "drittsekkens kone" (Skjørten 1994: 39). Flere forskere har funnet at de voldsutøvende mennene i kvinnens øyne også har hatt gode sider (Skjørten 1994), noe som også til dels kom frem i de tre intervjuene undertegnede gjennomførte. For å få frem kvinnenes egne historier, var det derfor viktig at å vise forståelse for at de utrykte følelser som redsel, sinne og bitterhet når de fortalte om å ha blitt utsatt for vold av den de levde med. På samme tid var det viktig å ikke være fordømmende i måten undertegnede snakket om deres ekspartner på.

Tove Thagaard skriver at intervjusituasjonen påvirkes av skjulte sider ved intervjuprosessen, som at kontakten mellom intervjuer og informant påvirkes av ubevisste, følelsesmessige reaksjoner (Thagaard 1998: 95), og at både den som blir intervjuet og den som intervjuer kan føle motstand til visse temaer i intervjuet. Når intervjuet fungerer bra, tenker forskeren vanligvis ikke over hvordan kontakten er, men er opptatt av informanten og temaene samtalen handler om. Det er når kontakten med informanten er dårlig at kvaliteten på kontakten registreres. Forskeren kan føle seg anspent eller uengasjert, og samtalen kan flyte dårlig (Fog 1994 i Thagaard 1998: 95-96). Hva som ligger bak følelsesmessige reaksjoner som kan medføre en dårlig kontakt kan for eksempel skyldes at intervjuet dreier seg om

temaer som informanter ikke liker å svare på, slik at han eller hun svarer reservert på spørsmålene. Informanten kan imidlertid føle at han eller hun er forpliktet til å svare på spørsmålene siden de har samtykket i å stille til intervju. De reaksjonene informanten formidler i form av ikke-verbal kommunikasjon bør tas hensyn til, slik at forskeren følger etiske retningslinjer for intervjuundersøkelser og ikke provoserer informanten ved å utdype følsomme temaer (Thagaard 1998: 96).

Selv om Thagaard (1998:96) skriver at de fleste intervjuere har følt ubehaget ved dårlig kontakt med en informant, opplevde ikke undertegnede at kontakten med informantene var dårlig. Det skyldes nok at undertegnede bare fikk gjennomført tre intervjuer. Det opplevdes som at gjennomføringen av intervjuene gikk bra. Som nevnt fikk undertegnede også inntrykk av at informantene synes intervjuene gikk greit, både fordi noen eksplisitt og uoppfordret ga uttrykk for dette, og fordi informantene var pågående under intervjuet ved å for eksempel foregripe temaer undertegnede på forhånd vurderte som vanskelige.

Thagaard skriver at en måte å vurdere om en informant opplever seg som underordnet i forhold til forskeren, og utformer svarene sine i forhold til hva de tror forskeren vil høre, er å merke seg hvordan informantene håndterer intervjusituasjonen. Det tyder på at informanten har en selvstendig posisjon om de er pågående under intervjuet. Slik pågåenhet kan vises ved at de argumenterer hvis de føler seg misforstått av forskeren, ved at de ønsker å diskutere forskerens oppfatninger, eller ved at de ber om mer tid hvis de vil fullføre et resonnement (Thagaard 1998: 93). Undertegnede opplevde at informantene var aktive i å oppklare hva de hadde ment om undertegnede misforsto noe de hadde sagt. Selv om det ikke betyr at man kan være sikker på at informantene ikke ga svar som de trodde undertegnede ønsket eller trengte, tolkes det som at intervjuene generelt bærer preg av at kvinnene ikke har følt seg underordnet i intervjusituasjonen, og at de i det store og hele har svart det de selv mener.

Intervjuene ble gjennomført med diktafon så undertegnede kunne følge med i samtalen uten å måtte konsentrere seg om å notere samtidig. Senere kunne

undertegnede transkribere intervjuene og slik få et fyldigere materiale enn om intervjuene hadde vært basert på notater gjort underveis. Undertegnede hadde tenkt å ta notater underveis, men det ble ikke til det. Det følte viktig å følge med på informantene hele tiden, dette var spesielt viktig siden vi snakket om et såpass sensitivt tema. På vei hjem i bilen fra intervjuet satt undertegnede på diktafonen og snakket inn egne assosiasjoner og merknader om intervjuet. Transkriberingen av intervjuene gjorde undertegnede selv for at ikke utenforstående skulle få tilgang til informantenes historier før opplysninger som kunne medføre gjenkjennelse var endret. Intervjuene ble i ferdig utskrevet form på til sammen 79 sider.

2.6 *Analyse*

2.6.1 *Analyseprosessen*

I dette kapitlet presenteres erfaringene som ble gjort i møte med informantene, og som bidrar til å besvare problemstillingene. Fordi kvalitative data påvirkes av både relasjonen mellom forsker og informant, og av analyseprosessen etterpå, fortelles det om hvordan det ble arbeidet med å analysere de opplysningene som fremkom og hvordan dette var for meg. Deretter presenteres kvinnenes historier med formål om å belyse problemstillingene. Det legges særlig vekt på de sidene ved deres samliv der like/ ulikestilling kan tematiseres. Problemstillingene knyttes til relevant tidligere forskning og teoretiske betraktninger.

Da analysedelen sto for tur, og historiene skulle gjenfortelles og analyseres, opplevdes det igjen som en utfordring og et stort ansvar å ivareta informantene både sikkerhetsmessig og etisk. For det første måtte undertegnede være sikker på at det ikke ble videreformidlet opplysninger som kunne medføre gjenkjennelse. Undertegnede måtte derfor gjøre om på eller utelate slike sider av deres historier og samtidig prøve å få med essensen av det de hadde fortalt. For det andre tenkte undertegnede mye over at det kunne være en fare for å tolke deler av deres historier på en måte som de ikke ville vært enige i. Informantene har ikke lenger mulighet til å påvirke utfallet når datamaterialet skal analyseres. Tove Thagaard skriver at det er viktig at subjekt- subjekt- forholdet som preger innsamlingsfasen

ikke går over til å bli et subjekt- objekt- forhold. Forskeren på passe på ikke å tvinge materialet inn i forhåndsdefinerte kategorier, og derfor er det viktig å benytte begreper som er nært knyttet til de fenomenene man analyserer. Spørsmålet man som forsker må stille seg, er i følge Thagaard hvordan informanten er presentert i måten forskeren analyserer det skrevne materialet på. Informantens tillit må ikke misbrukes ved at forskeren fremlegger tolkninger som kan oppleves krenkende for informantene, og informert samtykke innebærer også at forskeren respekterer den tilliten informantene viste forskeren ved å være med på intervjuet (Thagaard 1998: 102- 103). Undertegnede prøvde å ta hensyn til dette ved å nøye overveie måten informantene ble fremstilt på og hvordan det de hadde fortalt undertegnede ble tolket. Undertegnede forsøkte å være bevisst på å ikke tilpasse deres fortellinger til egne begreper og forventninger.

Det var vel så tøft å forholde seg til det transkriberte materialet som det var å høre informantenes historier under selve intervjuene. Under intervjuet forholdt undertegnede seg ikke bare til historiene som ble fortalt. Vi var også omgitt av tegn på at livene til informantene gikk videre, ved alt fra at de bodde uten voldsmannen til at de kunne spøke og le. Når man leser de transkriberte intervjuene, eksisterer dette bare i minnet om intervjuet. For egen del ble dette skjøvet bort når undertegnede leste om kvinnenens opplevelser på nytt, og undertegnede opplevde det tungt å fordype seg i de sidene ved materialet som omhandlet volden. Fordi det var nødvendig med flere pauser i arbeidet enn ellers, tok analysedelen lenger tid enn forventet.

Temasentrerte analyser gjør i følge Thagaard (1998) at man kan gå i dybden av de enkelte temaene fordi sammenligning av informasjon fra alle informantene kan gi en dyptgående forståelse av hvert tema. Imidlertid kan denne metoden kritiseres for at den ikke ivaretar et helhetlig perspektiv. Det er fare for at når tekst- biter fra forskjellige informanter sammenlignes, kan de løsrives fra sin opprinnelige sammenheng. Derfor er det viktig at helheten ivaretas ved at informasjon fra hver enkelt informant settes inn i sammenhengen som teksten var en del av. Utsagn fra ett enkelt intervju må vurderes i forhold til hele intervjuet, og beskrivelser av enkelte

samhandlingssituasjoner må ses i sammenheng med miljøet samhandlingen foregår i. Slik gir analyser av sammenhenger mellom temaene grunnlag for en helhetlig forståelse (Thagaard 1998: 149- 150).

Datamaterialet ble analysert ved at undertegnede først bestemte hvilke temaer det var viktig å fokusere på. Noen av dem, som for eksempel undertemaer som om parett hadde hatt felles eller separat økonomi, og fordeling av husarbeid, var planlagt før gjennomføringen av intervjuene. Andre temaer, som for eksempel opplevd skuffelse over rettsapparatet, dukket opp under og etter intervjuene. De transkriberte intervjuene til hver informant ble gjennomgått flere ganger, før undertegnede skrev inn de delene som hadde med temaene å gjøre under temaoverskriftene. Disse hadde undertegnede satt inn i et eget dokument. Dette fungerte ganske bra, og ble nok forenklet og gjort ekstra oversiktlig grunnet utvalgets størrelse.

Fordi undertegnede som nevnt både ønsket å fordype meg i temaer som omhandlet likestilling, og å få et innblikk i hvordan det oppleves å leve i et voldelig samliv, presenteres informantene og deres voldsutsatthet og erfaringer med hjelpeapparatet før temaene som har med likestilling å gjøre belyses. Det er gjort flere grep for å ivareta informantenes anonymitet og for å unngå at de kjenner igjen seg selv i mitt materiale. Nøyaktig alder oppgis ikke, og heller ikke om de var samboer eller gift med mannen som utsatte dem for vold. Alle presenteres som tidligere gift med voldsutøveren selv om noen hadde levd som samboere. Opplysninger som hvor i landet informantene er fra er holdt utenfor analysen. Det er ikke oppgitt hvilke av kvinnene som anmeldte volden, hvilke menn som ble dømt, hvem som brukte krisesenter og hvem som levde på hemmelig adresse. Noen av de opplysningene som er utelatt eller endret på virket å være viktig for kvinnene selv, mens andre virket mindre viktige. Informantene har fiktive navn. Første gang dette brukes, står det i anførselstegn. Kvinnene er også anonymisert ved at alle sitater er i bokmålsform.

2.7 Resultater

2.7.1 Problemstilling 1: Hvordan beskriver kvinnene i utvalget voldsbruken, sin tidligere partner, sitt parforhold og de berørtes reaksjoner?

2.7.1.1 Kort om informantene og deres tidligere partnere

”Cecilie” er i 40- årene, og har ingen utdanning utover videregående skole. Hun er, og har i hele sitt voksne liv, vært yrkesaktiv. Forholdet til voldsutøveren tok slutt for noen år siden, og da hadde de vært sammen i omtrent 15 år. ”Cecilies” foreldre var yrkesaktive før de ble pensjonert, og de har ikke høyere utdanning. Den tidligere partneren har høyere utdanning, men har ikke jobbet hele tiden mens forholdet varte. Når han jobbet, var dette i et yrke med middels høy status og inntekt. Hans mor var hjemmeværende, og hans far var tidligere yrkesaktiv, uten høyere utdanning. Den tidligere partneren var fra et sted der det ikke var vanlig at mor jobbet, der kvinnene skulle være hjemme og passe hus og barn, og der det var lite barnehageplasser.

”Trine” er også i 40- årene. Hun var gift med han som utsatte henne for vold i over 20 år. Hun har en yrkesrettet utdanning, og har stort sett vært i jobb i voksen alder. ”Trine”s mor var hjemmeværende, og faren var ufaglært arbeider. Mannen til ”Trine” var faglært arbeider, og i jobb gjennom hele samlivet. Begge hans foreldre var i jobb før pensjonsalderen, begge som ufaglærte arbeidere. Hans foreldres hjem var preget av tradisjonelle kjønnsroller og arbeidsfordeling, noe det også ble forventet at svigerdatteren skulle etterfølge.

”Lise” er i 40- års-alderen, og ble tidlig gift med han som utsatte henne for vold i nesten 20 år. Hverken ”Lise” eller den tidligere partneren har høyere utdanning, noe deres foreldre heller ikke hadde. Hennes foreldre jobbet begge to, i typiske arbeider- yrker. Hans foreldre jobbet også i lignende yrker. ”Lises” tidligere partner jobbet, i en forholdsvis godt betalt stilling. ”Lise” var for det meste hjemmeværende.

”Cecilie”, ”Trine” og ”Lise” har barn, og alle har barn med han som utsatte dem for vold. Alle tre har måttet samarbeide med voldsutøveren om barna i etterkant av bruddet, til tross for de har levd med voldsalarm og/eller hemmelig adresse.

To av kvinnene brukte på intervjutidspunktet krisesenterets dagtjenester, mens den tredje ikke ønsket å reise til krisesenter for hjelp da hun flyttet fra han som utsatte henne for vold. Hun har heller ikke brukt krisesentre i etterkant, men tror hun ville fått bedre hjelp til å orientere seg i forhold til barnevern, helsetjenester og rettsapparatet dersom hun hadde gjort dette.

Da undertegnede spurte kvinnene om hvorfor de ønsket å stille til intervju, var deres tilbakemelding at de ønsket å belyse temaet, og at de ønsket at det skulle bli mer fokus på vold mot kvinner generelt. De ønsket både at man skulle finne ut mer om voldens årsaker, og at voldsutsatte kvinner skulle få et bedre tilbud fra de ulike hjelpeinstitusjonene.

2.7.1.2 Beskrivelser av voldsbruken

”Cecilie” ble utsatt for fysisk vold ved to anledninger; den første og siste voldshandlingen. Hun ble truet med kniv da hun var gravid, og regelrett slått ned under bruddet. ”Cecilie” ble for det meste utsatt for kontroll, psykisk og materiell vold, mens de to andre ble utsatt for grovere psykisk vold, mer kontroll og hyppigere fysisk vold.

”Trine” ble utsatt for hyppig og sammensatt vold i mesteparten av ekteskapet. Ofte kunne det være en til to ganger i uka, og han slo ofte: ”Ja, innimellom så var det veldig ofte. Det var en gang i uka, et par ganger i uka. Verbal vold kunne det være hver eneste dag” (”Trine”). Hvis hun prøvde å snakke om volden, svarte han med å angripe sider ved henne han mente var negative, som hennes ferdigheter som mor eller hvordan hun gjorde husarbeidet.

”Lise” ble utsatt for mye, hyppig og sammensatt vold. Hun ble utsatt for massiv psykisk vold, ved siden av hyppig forekommende fysisk vold, samt materiell vold og

kontroll. Hun ble utsatt for vold rundt to til tre ganger i måneden, og for psykisk vold veldig ofte. "Lises" mann brydde seg ikke om at han vekket barna om han fikk raserianfall på natten, noe han fikk ganske ofte. Da skrek han mye. Av fysiske voldshandlinger beskrev hun: " spark, slag, dunking av hodet, truet med å kline ansiktet mitt i asfalten mens barna så på" ("Lise").

Første fysiske voldshandling skjedde i en svært sårbar periode for to av kvinnene, mens den tredje ikke husket første episode. "Trine" og "Cecilie" forteller om den første voldsepisoden at de opplevde den som svært dramatisk. "Cecilie" ble truet med våpen mens hun var gravid. Hun og samboeren hadde en krangel som gjaldt at hun hadde lyst til å flytte til den delen av landet hun kom fra. De hadde avtalt da hun flyttet til han at dersom hun ikke likte seg på hans hjemsted, skulle de flytte til den delen av landet hun var fra. Hun følte blant annet at hun hadde folk for tett på seg, og at miljøet var for snevert der de bodde. Når denne krangelen utspant seg hadde han tatt et par øl, uten å være full. Han ble veldig sint og truet henne med en stor kniv: "(..).han (...) sto med den oppetter halsen på meg, sånn, reiser du nå så.. (...) han var forferdelig aggressiv. Så, og det var jo meget skremmende. Etter det så blir du litt mere forsiktig! (...) den hadde jo fint gjort jobben sin, den" ("Cecilie").

"Lise" ble stadig utsatt for psykisk vold, og hun ble isolert fra vennene sine. Han forsøkte stadig å kontrollere adferden hennes og å forandre henne som person. Den fysiske volden utviklet seg gradvis. Hun husker ikke første voldsepisode, men forteller at volden utviklet seg gradvis fra klaps på hendene. Dette begynte etter at de hadde vært gift en del år. Hun husker episoder, men ikke nøyaktig når de skjedde, og undertegnede presset ikke for å få mer nøyaktig informasjon.

"Trine" ble utsatt for fysisk vold første gang rett etter at hun nedkom med deres første barn. Han angrep henne mens hun holdt barnet deres, slik at hun ble redd for å miste barnet eller at han skulle skade det, og ikke bare henne. De snakket ikke om volds - episoden etterpå: "Nei, jeg spurte han, men det fikk undertegnede aldri svar på. Det var det samme når han slo også, jeg fikk aldri noe svar på det" ("Trine").

Alle kvinnene ble i ulik grad forsøkt *isolert* ved at mannen snakket negativt om deres venner og familie, og alle kvinnene ble utsatt for *kontrolltiltak*. "Trine" oppfattet samboerens kontrollbruk som svært slitsomt:

... Det kunne være venninner på besøk. Og da kunne han komme hjem midt i arbeidstiden, og så sa han "hva er det som skjer her da?". Om han jobbet langt unna, så kom han hjem, altså! (...) Og så kom han hjem om kvelden, og da skulle vi snakke om det, og da sa jeg "dette har ikke du noe med, altså. Det var en venninne, du har jo snakket med henne før".. og det var nok til å slå. Så jeg lærte jo veldig, veldig tidlig at til han forteller vi alt ("Trine").

2.7.1.3 Beskrivelser av tidligere partner

Selv når hun skal beskrive starten av forholdet, nevner "Lise" at hennes daværende kjæreste var lunefull. Alle kvinnene beskriver mennene som svært sinte da de utøvde vold. Mens "Cecilie" og "Trine" ble utsatt for vold umiddelbart etter en diskusjon eller en hendelse som av en eller annen grunn hadde irritert mannen, kunne "Lises" mann trekke seg ut av situasjonen for senere å komme tilbake i fullt sinne og da være voldelig: "De episodene som var fysisk vold, virket de uprovosert? Var det noe som pleide å skje i forkant av dem?" (Undertegnede).

"Det var at jeg sa noe som ikke han likte eller.. Og så reagerte han ikke med en gang, han reiste ut.." ("Lise").

"Lise" forklarer at han etter episoder der han ble irritert reiste ut, tilbrakte tid for seg selv, og kom hjem igjen i fullt sinne. Han inntok ikke alkohol eller møtte andre i denne fasen. "Virket han veldig sint da? Han var voldelig da?" (Undertegnede).

"Å ja, han sto sånn, og brølte som en gorilla" ("Lise").

Alle kvinnene har hatt egne venner mens de levde med volden. Imidlertid følte alle at mannen hadde noe i mot dette. De forteller at mannen aldri likte noen av hennes venner eller familie, og at han ofte snakket nedsettende om dem.

"Cecilie" hadde mye kontakt både med familie og venner. Han hadde nesten ingen venner selv, og "Cecilie" mener dette gjorde ham avhengig av henne. Han kom ofte med sure kommentarer om at hun var mer sosial kompetent enn han. Hun følte at

han forsøkte å hindre kontakt med venner og familie ved å snakke dårlig og nedsettende om dem: "Han likte jo egentlig ingen, han" ("Cecilie").

"Det var noe galt med alle sammen. Og så skulle han helst sitte og høre på når vi pratet" ("Lise")

Mannen til "Lise" sa ikke noe på at hun fant på ting alene med venninner,

"Men det var hvis vi var ute, eller hjemme hos oss da, så, hvis noen av oss sa noe han ikke likte, så tente han" ("Lise"). "Og det gjorde han hvis venninnene dine var der også?" (Undertegnede). "Ja." ("Lise"). Mannen til "Lise" satt også i gang diskusjoner med familien hennes.

Mannen "Trine" levde med isolerte seg fra omverdenen og hadde ingen egne venner. Han prøvde særlig å hindre at hun brukte tid på sin egen familie.

"Det eneste er det at han gjerne ville at jeg skulle droppe min egen familie, min egen mor og far, da." ("Trine"). Han var fra starten av ganske usosial, de hadde aldri omgang med venner. De kunne noen ganger gå på kino, men ikke sammen med andre. I starten møtte hun sine venner på dagtid, men etter hvert valgte hun å skjule dette fra mannen: "Han syns at det var greit at du var og møtte vennene dine på dagtid?" (Undertegnede). " I begynnelsen, ja, etter hvert nei, så til slutt så sa jeg ikke i fra til han. Det var min hemmelighet at jeg kunne få lov til å se omverdenen" ("Trine").

I dette utsagnet finner undertegnede uttrykk for at kvinnenens tidligere partner etter hvert prøvde å isolere dem. "Trine" fortalte senere i intervjuet at han stilte veldig mange kontroll- spørsmål om hva hun hadde gjort i løpet av dagen, og at hun derfor fortalte det selv om hun bare hadde vært i butikken.

2.7.1.4 Beskrivelser av parforholdet

"Cecilie" og den tidligere partneren møttes tilfeldig på ferie, og forholdet deres var veldig fint i starten: "...det var liksom pang med en gang". ("Cecilie"). De bodde et stykke fra hverandre, og forholdet hadde karakter av å være et avstandsforhold i starten. Så bestemte "Cecilie" seg for å flytte til han, og hun ble snart gravid. Mens

forholdet pågikk, var det "Cecilie" som tjente mest av de to, og i perioder var hun eneforsørger for familien

"Trine" forteller at de bare møttes noen få ganger før de ble kjærester, og at de var sammen ett års tid før de flyttet sammen og fikk barn. "Trine" beskriver den første tiden som kjærester som kjærlighetsfylt, men at hun etter hvert skjønnte at hun hadde truffet feil mann. Da var hun imidlertid allerede gravid. "Trines" mann tjente best av de to gjennom hele samlivet.

"Lise" ble raskt ganske involvert i den tidligere partneren, det gikk fort fra de møttes til de ble kjærester, giftet seg og fikk barn. De giftet seg fordi det var vanlig å gjøre det om man ville leve sammen, så dette var en måte å slippe mas fra familie og omverdenen på.

"Cecilie" beskriver hvordan eks-samboeren endret seg etter at hun ble gravid og de fikk barn; "(...)han var veldig redd hele tiden for at jeg skulle avslutte forholdet..."("Cecilie"). Hun følte seg veldig kontrollert, han bestilte for eksempel tog - billettene til henne og barna når de skulle besøke familien, slik at han hadde kontroll på returreisen. Når hun konfronterte han med at hun følte seg kontrollert, svarte han med at det var sånn de gjorde det der han var fra; de passet på damene sine. Og siden hun bodde på et ukjent sted, med egne og felles barn og med tidligere brudd bak seg, ønsket "Cecilie" å få forholdet til å vare: "Man blir kanskje litt lengre i strikken fordi det er forhold nummer to"("Cecilie").

"Trine" og mannen hadde også sin første krangel etter at forholdet hadde blitt mer etablert. Hun opplevde at han prioriterte mye tid med venner og familie på bekostning av henne og barnet. Hun reiste fra ham etter denne krangelen, og stilte ham overfor et ultimatum om at han, for at hun skulle flytte tilbake, måtte ta seg mer av henne og barnet, og mindre av sin familie. Hun flyttet hjem igjen, men kort tid etter dette hadde de også den første krangelen som ledet til vold.

”Cecilie” og ”Trine” ble truet på livet, begge i sammenheng med bruddet. Dette er i tråd med hva annen forskning finner om voldsutøvelse og avslutning av voldelige forhold (i blant annet Askeland, Strand og Sætre i Råkil (red) 2002: 73). For ”Cecilie” sin del falt siste voldshendelse sammen med bruddet og verbal trussel om å kutte henne i småbiter for å slippe henne for alltid. ”Han (...) fortsatte med trusler og trusler og trusler, og til slutt så hadde jeg gitt beskjed om at jeg ikke ville mer. Og da tok han meg” (”Cecilie”). ”Cecilie” ble slått så ille at hun måtte opereres for skadene. Hun ble overrasket over at han gjennomførte angrepet, fordi han hadde truet uten å sette handling bak ordene mange ganger før. Mens hun er synlig skadet blir han mer og mer sint. Hun klarer imidlertid å komme seg ut av huset og å tilkalle hjelp. Etter denne episoden hverken angrep han henne eller truet med å gjøre det.

”Trine” ble truet på livet i etterkant av bruddet. Frem mot bruddet opplevde hun at han var mindre kontrollerende, og hun tror det kanskje ble sånn fordi han merket at han begynte å miste grepet om henne. Hun beskriver at hun helt mistet interessen for han, og at hun syntes det var veldig godt da han begynte å jobbe mer. I og med at han jobbet mer, fikk han også mindre mulighet til å kontrollere henne. I etterkant tror hun allikevel at han følte frustrasjon over dette. Hun involverte noen venner i flytteplanene så de skulle hjelpe til med flyttingen. En dag han var på jobb pakket hun med hjelp av venner i løpet av få timer sakene sine og flyttet fra ham: ”Hver eneste gang jeg hørte en bil, altså (...) gud, tenk om han kommer hjem! Men da hadde jeg ordnet med politiet, så jeg hadde politiet bak meg” (”Trine”). De første dagene tryglet han henne om å komme tilbake, og da dette ikke nyttet truet han henne på livet. For ”Lise” foregikk derimot bruddet relativt fredelig, uten at han var sint eller voldelig.

2.7.1.5 Beskrivelser av de involvertes reaksjoner

Barna til informantene ble vitner til volden som utspant seg. Flere av dem ble også utsatt for vold. Dette har i følge informantene ført til problemer for barna i etterkant.

"Lise" konfronterte aldri mannen med voldsepisodene: "Du konfronterte ham ikke med det?" (undertegnede). "Nei. Vi kommuniserte ikke. Vi har aldri snakket om det før den dagen jeg sa at jeg ville skille meg" ("Lise").

Ingen av kvinnene hadde brukt vold mot mannen som utsatte dem for vold. To av dem hadde heller ikke tenkt på å gjøre det, og forklarer dette med flere ting. En forklaring er at de ikke har det i seg, de er ikke voldelige: "Jeg er vel ikke noen voldelig person" ("Cecilie"). "Jeg har det ikke i meg. Da hadde det bare blitt verre, tror jeg" ("Lise").

En annen forklaring er at de var seg bevisst sin fysiske underlegenhet: "(...) jeg kunne vel sikkert tatt igjen hvis jeg (...) men (...) var vel klar over min egen begrensing i alle tilfelle" ("Cecilie"). "Har du tenkt på det noen gang, da?" (Undertegnede). "Han er jo flere ganger sterkere enn meg." ("Lise").

Dessuten er det åpenbart at de var redde under voldshandlingene, slik at de ikke tenkte på å ta igjen: "Men du blir så satt ut. Hvis du ikke har det i deg, så.." ("Cecilie"). En av kvinnene hadde imidlertid fantasert om å ta igjen mot han fysisk, og hun truet han med det også: "(...) og jeg sa det jo til han noen ganger: Snu ikke ryggen til meg, altså!" ("Trine"). "Hva var grunnen til at du ikke gjorde det, da?" (Undertegnede). "Det var rett og slett at han er ikke verdt det" ("Trine").

"Trine" tok også igjen på den verbale volden noen ganger: "Inneimellom. Hvis jeg klarte det. Men som regel så satt jeg meg i bilen og så reiste jeg på jobb, og så jobbet jeg veldig mye ekstra. For da slapp jeg å være hjemme sammen med han" ("Trine").

"Lise" reagerte med underkastelse under volden og sluttet gradvis å uttrykke egne meninger: "Jeg underkastet meg." ("Lise"). "Hvordan reagerte du etterpå, da?" (Undertegnede). "Som ingen ting" ("Lise").

Når det gjelder egen rolle i forløpet frem til voldshandlingene, følte to av kvinnene at det ikke var noe særlig de kunne gjøre for å unngå volden. "Cecilie" mente at det var

helt uforutsigbart når samboeren hennes ville bruke vold: "(...) Var det noen ting du kunne gjøre for å unngå de voldsepisodene?" (Undertegnede). "Nei, fordi at det var så uforutsigbart (...). Det er ikke det at jeg har utfordra han, jo i hans hode har jeg nok det, for hadde jeg bare vært snill og grei jeg, så hadde ikke dette skjedd" ("Cecilie"). "Vi gjorde oss vel usynlige, for ikke å irritere.." ("Lise"). "Kunne du dra noen steder, eller dra ut hvis du merket at han.." (Undertegnede). "Nei, det turte jeg ikke når ungene var hjemme, da hadde han lagd et forferdelig.. Han sa at jeg kunne bare dra, men jeg fikk ikke ungene med meg, altså" ("Lise").

Om man ser filmer eller leser bøker om voldsutsatte kvinner, får man gjerne inntrykk av at mennene angret mye etter voldsepisodene, og at de "lover gull og grønne skoger" for ikke å miste partneren sin. Dette gikk ikke igjen i informantenes historier. Undertegnede fikk inntrykk av at det vanligste var at voldsepisodene ble tiet i hjel. "Hvordan pleide forholdet deres å være etter sånne voldsepisoder?" (Undertegnede). "Jeg husker ikke" ("Lise"). "Han var ikke spesielt ydmyk?" (Undertegnede). "Han var aldri det derre at han skulle være så innmari snill med meg igjen, altså." ("Lise").

I etterkant ser undertegnede at flere av spørsmålene, blant annet spørsmålet over, kan virke ledende. Det er en utilsiktet og uforutsett konsekvens av at intervjuene forløp som en samtale.

Undertegnede spurte ikke informantene om hvorfor de hadde blitt så lenge i parforholdet. Kvinnene kom imidlertid inn på dette av seg selv. To av dem var rett og slett så redd for mannen at de ikke turte å gå fra han.

Han gav meg en trussel ganske tidlig, eller da vi fikk barna, at han gav meg trusselen at går du fra meg, kommer jeg til å ta fra deg ungene, og du kommer aldri til å se dem igjen. Og jeg trodde på ham, altså. Jeg tror faktisk han er troende til det ene og det andre ("Trine").

For "Cecilie" var det vanskelig å definere at han hadde et voldsproblem. Dermed ble det vanskelig å bruke dette som argument for å gå fra ham. Selv om samboeren hennes i hovedsak utsatte henne for *materiell vold* av typen knusing av inventar,

vegger og dører, samt *psykisk vold* som trusler om fysisk vold under konflikter, definerte hun på den tiden hverken dette eller å ha blitt truet med våpen som vold. Hun forteller at hun hadde bestemt seg for at den dagen hun "fikk seg en på nesa", var forholdet over. I etterkant syns hun det er vanskelig å forstå hvorfor hun godtok den volden hun ble utsatt for, og hun reflekterer over hvorvidt dette var så mye bedre enn å ha blitt slått i ansiktet. Hun sier i intervjuet at hun mens forholdet pågikk på den ene siden var veldig klar på at hun ikke ville godta å bli slått, mens hun på den andre siden stakk hodet i sanden: " (...) i ettertid så blir jeg litt lei meg over å ikke ha reagert før. For ungene sin del også" ("Cecilie").

"Cecilie" fortalte ikke om volden til andre. Selv i etterkant sier hun det er mye andre ikke vet. Hun tror venninnene hennes visste noe, men at hun ikke ville vise seg svak overfor dem. Hun føler det som en svakhet at hun var i stand til å tilgi ham det han gjorde mot henne underveis, og at hun derfor dekket over. Hun vet hun blir oppfattet som en sterk person av andre, og følte det som et nederlag å fortelle at hun ble utsatt for vold hjemme. "Lise" fortalte heller ikke noe om volden til andre mens hun var gift. Ingen spurte henne om hun ble utsatt for vold heller. "Trine" fortalte litt til kollegaer og naboer underveis i forholdet, og følte hun fikk mye støtte her. Undertegnede spurte om hun hadde fortalt om volden til venner og familie også, og da svarte hun at: "Det gikk vel noen år som jeg ikke sa noen ting, liksom. Til familien. Helt til en dag broren min kom til meg og sa: Unnskyld meg, slår XX deg? For da hadde han skjønt at her var det ett eller annet (...) Og da begynte jeg å fortelle det ("Trine")". "Og grunnen til at du ikke fortalte noe tidligere av deg selv..?" (Undertegnede). "Ja.. Jeg var skamfull, egentlig. Og så sitter du gjerne og tenker at er det min feil? Er det min feil at- kanskje jeg burde vasket mye bedre, altså. Kanskje jeg burde gjort saker og ting annerledes, så han ble fornøyd?" ("Trine").

Alle kvinnene uttrykte i intervjuet at de var opptatt av at mannen skulle innrømme, og ta ansvar for, det han hadde utsatt dem for. Kun en av mennene har i ettertid innrømmet overfor sin eks- partner at han hadde utøvd vold mot henne. Denne mannen har, i hvert fall indirekte, sagt han angres på det: "Hvordan følte det når han innrømmet at han hadde slått deg?" (Undertegnede). "Det var liksom at "jeg er

ikke gal eller alene eller...". For jeg tenkte alltid at det var sånn som han sa"
(Anonym).

De tre kvinnene hadde erfaring med vold i familien fra før. En av kvinnene hadde en far som hadde vært voldelig mot mor. En annen av kvinnene hadde en svigerfar som hadde vært voldelig mot svigermor. Den tredje kvinnen kom fra et hjem der psykisk vold og kontrollering var en del av barneoppdragelsen til både mor og far. De to kvinnene som hadde vært vitne til eller vært utsatt for vold i barndommen, uttalte at de trodde dette gjorde at de fant seg i mer fra mannen enn de ellers ville gjort.

Informantene har alle vært involvert i rettssaker mot mennene etter at ekteskapet tok slutt. Dette var belastende for dem, særlig for to av kvinnene. De opplevde at det var dem selv som sto tiltalt, og at de fikk liten informasjon om saken sin.

2.7.2 Problemstilling 2: Kjennetegnes parforholdene av manglende likestilling?

2.7.2.1 Medbestemmelse

"Cecilie" og samboeren hadde stort sett like mye medbestemmelsesrett når det gjaldt å finne på ting på fritiden. Siden hun ikke var kjent på hans hjemsted ble det til at han bestemte en del, men om hun foreslo aktiviteter, var han med på det. Dessuten mener hun at hun ikke tar like mye initiativ for å finne på aktiviteter som andre, så det var naturlig at han tok henne med på forskjellige ting. Men ved spørsmål om begges meninger telte like mye hvis de diskuterte forskjellige ting, hadde ikke begge like mye de skulle ha sagt: "Han hadde nok rett, og ferdig med det. (...) det var ikke så mange diskusjoner" ("Cecilie"). "Det var lite krangling i starten?" (Undertegnede).

Ja. Helt til jeg begynte på en måte å (...) ja, vise mer av meg selv, kanskje. For jeg ble nok veldig opptatt... jeg har alltid vært veldig sterk, og opptatt av å drive med mitt. Og det har vært trening ganske mye, så da barna var på skolen, i stedet for å gnikke og gnu på huset, så dro jeg og trente ("Cecilie").

Han syns ikke dette var så greit, forteller hun videre, for han hadde sin jobb mens hennes da måtte være huset. Men hun sto hardt på at hun trengte andre ting å gjøre også. Dette førte til diskusjoner, men det førte ikke til vold.

”Trine” sin mann ville gjerne at hun skulle ta både små og store avgjørelser, og dette uttrykte han ønske om fra starten av forholdet: ”Han la ganske tidlig på meg at jeg skulle bestemme, ja både i husveien, hvordan huset skulle se ut, farger og alt mulig, og i matveien.. Der bestemmer du. Det var veldig tidlig at han begynte med det” (”Trine”).

”Lise” forteller at hun følte at mannen i starten av forholdet prøvde å forandre henne, og at han egentlig ikke var fornøyd med henne. Hun og mannen hadde egentlig mange forskjellige meninger, men ”(...)hans var de eneste riktige” (”Lise”), og dessuten hadde de kommunikasjons- problemer allerede tidlig i ekteskapet. På spørsmål om dette forandret seg på noen måte etter hvert i forholdet, svarer hun at ”Du kan si at jeg, jeg sluttet vel tidlig å si noe også, for hvis jeg sa noe, så var jeg sinnssyk og gal og full av faen og dum i hodet, det var liksom det som gikk igjen” (”Lise”).

Det var for det meste ”Cecilies” mann som bestemte hvor ferien skulle gå, og det ser ut til å ha sammenheng med at han ville reise til hjemstedet sitt i feriene. De reiste også på besøk til hennes familie og på hytteturer. Feriene forløp for det meste i fred og ro. ”Trine” forteller at de for det meste var på ferier sammen som familie, og at disse feriene, som gjerne var på familiesteder, var hyggelige og rolige. Feriene ble et pustehull som ”Trine” gledet seg til. Det hendte også at hun reiste av gårde på kortere turer med barna alene. Det var alltid ”Trine” og barna som bestemte hvor ferieturene skulle gå: ”Han kom aldri med noe forslag altså. ”Jeg bare er med, jeg”. ” (”Trine”).

”Lise” og mannen dro noen ganger på ferier sammen, men disse pleide å være preget av at mannen var mer aggressiv enn ellers: ”Han tålte vel enda mindre av meg da vi var sammen med andre. Jeg skulle ikke utmerke meg på noe vis eller si noe

særlig som han ikke mente sammen med andre og sånn" ("Lise"). "Hva tenker du om det?" (Undertegnede). "Jeg tenker vel annerledes i dag, at jeg har like mye rett til å ha en mening som det han hadde. Men den gangen så tenkte jeg vel bare på.. Jeg ble veldig redd. Jeg var veldig redd for han. " ("Lise"). Når han dro på turer alene med barna, eller helt alene, syns hun det var deilig, et fristed: "Så de senere årene så lot jeg han bare reise" ("Lise").

2.7.2.2 Arbeidsdelingen i utvalget

Hjemme hos "Cecilie" delte de på arbeidsoppgavene inne og ute. "Cecilie" gjorde det meste av husarbeidet inne, mens hagearbeid og vedlikeholdsarbeid i og på huset var hans oppgaver. Han var imidlertid glad i å lage mat, noe han gjorde på eget initiativ: " Uoppfordra. Han satt i gang. Men å vaske kjøkkenet etterpå, det var min jobb. Skuring og vasking, det var min jobb. Om ikke det var gjort, så var det helvete på jord, altså" ("Cecilie"). På spørsmål om han ble voldelig hvis ikke husarbeidet ble gjort, svarer hun benektende: "(...) det var ikke sånn at han ble slem av den grunn, neida. Det var bare et sånt evig mas om det husarbeidet" ("Cecilie").

"Cecilie" gjorde det meste av omsorgsarbeidet med barna, som å følge de dit de skulle og å kjøre til aktiviteter. Hos "Lise" var det også noe arbeidsdeling, mens hos "Trine" var det hun som gjorde nesten alt, både hus- omsorgs- og vedlikeholdsarbeid. Selv om han bestemte lite, og tok få avgjørelser, forventet han at hun gjorde hus- og omsorgsarbeid, og han syns det var helt greit at hun var hjemmeværende mens han jobbet da barna var små. "Kan du fortelle litt mer om hvordan dere delte arbeidsoppgavene hjemme dere i mellom?" (Undertegnede). "Vi delte dem ikke. Nei. Jeg vasket, jeg handlet, jeg lagde mat, jeg passet ungene. Han var på jobb (...) og kom hjem fra jobb, spiste middag og gikk gjerne og la seg. (...) Så han stilte aldri opp for ungene (...) aldri på foreldremøter eller noen verdens ting." ("Trine"). Hun betalte for barnehageplassen til barna, siden han mente det var hun som gikk fra dem ved å jobbe. Han tok ikke ut pappapermisjon for noen av dem. De delte på vedlikeholdsoppgaver som å male, beise og å fikse ødelagte ting, men det var ofte hun som for eksempel festet løse lister og skrudde inn nye lyspærer. Fordi

hun var mer utålmodig enn han i forhold til å få slike ting gjort, ble hun vant til å fikse slike ting selv også. "Hendte det at dere kranglet om hvem som skulle gjøre ting hjemme, da?" (Undertegnede). "Ja. Det ble en del krangling på det. Det var også derfor jeg lærte veldig fort det at jeg bare gjør det, jeg spør ikke" ("Trine"). "Kunne det utvikle seg til episoder hvor han slo deg?" (Undertegnede). "Ja. Ja. Så da gikk jeg på nåler etter hvert, og så fant jeg ut at det gjør du selv." ("Trine"). "Endte stort sett de fleste krangler med slag?" (Undertegnede). "De fleste, ja." ("Trine"). Også dette spørsmålet virker ledende, men i en kontekst der informanten stadig fortalte om hvor ofte hun ble slått, falt det seg naturlig å spørre slik.

Hos "Lise" delte de på arbeidsoppgavene hjemme. Han gjorde vedlikeholdsarbeid utendørs, hun gjorde det meste av husarbeidet. Hun lagde mat og vasket, han gjorde ting som å beise og å måke snø. Men han gjorde også småting som var hennes arbeidsoppgaver, for eksempel å ta ut av vaskemaskinen og å støvsuge, mens hun kunne skifte dekk og klippe plenen. "Har dere kranglet om hvem som skulle gjøre ting hjemme?" (Undertegnede). "Ja, men du kunne si så veldig lite før han ble sinna, så det ble så veldig ubehagelig" ("Lise"). Mannen til "Lise" tok ut litt pappapermisjon da de fikk barn, og selv om det for det meste var "Lise" som kjørte barna til eksempelvis lege, tannlege og fritidsaktiviteter, gjorde han det også.

2.7.2.3 Økonomisk likestilling?

"Cecilie" og samboeren delte utgiftene til huset likt, ellers hadde de helt separat økonomi. Hun hadde egen bil, noe hun var veldig bestemt på at hun måtte ha, og hun styrte sin egen lønning selv. De hadde like mye å si når det gjaldt økonomiske avgjørelser. De hadde ikke oversikt over hverandres økonomi, og delte likt på å betale felles regninger. Imidlertid tjente "Cecilie" for det meste mer enn han, og i en periode var hun eneforsørger for familien. Hun forteller at han etter en tid uten jobb ble veldig frustrert over dette. Hun ble også frustrert over å bære det økonomiske ansvaret alene, noe hun sa i fra om. Dette tror hun ligger til grunn for at han gikk til fysisk angrep på et av barna: "For da tenkte jeg at dette er fordi han ikke har jobb, og han er så frustrert og alt det derre der. Og der og da så burde jeg jo bare ha sagt se til å helvete... Kom deg vekk! Men det gjorde jeg ikke, da" ("Cecilie"). Det "Cecilie"

derimot gjorde, var å kreve at han fikk seg en jobb, noe han nå klarte. Med det fulgte en periode der de hadde det veldig fint sammen, før han etter hvert ble sykemeldt i flere perioder.

”Trine” beskriver deres økonomi som separat. Begge brukte nettbank, men uten å ha tilgang til hverandres konto. Hun fikk ikke vite noe om hva han tjente, men han ville gjerne vite hva hun tjente. Han visste noe om hva hun satt med av økonomiske midler, men hun løy og sa hun tjente mindre enn hun gjorde for å spare penger i hemmelighet. Hun sparte til barna, og den siste tiden sparte hun til seg selv så hun skulle klare seg på egen hånd:

Da var det veldig viktig å ikke få to brev fra banken, altså, for da var det krise: ”Hvorfor får du to?”. Men det var stort sett jeg som hentet posten, og fikk jeg da to brev fra banken eller brev fra en venninne eller noe sånt noe, så gjemte jeg jo det på meg, før jeg gikk inn (”Trine”).

Hvis han hentet posten, åpnet han hennes også, men nektet for det i etterkant. Han kontrollerte altså så mye han kunne, men må ha følt at han ikke hadde rett til det siden han nektet. Viktigere er det at hun konfronterte han med at han gjorde dette, noe som vitner om at hun mente at han ikke hadde noen rett til å kontrollere henne på denne måten. ”Trine” og mannen delte likt på felles regninger, og betalte egne regninger for seg. Det var hun som bestemte hvordan regningene skulle deles og betales. Hos ”Trine” hadde de også etter hvert hver sin bil: ”Ja, og det var absolutt et problem for han, det” (”Trine”). Han likte ikke at hun kjøpte egen bil, siden det betød mindre kontroll over hvor hun befant seg:

Det var om å gjøre å holde meg hjemme, ”du skal være hjemme, du skal ikke drive å fly rundt alle steder”. Og så satt jeg en kveld og tittet på nettet, og...”den bilen skal jeg ha, den skal jeg ha” (...) Og da fikk han et problem. For plutselig var jeg ute og kjørte når han ringte meg hjemme, ja. Og det tror jeg han tok som et problem, altså, for plutselig så mistet han kontrollen på en måte. Så dermed så ringte han meg, da. Han kunne ringe meg 15 ganger på mobiltelefonen (”Trine”).

”Men hvordan var det når dere kom hjem og hadde vært og kjøpt bilen den dagen? Ble det bråk av det, eller?” (Undertegnede). ”Nei, det ble ikke bråk av det, ikke sånt bråk, i hvert fall!” (”Trine”).

”Lise” og mannen har hatt felles økonomi, og begge var med på å bestemme når de skulle bruke større summer på for eksempel hvitevarer. Begge sto som eier av boligen, mens han sto som eier på andre felles eiendeler, som for eksempel bilen. ”Det er alltid han som har stått som eier på tingene” (”Lise”). ”Hva tenker du om det?” (Undertegnede). ”At egentlig så er det rart, men.. det var han som hadde siste ordet når.. han bestemte hva slags bil, jeg bestemte hva slags farge” (”Lise”). ”Snakket dere noen gang om at han sto som eier på det meste?” (Undertegnede). ”Nei, ikke noe sånn. For det ble så, det gikk ikke an å ta opp sånne ting uten at det ble et forferdelig ubehag” (”Lise”). De hadde felles konto, uten at hun hadde kontobevis eller lignende. Han tok ut penger til henne, så i mange år hadde han økonomisk kontroll over henne. Etter hvert oppfordret han henne til å få seg et eget bankkort, ”(...)for en snakket jo med andre folk om det etter hvert og.. Men det var jeg som hadde oversikten over økonomien og når forskjellige ting forfalt” (”Lise”).

Kvinnene har levd i ekteskap der de har blitt kontrollert, eller forsøkt kontrollert, på forskjellige måter. Det være seg økonomisk, sosial eller psykisk kontroll. Det er helt klart at dette er uttrykk for en skjev maktbalanse i forholdet, der hun har innordnet seg på forskjellige måter for å unndra seg kontroll eller hans voldsbruk. På den annen side er det uttrykk for likestilling når det kommer til sosial medbestemmelse (for eksempel når det gjelder ferievalg) og økonomisk medbestemmelse, samt at det har vært en arbeidsdeling som ikke nødvendigvis skiller seg fra parforhold uten voldsproblematikk. Denne likestillingen har imidlertid ikke vært problemfri, og har i visse tilfeller ledet til konflikter og voldsbruk.

2.7.3 Problemstilling 3: I hvilken grad opplevde de voldsutsatte kvinnene likestilling i sitt parforhold?

For å finne ut om kvinnenes forståelse av likestilling lå opptil den forståelsen som ligger til grunn for oppgaven, ble informantene bedt om å gi en definisjon av begrepet. Deres begrepsforståelse innleder neste del av analysen.

2.7.3.1 Kvinnenes forståelse av likestilling

"(...) at man bidrar likt på alle områder, enten det er barna eller huset eller økonomisk, eller, ja.. Ja, hvis man tenker likestilling i forhold, da" ("Cecilie"). "Ja, jeg tenker egentlig likestilling generelt" (Undertegnede).

"Generell likestilling, ja. Nei, da tenker jeg jo på, selvfølgelig, at man skal ha de samme rettighetene og tjene de samme pengene (...) at ting skal være like stilt, det ligger jo i ordet (...)" ("Cecilie"). "Forbanna tulleord. Neida.. Nei, altså, likestilling, det burde være at vi gjorde alle saker og ting på likt nivå, på en måte. Ikke at én skal gjøre alt, og den andre kan legge seg og slappe av" ("Trine"). "Likeverd. Jeg ser jo at en ikke kan gjøre akkurat de samme tingene, og at jeg ikke er like sterk som de fleste menn, og.. Men jeg tror nok at det er et lavt selvbilde som gjør at en tyr til vold og" ("Lise").

Alt i alt har undertegnede inntrykk av at informantenes forståelse av likestillingsbegrepet ikke avviker fra hvordan det er definert i denne oppgaven.

2.7.3.2 Kvinnenes opplevelse av like/ ulikestilling i forholdet

Undertegnede spurte om kvinnene følte seg likestilt mannen i starten av forholdet, og om de kunne si hvor likestilte de var på en skala fra en til fem, der en var svært lite likestilt og fem var svært likestilt. "Cecilie" mener de kunne plasseres cirka midt på skalaen, og nevner tallet tre. Grunnen til det er at hun ikke jobbet i den perioden de bodde på hans hjemsted. Det var mange kvinner som ikke jobbet på dette stedet, så det falt seg naturlig at hun var hjemme og tok seg av barna. Dessuten var det vanskelig å få barnehageplass, og ikke økonomisk forsvarlig å bruke store deler av lønningen på barnepass. "Trine" mente også at graden av likestilling i forholdet i

starten tilsvarte tallet tre, altså midt på treet. Rett før har hun fortalt om hvor lite interessert han var i å ta avgjørelser, at han ba henne bestemme veldig ofte, men også at hun gjorde alt av hus- og omsorgsarbeidet i hjemmet. Når undertegnede spør om hvorfor hun vurderer det slik at forholdet kan beskrives med en treer på skalaen fra en til fem, svarer hun at_”Han var jo litt med, da... Men to eller tre, da” (“Trine”)._”Fordi det var du som tok mye av beslutningene?” (Undertegnede).”Ja, de fleste tok jeg (...), ja, bortsett fra familien hans” (“Trine”)._Men her nevner hun ikke den skjeve arbeidsdelingen dem i mellom, som hun ellers i intervjuet uttrykte stor frustrasjon over.

”Lise” svarer at de i starten av forholdet befant seg i nedre del av skalaen, og nevner tallet to. Dette tallet mener hun passer fordi ”At det var vel ikke så galt med en gang som det utviklet seg etter hvert” (“Lise”).

Ved spørsmål om å benytte samme likestillingskala, men med tanke på samlivet sett under ett, mener ”Cecilie” at tallet tre og beskrivelsen midt på treet fortsatt passer. Men mens hun forklarte at de var midt på treet- likestilte i starten av forholdet med at hun var hjemmeværende uten noen arbeidslivstilknytning, trekker hun frem hans mangel på nettverk og manglende sosiale evner som det området de var minst likestilt når det gjelder forholdet sett under ett: ”På hvilke områder var dere mest likestilte, da?” (Undertegnede). ”Økonomisk” (“Cecilie”). ”Og minst?” (Undertegnede). ”Sosialt” (“Cecilie”). ”Sosialt fordi du var mer flink sosialt enn han?” (Undertegnede). ”Ja, jeg var nok mye sterkere og flinkere på det å både ivareta venner og få venner, og ta del i alt sånn sosialt, fra å delta på dugnad til å (...) Mens han trakk seg helt tilbake og ville ikke være med..” (“Cecilie”).

”Trine” mener de var mer likestilte i starten av forholdet enn i resten av det: ”Null! Neida. Ja, en, eller.. Ja, nei, jeg ville ikke lagt den der på en skala i det hele tatt, jeg” (“Trine”). ”Virkelig ikke likestilt?”(Undertegnede).

Nei, han tok jo ikke noe, ville jo helst slippe (...) For jeg ba han jo flere ganger, kan ikke du være så snill å vaske her, eller støvsuge teppet, eller.. Da kunne

han komme med det at, "ja, men du er jo flinkere enn meg!" Herregud, du klarer å støvsuge du og!" Og da kunne han se ut og "ja, men, det er mørkt ute, så jeg kan ikke støvsuge inne nå" (...) Men da, det gikk jeg aldri mer inn på, det. "Greit, da støvsuger jeg selv i morgen, ferdig med det. Takk skal du ha" ("Trine").

"Lise" syns det var vanskelig å si hvor de passet inn på likestillingsskalaen, men sier at "Jeg bestemte kanskje en tjue - tredve prosent." ("Lise"). "På hvilke områder har dere vært mest likestilt, tenker du?" (Undertegnede). "Mest likestilt på hvilket område.. Altså, han gjorde jo sånn tungarbeid og sånn, da, han gjorde jo husarbeid" ("Lise"). "Så det var en arbeidsfordeling?" (Undertegnede). "Ja" ("Lise").

2.7.3.3 Kvinnerens syn på likestillingens rolle

Det var av interesse for oppgaven å få et inntrykk av kvinnerens syn på likestillingens rolle i forhold til voldsbruk. Som tidligere nevnt var det noe sprik i deres syn på dette, og tilsynelatende også forskjell på hvor mye de i forkant hadde tenkt på det. "Cecilie" sier i klartekst at hun mener han var mindre likestilt enn henne på viktige områder, og at han i frustrasjon over dette tydde til vold. På spørsmål om hun tror hennes voldsutsatthet har hatt sammenheng med hvor mye eller lite likestilte de var i samlivet, svarer hun: "Ja, det kan det sikkert, fordi jeg tenker at han har vel følt frustrasjon. Samtidig som det ikke er noen unnskyldning for det" ("Cecilie"). Når undertegnede spør om "Trine" tror at det volden hun ble utsatt for hadde sammenheng med at de var lite likestilt i forholdet, svarer hun at: "Nei, jeg tror egentlig ikke det, jeg. Fordi jeg, altså, han har på en måte aldri giddet å vise noe ansvar for noen verdens ting" ("Trine"). "Hva tror du grunnen er til at han brukte vold?" (Undertegnede). "Altså, skal ikke sitte her og forsvare han, men han er innmari dårlig til å prate for seg, og å sette seg ned å ha en diskusjon med han, det funka aldri. Og altså, jeg tror kanskje han slo fordi det er enklere å slå enn å prate" ("Trine").

"Det er mulig, men (...) Men om.. kan det bli likestilling når det er vold?" ("Lise").

"Lise" tror ikke at det i hennes tilfelle er likestillingsnivået som har hatt betydning for voldsutøvelsen, men at andre ting, som familiebakgrunn og på hvilken måte man er vant til å forholde seg til familiemedlemmer på, har spilt inn. "Men det er sikkert

mange kvinner som bidrar med like mye som mannen selv om det er vold der” (“Lise”). Dessuten tror hun at det ville ha gjort det lettere å gå fra han tidligere om hun hadde vært yrkesaktiv: ”Jeg tror jo at hvis jeg hadde hatt en god jobb og kollegaer og sånn så hadde det kanskje gjort det lettere å gå fra han. At du hadde andre holdepunkter i livet også. Det tror jeg” (“Lise”).

På spørsmål om de tror at mer likestilling mellom kvinner og menn i samfunnet generelt har noe å si for å bekjempe vold mot kvinner, svarer de tre på forskjellige måter. Men det ser ut til at de har inntrykk av at økt likestilling vil hjelpe:

”Ja, selvfølgelig, ja. (...) for det tror jeg, mye av den likestillingen vi har, greit, man skal ikke, jeg er ikke nødvendigvis ute etter at man skal tjene på krona like mye, jeg tenker ikke det som likestilling nødvendigvis, men at (...) man har fått økonomisk uavhengighet, har selvfølgelig gjort mye. Og det er sikkert en kjempefrustrasjon for mannen også” (“Cecilie”)

”Så du tenker at det kan gjøre at de kan bli frustrerte og være voldelige fordi..” (Undertegnede).

Ja, og jeg tenker at det må i hvert fall gå en generasjon til før det vaskes ut mer (...) min generasjon menn, da, de har jo opplevd at deres mor var hjemme og at far har alt å si, så jeg tror det må enda en generasjon, deres barn igjen, tror jeg, før det vil snu (...) jeg har jo en del venninner som har vært med på at foreldre, eller mor, har vært mishandla av far, men de lar seg igjen ikke plukke på nesa (“Cecilie”).

Det virker som at ”Trine” tror det er en sammenheng mellom manglende likestilling og forekomst av vold, men at det mangler veldig mye på at kvinner er likestilt menn:

Da tror jeg faktisk alle damer må ha enten direktørstillinger eller sjefsstillinger for å komme høyt opp på skalaen. Jeg tror det. Nå har jeg vært borti XX, jeg har vært borti et par stykker til før han, og alle har jo ”altså jeg har den beste jobben, og jeg har jo bedre lønn enn deg”, og det går jo veldig mye på sånn.. (“Trine”).

”Ja, så du tror det hadde noe med saken å gjøre? At de tjener mer enn deg?”

(Undertegnede). ”Ja, jeg tror det, i hvert fall. At det, på en måte ”jeg er mann, og du er egentlig bare en simpel kvinne, liksom (...) Ja, ”jeg skal jobbe og du skal være hjemme og ordne der” (“Trine”).

Av dette forstår undertegnede at "Trine" mener at i den grad det er en sammenheng mellom likestilling og voldsutbredelse i samfunnet, ville menns vold mot kvinner reduseres dersom mange flere kvinner får mer makt i yrkeslivet, kvinner tjener like mye eller mer enn menn, menn tenkte på kvinner som likeverdige (i motsetning til å tenke "jeg er mann, og du er egentlig bare en simpel kvinne"), og at menn ikke lenger forventer kjønnsstypisk arbeidsdeling i hjemmet.

Jeg tror det kan slå begge veier, for det kan bli en veldig trussel óg, tror jeg. Det var jo det det var for han, at jeg ikke bare underkastet meg i liksom, i alt. Jeg tror du må endre på, jeg tror mennene må endre på seg selv. Jeg tror det er der det ligger. Men de tenker jo ikke "hvorfor slår jeg?". De tenker bare at.. sånn og sånn. Men hvor det skjer noe galt i oppdragelsen, jeg vet ikke hvor tidlig en kan oppdage, hvor tidlig en blir en voldsmann. Men at de har litt andre trekk enn de fleste, det tror jeg ("Lise").

"Det var interessant. Hvilke trekk tenker du på da?" (Undertegnede). "De hadde ikke klart å leve med seg selv hvis de hadde veldig sterk samvittighet og kunne se sine egne feil og lure på "hvorfor gjør jeg sånn?" ("Lise").

Alle tre opplevde innslag av likestilling på forskjellige områder i forholdet til mannen sin. Hvor likestilt de mente å ha vært, varierer. Mens en av kvinnene mente hun ikke hadde vært særlig likestilt, men bestemte tjue til tretti prosent i forholdet, mente en annen at det var mannen som hadde vært mindre likestilt, forholdet sett under ett. Dette diskuteres ytterligere i neste del av oppgaven.

2.8 Diskusjon

Først i denne delen vil resultatene på problemstilling 1 til 3 diskuteres, med tilbakeblikk på presentert teori og forskning. Deretter vil den overordnede problemstillingen: Har likestilling innen rammene av etnisk norske kvinners parforhold betydning for vold mot kvinner?, diskuteres. For å belyse dette temaet velger undertegnede å problematisere anvendelsen av feministiske teorier, og adressere hvordan følgene av økt likestilling kan forstås.

2.8.1 Diskusjon av svar på problemstilling 1: Hvordan beskriver kvinnene i utvalget voldsbruken, sin partner, sitt parforhold og de involvertes reaksjoner?

De tre kvinnene undertegnede intervjuet beskrev hvordan de hadde blitt utsatt for forskjellige typer vold. Det har vært forskjell både i voldsbrukens hyppighet og alvorlighetsgrad. To av kvinnene beskrev hvordan de hadde blitt utsatt for vedvarende og grov fysisk vold, mens den tredje ble utsatt for grov vold da hun avsluttet forholdet. Når det gjelder seksuell vold, fikk undertegnede inntrykk av at det kunne vært innslag av dette for to av kvinnene, men undertegnede valgte å ikke forfølge dette temaet. I intervjusituasjonen opplevdes det som at kvinnene ikke ønsket å gå videre inn på dette. Kvinnene nevnte ikke eksplisitt at de hadde vært utsatt for seksuell vold da undertegnede spurte dem om hva slags vold de hadde vært utsatt for, men i intervjuet kom det frem at de hadde følt seg presset til sex ved noen anledninger. I etterkant, og særlig i arbeidet med analysen, har undertegnede lurt på om undertegnede i tillegg til å vurdere det som at de ikke ønsket å gå videre inn på dette, også følte motstand mot å stille oppfølgingsspørsmål selv.

De tre kvinnene hadde en relativ kort kjæresteperiode før forholdet ble mer alvorlig og etablert. Alle tre ble gravide og samboende eller gift ganske raskt. Kvinnene opplevde at partneren endret seg etter at forholdet ble mer etablert, og særlig etter at de fikk barn. Barna har i alle tre tilfeller vært vitne til volden. Dette er i tråd med resultatene fra den landsdekkende undersøkelsen, som fant at der mor var den voldsutsatte, var barn vitner til volden i to av fem tilfeller (Haaland m.fl. 2005: 13).

Flere av barna ble selv utsatt for fars vold. To av kvinnene opplevde at mennene brukte barna for å kontrollere partneren sin, enten ved trusler om å ta dem fra henne, eller ved at han aktivt forsøkte å ta dem fra henne da han ante at forholdet gikk mot slutten. Barna har på ulike måter fått problemer i etterkant, noe mødrene deres knytter til voldsbruken og/ eller at de har vært vitne til volden.

To av kvinnene hadde blitt utsatt for drapstrusler mer enn én gang i løpet av samlivet. I begge tilfeller holdt mannen en stor kniv mot halsen deres og truet med

å drepe dem. Disse truslene kom både underveis i forholdet og i tilknytning til bruddet. Resultatene viser altså at avslutningen av parforholdet var en farlig fase for to av kvinnene.

Det ovenstående er i tråd med funn fra den landsdekkende undersøkelsen (Haaland m.fl. 2005: 13). Det å gå ut av et voldelig forhold medfører en reell fare for mange voldsutsatte kvinner. Bowker (1988, i Haaland m.fl. 2005) mener det er sosiale, ikke psykiske grunner til at kvinnen ikke går. Frykt for hevn, økonomisk avhengighet og frykt for tap av omsorg for barna er de største hindringene til brudd. Omfattende data om vold etter separasjon viser i følge Gelles (1997, i Haaland m.fl. 2005) at det er klart grunnlag for å ta trusler om dette på alvor. Jonassen og Eidheim fant i 2001 at kvinner ved norske krisesentre oppga at frykt for mer vold hvis hun forlot forholdet var en av flere grunner til at kvinner kviet seg for å bryte med voldsutøveren (Haaland m.fl. 2005: 128).

Kvinnene undertegnede intervjuet, fortalte om samliv med menn som ikke likte, eller klarte, å delta sosialt i samfunnet, hverken med egne venner eller sammen med sine koner og barn. Alle kvinnene presenterte bilder av menn som på ulike områder tydelig kom til kort. Dette gjaldt for eksempel arbeidsliv, sosialt samvær, det å ta egne avgjørelser eller å ha ork til å være sammen med barna sine. En av mennene skilte seg ut fra de andre kvinnenes partnere, ved at han kunne oppføre seg aggressivt mot andre også. Risikoforskning om samlivsvold har vist at det finnes visse viktige trekk, eller risikofaktorer, som er til stede ved den type vold undertegnede har fått kjennskap til gjennom intervjuene. Selv om det først og fremst er kjennetegn ved den voldsutøvende mannen risikoforskningen har vært opptatt av, har man også funnet enkelte sosiale, situasjonsbetingede forhold som korrelerer med menns voldsbruk, og som er svært interessante i denne sammenheng. Det at han har problemer på jobben, at kvinnen har bedre utdanning, yrke eller inntekt enn han, eller at hun er gravid, er eksempler på slike fellestrekk. Når det gjelder kvinner som blir utsatt for vold, finnes de fellestrekk at de oftere har opplevd vold mellom foreldre eller andre omsorgspersoner når de vokste opp, enn kvinner som ikke har blitt utsatt for vold (Nøttestad og Haugan i Råkil (red) 2002: 150). Det var også

tilfellet for alle de tre kvinnene i utvalget. Det vites imidlertid ikke med sikkerhet om det er en reell sammenheng mellom tidligere voldserfaring og den volden de utsettes for i samlivet. At man finner risikofaktorer, er ikke det samme som at de nødvendigvis er årsaksfaktorer (Nøttestad og Haugan i Råkil (red) 2002: 150). Det var ei heller oppgavens formål å finne årsaksfaktorer til menns vold mot kvinner. Men det er interessant å finne at kvinnene nevnte det som kan kalles risikofaktorer i sammenheng med sin eks- manns voldsbruk.

Undertegnede spurte kvinnene som ble intervjuet om de hadde brukt vold mot mannen sin, både for å kartlegge om det i noen tilfeller kunne være snakk om gjensidig voldsbruk eller voldelig motstand, eller om det i det hele tatt var noe de hadde følt de kunne gjøre for å unngå volden. Ingen av dem hadde brukt slik vold. Undertegnede ønsket også å vite om de følte de hadde noen som helst mulighet for å forutsi eller kontrollere hans voldsbruk. Undertegnede antok at det å føle at man er uten mulighet til å kontrollere situasjoner som i så stor grad påvirker eget liv, er en stor stressfaktor. Derfor spurte undertegnede også om det var andre ting de kunne gjøre som kunne påvirke voldssituasjonene. Undertegnede var dessuten nysgjerrig på om de bare følte redsel under volden, eller om noen av dem ble sinte og ønsket å ta igjen.

De tre kvinnene undertegnede intervjuet hadde alle sammen vært ganske lenge i det voldelige samlivet. Undertegnede spurte ingen av dem om hvorfor de ikke hadde gått fra mannen tidligere, fordi et slikt spørsmål etter mitt skjønn kunne oppfattes som en bebreidelse av kvinnen. Allikevel er dette et spørsmål folk flest lurer på i forbindelse med vold mot kvinner, og også et spørsmål som har vært gjenstand for diskusjon i faglitteraturen. De tre kvinnene undertegnede snakket med, tok selv opp mulige forklaringer på at de ble i forholdet lenge. Det virket som de følte skam, dårlig samvittighet, behov for å unnskyldes seg, sårhet og sinne over at de ikke gikk før, og det virket som de hadde behov for å ta opp dette. De nevnte særlig barna både som grunn til at de ikke gikk før, og som grunn til at de ikke gjorde dette da forholdet fortsatt var relativt nytt og det viste seg at han var kontrollerende og voldelig. Dette er i tråd med funn fra den landsdekkende undersøkelsen, der man fant at det var

flere kvinner med barn enn uten som ikke hadde forlatt mannen etter siste voldsepisode (Haaland m.fl. 2005: 14- 15).

Kvinnene nevnte grunner til ikke å gå fra mannen som de fleste kvinner som lever i parforhold kan kjenne seg igjen i; de ville ikke ta barna ut av skolen og vante omgivelser, de synes de skyldte barna å strekke seg litt lenger for å få forholdet til å gå, eller de var bekymret for hvordan de ville klare seg på egenhånd. Dette er kjent fra fagfeltet, og felles for de som mener noe om dette er vektleggingen av at det å gå ut av forholdet er en prosess (Haaland m.fl. 2005: 127- 129).

Det var vanskelig for informantene å fortelle omverdenen om volden de ble utsatt for. Det var bare en av dem som var relativt åpen om volden til andre mens par - forholdet pågikk. En av kvinnene begrunnet tausheten om volden med at hun synes det var flaut at hun, som ble oppfattet av andre som sterk, levde i et forhold der hun ble utsatt for vold. At kvinnene ikke fortalte om volden til andre mens det pågikk er også i tråd med funn fra den landsdekkende undersøkelsen (Haaland m.fl. 2005: 14- 15).

2.8.2 Diskusjon av svar på problemstilling 2: Kjennetegnes kvinnenens parforhold av manglende likestilling?

Grunnen til at undertegnede ønsket å spørre om medbestemmelse, er at det kan si noe om grad av likestilling og likeverd i forholdet. Dersom en av partene i et forhold gjennomgående ekskluderes fra beslutninger om hva paret skal gjøre sammen på fritiden, hva de skal bruke penger på, med andre ord ikke får ta del i beslutninger som påvirker forholdets sosiale, økonomiske og materielle rammer, er det et uttrykk for et ulikeverdige og ulikestilte forhold. Har begge like mye å si, mener undertegnede det er uttrykk for en viss grad av likestilling og likeverd. Om den ene bestemmer mer enn den andre på visse områder, som for eksempel hvilket bilmerke man skal kjøpe, mens den andre bestemmer mer på andre områder, som for eksempel hvorvidt man trenger nye hvitevarer eller å pusse opp, og at begge dermed ikke har like stor medbestemmelsesrett på alle områder, mener undertegnede ikke er en forutsetning

for at forholdet skal kalles likestilt. Det er idet den ene parten tar alle eller de fleste beslutninger, og særlig om han eller hun ser dette som en selvfølge uten å konferere den andre, at undertegnede vil vurdere dette som et tegn på at forholdet er ulikestilt.

Grunnen til at undertegnede spurte om medbestemmelse både tidlig i forholdet og etter hvert som det ble mer etablert, var at undertegnede ønsket å få tak i hvorvidt informantene bestemte mindre eller mer eller like mye samtidig som voldsbruken utviklet seg. Av samme grunn spurte undertegnede om hvordan kvinnene vurderte hvor like/ eller ulikestilte hun og mannen hadde vært både når det gjaldt starten av forholdet og forholdet sett under ett.

Her fortalte kvinnene tre helt forskjellige historier om medbestemmelse tidlig i forholdet, noe som eksemplifiserer hvor forskjellige voldelige forhold kan være. På den ene siden er fortellingen om forholdet der kvinnen i frykt for å bli utsatt for psykisk vold ikke orker eller tør å ytre egne meninger. På den andre siden finnes fortellingen om forholdet der mannen mer enn gjerne overlater så godt som alle beslutninger som gjelder husholdet til henne. Og så er det forholdet der begge gjerne vil ha sin mening i gjennom. Det er klart at et spørsmål om medbestemmelse alene ikke kan si noe om grad av likestilling i informantenes forhold. På den andre siden kom informantene blant annet tilbake til forhold som hadde med medbestemmelse å gjøre når de resonerte over i hvilken grad deres samliv hadde vært preget av likestilling. Dette tolker undertegnede som at de definerte medbestemmelse som en av bestanddelene i et likestilt forhold.

Kristin Skjørten (1994) hevder i sin studie at det at kvinner ikke lenger ønsker å leve med menn som dominerer over dem, uttrykker kvinners forventninger om likestilte og likeverdige samliv. Samtidig beskriver hun hvordan gamle og nye forventninger til samliv lever side om side. Derfor mener hun man kan finne forhold med stor grad av mannsdominans, men også forhold preget av likestilling. Skjørten mener de forholdene hun fikk innblikk i gjennom sin undersøkelse, var preget av mannsdominans (Skjørten 1994: 56). Kvinnene i undertegnedes utvalg fortalte om

en virkelighet preget av nyanser, med innslag av både mannsdominans og likestilling på noen områder.

Grunnen til å spørre informantene om de pleide å dra på ferie sammen med familien sin, og hvem som i så fall bestemte hvor de skulle dra, var at undertegnede ville vite mer om hvor mye hun hadde vært med på å bestemme i forholdet, og om det virket som om hennes ønsker ble tatt på alvor. Ved å stille dette spørsmålet ville undertegnede få et inntrykk både av om det var rom i forholdet for at hun fremmet egne ønsker, og om han i så fall tok hensyn til dem. Dette for å berøre temaet medbestemmelse.

”Lise” sin kommentar om at hun de senere årene ”bare lot han reise ” (”Lise”) på turer uten henne, syns undertegnede er interessant. Den henviser til at det har vært tider der hun ikke syns det var like ok at han reiste uten henne. Det har kanskje vært tider der hun heller ville han skulle være hjemme enn å dra vekk? Dessuten kan det tolkes som at hun kan ha hatt innflytelse på hvorvidt han reiste bort eller ikke. Dette er et eksempel på at bildene av voldelige forhold og voldsutsatte kvinners forhold til sin partner kan være mer komplisert og sammensatt enn hva utenforstående kan tro. Det kan være vanskelig for å se for seg at man kan ønske annet enn at mannen holder seg unna, mens det i virkeligheten kan hende at kvinnene har det bra med ham i perioder og savner han mens han er borte. Kanskje ser hun helst at han er hjemme når barna er små fordi hun setter pris på å være to voksne om ansvaret, kanskje føler hun det tryggere at han er hjemme fordi det er mer forutsigbart? Forklaringsmulighetene er mange, og poenget her er, heller enn å spekulere i hvorfor en kvinne som utsettes for vold av sin partner ikke til enhver tid ønsker at han holder seg borte, at bildet av voldsutsatte kvinners forhold er mer sammensatt enn man kanskje tror.

Det var klar arbeidsdeling i to av forholdene. Delingen bar preg av tradisjonelle løsninger: husholdsarbeid inne tilfalt kvinnen, mens utearbeidet, samt å skrifte dekk på bilder og lignende, tilfalt mennene. Disse kunne også i mellom gjøre noe av hennes jobb, men det var ikke så ofte. De kunne delta i omsorgsarbeid, selv om det

var mor som gjorde meste. I det tredje forholdet var det ikke mye arbeidsdeling; der gjorde hun det meste selv.

Arbeidsdelingen i utvalget virket likt som det SSBs tidsbruksundersøkelser av 2000 (www.ssb.no) viser: Kvinner bruker fortsatt mer tid på slikt arbeid enn menn, selv om kjønnsulikhetene har minsket. Dette skyldes at kvinner har kuttet ned på hus- og omsorgsarbeid heller enn at menn har økt sin innsats på området. Det ser ut som at fedre deler mer likeverdig på omsorgsarbeidet. Det at Moxnes i 1990 (i Brandth og Kvande 1999: 170- 171) fant at mange kvinner skilte seg fordi de følte seg utnyttet av mannen, som lot henne gjøre det meste av husarbeidet i tillegg til egen betalt jobb, er noe som særlig treffer den ene informantens min godt. Det ser dog ut til at de sidene ved de voldsutsatte kvinnenenes parforhold som har med hus- og omsorgsarbeide å gjøre, er ganske like arbeidsdelingen i parforhold uten innslag av vold. Dette tatt i betraktning er det vanskelig å kalle informantens parforhold "mannsdominerte" og å betrakte deres som preget av mangel på likestilling.

"Cecilie" hadde egen bil, og paret hadde like stor økonomisk medbestemmelsesrett når det gjaldt økonomiske avgjørelser. "Cecilie" tjente for det meste mer enn mannen sin, og i en periode var hun som nevnt eneforsørger for familien. Både hun selv og mannen var veldig frustrert over dette. Hun forteller at han etter en tid uten jobb ble veldig frustrert over dette. Hun tror dette var grunnen for at han gikk til fysisk angrep på et av barna. "Trine" og mannens økonomi var i følge henne separat. De brukte nettbank, og hadde ikke tilgang til hverandres konto. Han visste litt om hva hun hadde av penger, men hun løy og sa hun tjente mindre enn hun gjorde for å spare penger i hemmelighet. Hun sparte til barna, og den siste tiden sparte hun til seg selv så hun skulle klare seg på egen hånd. "Trine" og mannen delte likt på felles regninger, og betalte egne regninger for seg. Det var hun som bestemte hvordan regningene skulle deles og betales. "Trine" sin mann likte ikke at hun kjøpte egen bil, siden det betød mindre kontroll over hvor hun var til enhver tid. "Lise" og mannen hadde felles konto, uten at hun hadde kontobevis eller lignende. Han tok ut penger til henne, så i mange år hadde han økonomisk kontroll over henne. Etter hvert oppfordret han henne til å få seg et eget bankkort, og det var "Lise" som hadde

oversikt over økonomi og når regninger forfalt. Med andre ord finner undertegnede grunnlag for å hevde at kvinnene i utvalget hadde økonomisk medbestemmelse, dog i svært forskjellig grad.

2.8.3 Diskusjon av svar på problemstilling 3: I hvilken grad opplevde de voldsutsatte kvinnene likestilling i sitt parforhold?

Ved siden av å bli spurt om forhold som undertegnede mente ville gi en indikator på grad av likestilling, ble også informantene spurt konkret om de mente de hadde vært like- eller ulikestilt mannen sin gjennom forholdet. Fordi undertegnede lurte på om grad av likestilling hadde forandret seg gjennom forholdet spurte undertegnede om hvor like- eller ulikestilte de mente de hadde vært både i starten av forholdet og i forholdet sett under ett.

Det kan virke som at to av informantene ikke selv hadde tenkt over om likestilling på den ene eller andre måten kunne ha sammenheng med menns voldsbruk, mens den tredje informanten tydelig hadde tenkt over temaet likestilling i forbindelse med menns vold. At man ikke har vurdert manglende eller tilstedeværende likestilling i forbindelse med egen voldsutsatthet kan bero på flere ting. For det første kan det tenkes at man ikke mener begrepet er relevant i forhold til volden, og at det er andre ting som er viktigere. På den andre siden kan det tenkes at man ville mene begrepet er relevant dersom man ble introdusert for det, men at det ikke faller seg naturlig å abstrahere egen situasjon. Det faller seg kanskje mer naturlig å forklare mannens vold med trekk ved hans personlighet enn med makt- ubalanse mellom menn og kvinner, og de eventuelle konsekvenser mangel på eller innslag av likestilling kan gi.

Likestilling er et begrep som er mye brukt i dagligtalen, og som undertegnede antar til en viss grad har felles betydning for mange. Allikevel ville undertegnede høre hva kvinnene selv la i begrepet. Hvis deres forståelse av likestilling var langt unna den definisjonen undertegnede hadde lagt til grunn for oppgaven, var det viktig å få klarhet i det. Hvis kvinnene forsto noe helt annet med begrepet, ville det gitt liten mening å spørre dem om de hadde vært mye eller lite likestilt mannen sin.

Undertegnede hadde forut for intervjuene antatt at folk flest, også informantene, ville knytte likestilling til husholdsarbeid, omsorgsarbeid og likelønn. En av informantene kom i tillegg til husholds- og omsorgsarbeid også inn på like rettigheter.

Undertegnede spurte som nevnt om kvinnene følte seg likestilt mannen i starten av forholdet, og om de kunne si hvor likestilte de var på en skala fra en til fem, der en var svært lite likestilt og fem var svært likestilt. Kvinnene ble bedt om å rangere forholdet sitt på samme måte når det gjaldt forholdet sett under ett. "Cecilie" mente de kunne plasseres midt på skalaen, og nevner tallet tre. Dette med bakgrunn i at hun ikke jobbet i den perioden de bodde på hans hjemsted, men var hjemme og passet barn og stelte hus. "Trine" nevner samme tall, og begrunner det med at han var lite "med" og at det var hun som skulle bestemme det meste. "Lise" derimot, nevner tallet to, og begrunner det med at ting ikke var så ille i starten av forholdet som ellers. Når hun ble bedt om å bruke samme skala på grad av likestilling i forholdet sett under ett, svarte hun at hun bestemte rundt 20- 30 prosent. "Trine" svarte spontant at tallet var null, fordi han ikke bidro i det hele tatt. Dette kan tolkes som at hun mente at hun var ulikestilt han fordi han slapp unna arbeid de begge skulle gjort hjemme, samtidig som det i lys av svaret over kan tolkes som at hun var overordnet ham i forhold til å bestemme det meste som angikk familien. "Cecilie" ville rangere forholdet under ett med tallet tre, fordi hun var flinkere enn han sosialt; sterkere i forhold til å ivareta nettverk og venner.

Når det gjaldt hvorvidt likestilling spiller en rolle for vold mot kvinner, fikk undertegnede forskjellige svar fra kvinnene. "Lise" var usikker på om det var noen sammenheng med likestilling og voldsutøvelse, mente hun det kunne være lettere å gå hvis hun hadde hatt arbeidslivstilknytning. "Trine" mente det heller enn mangel på likestilling var mannens svake kommunikative evner som spilte en rolle for voldsbruken hun ble utsatt for. "Cecilie" derimot, var klar på at hun mente det var en sammenheng mellom likestilling og tilstedeværelse av menns vold i parforhold. Hun mente at likestillingen ikke enda hadde kommet så langt at hennes generasjon var likestilt, men at den neste generasjon ville være mer likestilt og at det kunne føre til

mindre vold. Hun mente også at likestilling kunne provosere voldelige menn og at likestilling derfor kunne medføre økt voldsbruk.

Resultatene fra intervjuene tilsier altså at kvinnene opplevde likestilling i forholdene sine, dog i ulik grad. Hvor mye eller lite likestilt kvinnene opplevde å ha vært, ser til dels ut til å ha sammenheng med livsfase. Dette samsvarer med funn om normalbefolkningen. I sammendraget "kvinner bruker mindre tid til husarbeid" (Tidsbrukundersøkelsen 2000, www.ssb.no) leser man at for foreldrepar utmerker årene som småbarnsforeldre seg som den perioden der arbeidsdelingen i hjemmet følger tradisjonelle kjønnsrolle- mønstre.

2.8.4 Har likestilling innen rammene av etnisk norske kvinners parforhold betydning for vold mot kvinner?

Undertegnede finner at likestilling innen rammene av etnisk norske kvinners parforhold har betydning for vold mot kvinner.

Oppgavens innfallsvinkel gir innblikk man ikke ville fått ved et strukturelt fokus på likestilling og vold. Å definere er makt. Ved å legge definisjonsmakten hos de berørte selv, kom det frem et paradoks man ikke ville funnet ved en strukturell tilnærming: nemlig at informantene i tillegg til å beskrive manglende likestilling, også vurderte seg som overlegne sine menn på flere områder. Den manglende likestillingen viste seg altså som en ubalanse begge veier; der både kvinnen og mannen kunne fremstå som "underlegen/ overlegen". Kompetanse- underlegenheten kunne ansees å være en kilde til frustrasjon hos mennene, og medføre økt voldsutsatthet for kvinnene. Samtidig er det sannsynlig at likestilling innen rammene av etnisk norske kvinners parforhold kan bidra til at kvinnene har sosiale nettverk og økonomiske midler som gjør det lettere å forlate den voldsutøvende mannen. Derfor kan det hevdes at likestilling innen rammene av etnisk norske kvinners parforhold har betydning for vold mot kvinner. Det ligger imidlertid ikke som en forutsetning at det er kvinnen som er underlegen, og at det er kvinnenens "økonomiske status" og "rolle i hjemmet" som må adresseres for å redusere voldsbruk.

Den feministiske tilnærmingen har som utgangspunkt at vold muliggjøres gjennom patriarkalske samfunnsstrukturer. Med denne oppgaven er imidlertid undertegnede blitt kritisk til å velge denne tilnærmingen fremfor andre. Å betrakte samfunnet vårt som et der menns eierett over sine samlivspartnere er kraftig institusjonelt og verdinormativt forankret, er et pessimistisk syn på det norske samfunnet og på de likestillingsprosessene vi har vært gjennom både på det offentlige og det private plan. For eksempel har velferdsstaten de tre - fire siste tiår sørget for arbeidsplasser til kvinner og omsorg for barn og eldre. Kvinner har slik blitt mindre bundet til hjemmet og dermed mindre prisgitt eventuelle voldelige partnere. Man kan allikevel hevde at deler av det offentlige Norge fortsatt er preget av ulikestilling mellom kjønnene. Et eksempel på dette er lovverket, som i følge justisminister Storberget er laget av menn for menn:

Hvorfor blir så få saker om vold mot kvinner iretteført? Hvorfor går så få i tog? Det nærmeste svaret jeg kommer er at vår strafferett er utformet av og for menn. Det er på tide med fornyelse og en ny straffelov (Tale/artikkel, publisert 09.07.2007, www.regjeringen.no).

Vold og overgrep straffes ikke hardt i Norge, selv ikke når volden har vært grov og vedvarende. Det er først når volden ender i drap at straffereaksjonen blir av en viss størrelse. Det eksisterer fremdeles holdninger om at det er akseptabelt at menn bruker vold for å sikre kontroll over sin kvinnelige samlivspartner, noe en tingrettsdom fra Indre Sogn er et eksempel på. I 2005 ble en mann frikjent for vold mot sin samboer, selv om han overfor politiet hadde innrømmet å ha sparket henne. Kvinnen hadde vært utro og ville skilles, og flertallet av dommerne mente at mannens æres- og selvfølelse var krenket på en slik måte at voldsbruken sto i rimelig forhold til provokasjonen kvinnen utsatte mannen for (www.vg.no (lesedato 26.10.2005)). Imidlertid har vi i dag en mannlig justisminister som i starten av sin periode gikk tungt inn for å jobbe mot vold mot kvinner, blant annet ved å fronte en bok om temaet (Storberget, Bråten, Rømming, Skjørten og Aas- Hansen 2007) og ved å arbeide for lovendringer.

Hvorvidt feministiske teorier egner seg til å studere voldsbruk mot etnisk norske kvinner kan ikke diskuteres uten å ha fagfeltets kontroverser i bakhodet. Som nevnt har debatten rundt hvilken teoretisk tilnærming man helst bør benytte vært opphetet. Undertegnede mener feministiske teorier egner seg til å studere voldsbruk mot etnisk norske kvinner i parforhold. Det er store kjønnsforskjeller i utsatthet for grov vold, og å utelukke feministiske teorier vil således være lite hensiktsmessig. Det ville også være historieløst all den tid det var krisesenterbevegelsen som satt vold mot kvinner på dagsorden. Imidlertid mener undertegnede at en feministisk tilnærming til problemet alene ikke er tilstrekkelig. Når et problem er så sammensatt som dette, holder det ikke å forfekte at volden forsvinner bare menn og kvinner blir likestilt. Det virker også noe gammeldags å studere vold mot kvinner med utgangspunkt i at samfunnet er preget av menns overordning og kvinners underordning. På den annen side kan man ikke studere vold mot kvinner i parforhold ut i fra risikofaktorer, konflikthåndtering, individuelle karaktertrekk, alkoholmisbruk og marginalisering alene. Da får man raskt problemer med å forklare kjønnsforskjellene i utsatthet for grov vold.

Undertegnede finner at det mest hensiktsmessige er å tenke at bruk av en teori ikke behøver å utelukke andre. Sammensatte fenomener fordrer sammensatte tilnærminger. Som sett viste det seg nyttig å bruke en feministisk tilnærming ved å se etter innslag av likestilling i voldsutsatte kvinners forhold. Slik fant undertegnede svar det ville vært interessant å forske videre på. Samtidig tror ikke undertegnede det er nok å bruke en slik tilnærming alene. Ved å utelate andre teorier kan man gå glipp av verdifull kunnskap, som igjen kan ha betydning for praktiske tiltak rettet mot problemet. Svaret på spørsmålet i overskriften er i følge undertegnede "ja, men ikke alene".

Så tilbake til oppgavens utgangspunkt: Hvorfor er kjønnsforskjellene i voldsutsatthet så uttalt i et land man ser på som svært kjønnslikestilt? Vil det, som krisesenterbevegelsen og den feministiske tradisjonen forfekter, ikke bli slutt på volden før vi har reell likestilling i Norge? Har voldsutøvelse og voldsutsatthet

hovedsakelig med andre forhold å gjøre? Burde det kanskje være et mål å forene de teoretiske frontene på dette forskningsfeltet?

Øystein Gullvåg Holter har i flere år drevet med mannsforskning, det vil si forskning om menn og gutter i et kjønns- og likestillingsperspektiv. Han setter blant annet spørsmålsteget ved hvorvidt volden er en konsekvens av manglende likestilling, eller en reaksjon på likestilling (Holter i Råkil (red) 2002: 205). I 1998 fant en representativ Europeisk undersøkelse av menn også at mange menn beveget seg i retning av økt likestilling. Samtidig som denne undersøkelsen på den ene siden fant en større vilje til, og praksis av, likestilling, fant den på den andre siden en tendens til økt voldelig egoisme (Holter i Råkil (red) 2002: 209).

Undertegnede skrev innledningsvis at det er paradoksalt at vold mot kvinner er så utbredt når vi samtidig går for å være et av de landene i verden der likestillingen har kommet lengst. Etter å ha jobbet med denne oppgaven, har undertegnede gått fra å tenke at det er paradoksalt til å tenke at det er interessant. Det er rart at det offentlige, som på mange måter har bidratt til utjamning av kjønnsforskjeller når det gjelder arbeidslivsdeltakelse, omsorgspermisjoner og så videre, ikke har satset mer på utjamning av kjønnsforskjeller i voldsutsatthet. Holter (i Råkil 2002: 214) skriver også at det er paradoksalt at den økte likestillingen i Norge ikke har klart å bidra til å redusere den kjønnsrelaterte volden. Han mener at fordi likestillingen er ujevn og halvhjertet, er den også konfliktfylt. Ved siden av økte sosiale skiller, fremvekst av voldelige subkulturer og et straffesystem som fortsatt dømmer vold som mindre alvorlig enn mye annet, glemmes menn og maskuliniteter i likestillingspolitikken. Holter mener dessuten at det finnes barrierer mot å innlemme menn på flere samfunnsmessige arenaer. Man må gjøre en innsats for å få ned voldsnivået, og en slik innsats er å se på områder med klare positive endringer. Eksempler på slike områder er omsorg for barn, der unge menn i dag er mer aktive enn deres fedre var. Omsorg for eldre og syke er et annet område der menn også har kommet mer på banen (Holter i Råkil (red) 2002: 214). Undertegnede tenker i tillegg at likestilling kan ha den – kortsiktige - konsekvens at den virker provoserende på voldelige menn og at den dermed i visse tilfeller bidrar til økt vold. Det aller største

utbyttet av likestilling tror undertegnede man vil se i forhold til grad av voldsutsatthet for den enkelte kvinne. Jo mindre akseptabelt det er å utøve vold, jo mer juridiske myndigheter signaliserer at dette ikke er lov, jo bedre støtteapparatet blir for voldsutsatte kvinner, jo lettere blir det å bryte ut av voldelige forhold.

Et svært interessant poeng Holter trekker frem, og som passer godt til min empiri, er at forbindelsen kjønn- makt- vold ikke er enkel, fordi det ikke nødvendigvis er de "harde" mennene, de med makt, "patriarkene", som slår. Selv om volden kan være et uttrykk for skjeve samfunnsforhold, det vil si menns makt over kvinner, er det ofte de ganske feminine, maktesløse mennene som slår. Selv om mannsdominans kan uttrykkes ved vold mot kvinner, er dette en regel som gjelder samfunnet som helhet, mener Holter. Man kan ikke oversette dette til å gjelde i hver enkelt situasjon. Fra maktstudier er det kjent at maktens verste sider uttrykkes av de maktesløse, ikke de mektige. Dette gjelder også vold, selv om det ikke er maktesløsheten som "skaper" volden (Holter i Råkil (red) 2002: 216). Mennene kvinnene i min studie var gift med, ble beskrevet som underlegne kvinnene på flere områder, særlig i forhold til sosiale og kommunikative evner.

3 Avslutning

I denne oppgaven har tre problemstillinger vedrørende vold mot etnisk norske kvinner i parforhold blitt adressert. Disse har blitt presentert med utgangspunkt i den overordnede problemstillingen: Har likestilling innen rammene av etnisk norske kvinners parforhold betydning for vold mot kvinner?

Formålet med oppgaven har vært å belyse og problematisere forholdet mellom likestilling og vold mot kvinner. Undertegnede har gitt en historisk oversikt over hvordan vold mot kvinner har gått fra å være et vanlig fenomen til å bli anerkjent som samfunnsproblem, og hvordan feltet er preget av teoretiske kontroverser.

Av kvantitativ forskning på fagfeltet har undertegnede presentert flere viktige studier. Samtidig har det blitt klart at forskningens resultater er teoriavhengige. Når

det gjelder den kvalitative forskningen på feltet, har den tatt for seg menns vold mot kvinner.

Når det gjelder undertegnedes egen kvalitative undersøkelse har prosessen frem mot intervjuene blitt grundig forklart. Mulige forklaringer på den vanskelige tilgangen til feltet har blitt diskutert. De tre problemstillingene undertegnede ønsket å få innsikt i, dreide seg om hvordan informantene i utvalget beskrev voldsbruken, sin partner, sitt parforhold og de involvertes reaksjoner. De dreide seg om hvorvidt parforholdene var kjennetegnet av manglende likestilling, og i hvilken grad informantene opplevde likestilling i sitt forhold.

Oppgaven finner at manglende likestilling har relevans for vold mot kvinner. Men dette innebærer ikke, slik den feministiske forskningen har skissert, utelukkende at det er den voldsutsatte kvinnen som er underlegen. Kvinnene i denne lille studien kommuniserte at de kunne oppleve sin partner som manglende likestilt med seg selv, og at det er de som var og fungerte overlegent mannen. Dette eksempelvis ved at partneren hadde dårligere kommunikasjonsevner, lavere lønn, lavere selvtillit, dårligere sosiale ferdigheter og manglende gjennomføringsevne. Dette bidro til at undertegnede fikk behov for å nyansere bruken av feministiske teorier og forståelsen av likestilling og vold.

Det er, i følge undertegnede, faktisk lite trolig at menn slutter å bruke vold mot kvinner bare kvinner får mer makt og status i samfunnet. Til det er voldsproblemet for sammensatt. I tillegg til menns kommunikative evner og sosiale kompetanse, spiller blant annet oppvekst-vilkår, livshendelser og marginalitet en rolle. Dette ville det vært meget interessant å forske videre på.

4 Referanser

Bjerke, Eirin (2006), *Kvinner i mishandlingsforhold*, Hovedfagsoppgave i sosiologi, Universitetet i Oslo, Det Samfunnsvitenskapelige fakultet, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

Brandth, Berit, Kvande, Elin. (1999). "Nye fedre i likestilte familier". I Berit Brandth, Kari Moxnes (red.) *Familie for tiden*. (161- 176) 2.opplag. Tano Aschehoug

Christensen, Isrid M. W (2003): *Omsorg i et kjønnsperspektiv*. Emneoppgave i sos 2400, Universitetet i Oslo, Det Samfunnsvitenskapelige fakultet, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

Dobash, R. Emerson & Russel P. Dobash (1992), *Women, Violence and Social Change*. London: Routledge

Fog, Jette (1994), *Med samtalen som utgangspunkt*. 1. Utgave, 6. Opplag 2001. Danmark: Akademisk Forlag A/S

Holter, Øystein G. (2002), "Vold i mannsforskningens lys". I Råkil, Marius (red.), *Menns vold mot kvinner*. (205- 223) Oslo: Universitetsforlaget

Haaland, Thomas, Sten- Erik Clausen og Berit Schei (Red.) (NIBR- rapport 2005:3), *Vold i parforhold- ulike perspektiver*. Oslo: NIBR 2005

Isdal, Per (2000), *Meningen med volden*. Oslo: Kommuneforlaget

Johnson, Michael P., Ferrano, Kathleen J. Research on Domestic Violence in the 1990s: "Making Distinctions". *Journal of Marriage and the Family*, Vol. 62, NO. 4. (Nov., 2000), pp. 948- 963. URL: [http:// www.jstor.org](http://www.jstor.org) (Lesedato 12.09.2007)

Kapoor, Nita (Kvinnevoldsutvalget) (NOU 2003:31): [Retten til et liv uten vold. Menns vold mot kvinner i nære relasjoner.](#) Oslo: Statens forvaltningstjeneste.

Loeske, Donileen R., Richard J. Gelles & Mary M. Cavanaugh (2005), *Current Controversies on Family Violence*. 2. ed. Thousand Oaks: Sage Publications

Loseke, Donileen R. (2005), "Through a Sociological Lens". I Loeske, Donileen R., Richard J. Gelles & Mary M. Cavanaugh, *Current Controversies on Family Violence*. 2. ed. Thousand Oaks: Sage Publications

Moxnes, Kari (1999). "Samlivsbrudd". I Berit Brandht, Kari Moxnes (red.) *Familie for tiden*. (122- 142) 2.opplag. Tano Aschehoug

NOU (2003: 31), Retten til et liv uten vold. Menns vold mot kvinner i nære relasjoner, Oslo: Statens forvaltningstjeneste

Pape, Hilde og Kari Stefansen (2005), "Kvinnemishandling: Stort omfang, ingen klasseforskjeller? ". *Kvinneforskning*, 1/ 05: 85- 89

Pape, Hilde, Stefansen, Kari (red.) (NKVTS Rapport nr. 1/ 2004), *Den skjulte volden?*. Oslo: Unirand AS, Universitetet i Oslo

Råkil, Marius (red.) (2002), *Menns vold mot kvinner*, Oslo: Universitetsforlaget

Skjørten, Kristin (2004), "Kvinnemishandling- kunnskap og politikk". *Kvinneforskning*, 3/04: 63- 75.

Skjørten, Kristin (2005), "Svar til Pape og Stefansen". *Kvinneforskning*, 1/05: 90-92.

Taagard, Tove (1998), *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen- Sandviken, Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

URL: <http://www.regjeringen.no/nn/dep/jd/Om-departementet/Justisminister-Knut-Storberget/Taler-og-artiklar/2007/Voldtekt-skal-opklares.html?id=476258>
(Lesedato 14. 08. 2008)

URL: <http://svt.se/svt/jsp/Crosslink.jsp?d=26971&a=383884> (Lesedato 22. 08. 2008)

URL: <http://svt.se/svt/jsp/Crosslink.jsp?d=26971&a=383884> (Lesedato 22.08.2008)

URL: <http://www.ba.no/nyheter/irix/article1798646.ece> (Lesedato 30.09.2007)

URL:
<http://www.brottsoffermyndigheten.se/Sidor/EPT/Bestallningar/PDF/Slagen%20dam.pdf>
(Lesedato: 26.06.2011)

URL: <http://www.dagbladet.no/kultur/2005/06/30/436082.html> (Lesedato
22.06.2011)

URL: <http://www.dagsavisen.no/innenriks/article441744.ece> (Lesedato 24.06.2011)

URL: <http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/200704/09/index.html> (Lesedato 9. 5
2008)

URL: <http://www.ssb.no/vis/emner/00/02/20/tidsbruk/art-2002-05-13-02.html>
(Lesedato 24.06.2011)

URL: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=294730>. (Lesedato 14.
08.2008)

URL: <http://www.dagbladet.no/kultur/2007/09/04/510948.html> (Lesedato 4.9.2007)

URL: <http://www.forskning.no/Artikler/2005/juni/1117786619.65> (Lesedato
22.08.2008)

URL:

<http://www.regjeringen.no/Rpub/NOU/19991999/013/PDFA/NOU199919990013000DDDPDFA.pdf> (Lesedato 10.06.2008)

URL: http://www.ssb.no/magasinet/slik_lever_vi/art-2002-05-21-01.html (Lesedato 3. 6.2008)

URL: <http://www.ssb.no/vis/emner/00/02/20/tidsbruk/art-2002-05-13-02.html> (Lesedato 24.06.2011)

Yllö, Kersti A. (2005), "Through a Feminist Lens". I Loeske, Donileen R., Richard J. Gelles & Mary M. Cavanaugh, *Current Controversies on Family Violence*. 2. ed. Thousand Oaks: Sage Publications

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt.

Antall ord i oppgaven: 36068

5 Vedlegg 1

Isrid Merete Christensen Grujic
(adresse og telefonnummer
er tatt vekk i dette eksemplaret)

Forespørsel om tilgang til informanter til masteroppgave i Sosiologi

Jeg er mastergradstudent i sosiologi ved Universitetet i Oslo og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven. Temaet for oppgaven er menns vold mot kvinner i parforhold. Jeg er interessert i å gi et innblikk i voldsutsatte kvinners parforhold, og spesielt i hvilken grad voldsutsatte kvinner rapporterer å være likestilt partneren i forhold til økonomisk selvbestemmelse, generell medbestemmelse i parforholdet, arbeidsdeling i hjemmet og egen presentasjon av likestilling. For å belyse dette ønsker jeg å intervju 5- 10 etnisk norske kvinner som har blitt utsatt for vold av sin ektemann eller samboer, og som har oppsøkt hjelp på et krisesenter. Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Spørsmålene vil dreie seg om hvorfor kvinnene oppsøkte krisesenteret, tilknytning til venner og familie, hvordan arbeidsoppgavene i hjemmet har vært fordelt, tilknytning til arbeidslivet, fordeling av økonomisk ansvar og hvordan informantene selv presenterer likestilling. Jeg vil bruke båndopptaker og ta notater under intervjuet. I tilfelle noen av kvinnene ikke ønsker at båndopptaker brukes, kan kun notater benyttes. Intervjuet vil ta omtrent en til en og en halv time. Jeg avtaler med hver enkelt hvor og når intervjuet skal foretas.

Dersom jeg får tillatelse til det, vil jeg henge opp et skriv på krisesenteret som ligner dette brev (se vedlegg). Der vil det stå at det er frivillig å være med, og at man har mulighet til å trekke seg når som helst underveis uten å måtte begrunne dette. I så fall vil alle innsamlede data bli slettet. Jeg vil altså ikke aktivt oppsøke noen av brukerne av krisesenteret, det vil være opp til kvinnene å ta kontakt med meg etter å ha lest min forespørsel.

Alle opplysninger vil bli behandlet konfidensielt, og ingen enkeltpersoner vil kunne kjenne seg igjen i den ferdige oppgaven. Opplysningene anonymiseres og opptakene slettes når oppgaven er ferdig, innen utgangen av 2008. Jeg har taushetsplikt i henhold til retningslinjene til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S. Jeg er godt vant til å forholde meg til taushetsplikt da jeg tidligere har jobbet innen psykiatri og i skolen.

Jeg håper med dette å få mulighet til å komme i kontakt med kvinner som kan være med på å belyse et samfunnsmessig og forskningsmessig viktig tema. Jeg kommer gjerne til et møte der jeg kan presentere prosjektet mitt og svare på eventuelle spørsmål. Dersom det er noe dere lurer på kan jeg ringes eller nås per e-post. Dere kan også kontakte min veileder Arnlaug Leira ved institutt for sosiologi og samfunnsgeografi på telefonnummer 22 85 83 35.

Med vennlig hilsen

Isrid Merete Christensen Grujic

6 Vedlegg 2

Forespørsel om å delta i intervju

Jeg er mastergradstudent i sosiologi ved Universitetet i Oslo og holder for tiden på med den avsluttende masteroppgaven. Tema for oppgaven er voldsutsatte kvinners parforhold, der paret har vært samboere eller gift. Jeg er interessert i å gi et innblikk i voldsutsatte kvinners parforhold. Spørsmålene vil dreie seg om hvorfor man oppsøkte krisesenteret og tilknytning til venner og familie. Dessuten er jeg interessert i tilknytning til arbeidslivet, fordeling av økonomisk ansvar og hvordan arbeidsoppgavene i hjemmet har vært fordelt. Jeg er opptatt av i hvilken grad voldsutsatte kvinner er likestilt med partneren sin. For å belyse dette ønsker jeg å intervju 5- 10 etnisk norske kvinner som har blitt utsatt for vold av sin ektemann eller samboer, og som har oppsøkt hjelp på et krisesenter

Jeg vil bruke båndopptaker og ta notater under intervjuet. Intervjuet vil ta omtrent en til en og en halv time, og vi blir sammen enige om hvor og når intervjuet skal foretas.

Det er frivillig å være med på undersøkelsen, og man har mulighet til å trekke seg når som helst underveis, uten å måtte si hvorfor. Hvis man trekker seg vil alle innsamlede data slettes. Ingen opplysninger skal kunne føres tilbake til enkeltpersoner i den ferdige oppgaven, og alle opplysninger behandles konfidensielt. Opplysningene om deltakerne anonymiseres og opptakene slettes når oppgaven er ferdig. Oppgaven er ferdig i løpet av 2008.

Hvis du ønsker å være med på intervjuet, kan du skrive under på samtykkeerklæringen og sende den til meg i posten i den ferdig frankerte konvolutten. Du kan også ringe meg og si i fra om du vil være med på intervjuet, og levere samtykkeerklæringen når vi møtes.

Dersom det er noe du lurer på kan jeg ringes på telefon 91 64 28 38 eller nås per e-post: imchrist@gmail.com. Du kan også kontakte veilederen min, Arnlaug Leira, ved institutt for sosiologi og samfunnsgeografi på telefonnummer 22 85 83 35.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Med vennlig hilsen

Isrid Merete Christensen Grujic
(i dette eksemplaret er
min adresse og telefon-
nummer tatt ut)

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt informasjon om studien av voldsutsatte kvinners parforhold og ønsker å stille på intervju.

Signatur Telefonnummer

7 Vedlegg 3

Intervjuguide

Presentasjon av meg selv og oppgaven

Først vil jeg få takke deg for at du ville la meg intervju deg til oppgaven min. Oppgaven min vil basere seg på intervjuer med kvinner som har blitt utsatt for vold av sin ektemann eller samboer, og derfor er jeg veldig takknemlig for at du sa ja til å stille til intervju.

Jeg har vært opptatt av temaet vold mot kvinner i mange år, og nå som jeg skal skrive masteroppgaven min i Sosiologi ønsker jeg å få vite mer om hvordan kvinner som har blitt utsatt for vold i parforholdet har hatt det i dette forholdet.

Jeg kommer til å stille en del forskjellige spørsmål. Om det er noen av disse du ikke vil svare på, kan du la være uten at det stilles noe mer spørsmål rundt det. Du kan trekke deg fra intervjuet når du vil, og om du angrer på å ha vært med på intervjuet, kan du ringe meg og si i fra. Da stryker jeg i så fall intervjureferatet og sletter intervjuet. Hvis du velger å gjøre dette, er det fint om det gjøres så fort som mulig. Hvis du i etterkant av intervjuet har lyst til å komme med flere opplysninger, eller føler at det var noe du ikke fikk sagt, kan jeg ringes. Hvis noen av spørsmålene ikke føles relevante, er det allikevel fint om du prøver å svare så godt man kan.

Jeg har skrevet under på at jeg har taushetsplikt, og det er strenge krav til hvordan jeg skal behandle de opplysningene jeg får. Jeg kommer til å forandre opplysninger om alle informantene, som blant annet navn og alder. Alle informantene i oppgaven er anonyme og ingen opplysninger skal kunne føres tilbake til enkeltpersoner.

Selv om jeg bruker båndopptaker under intervjuet kommer jeg til å notere litt underveis.

1. Bakgrunnsopplysninger

- Alder
- Utdanning
- Yrke og stillingsbrøk (heltid/deltid)
- Sivilstand (gift/samboer)
- Har dere barn?
 - Hvor mange?
 - Er de felles barn eller fra tidligere forhold?
- Hvor i Norge er du fra (landsdel)?
- Hva slags utdanning og yrke har dine foreldre?
- Hva var ditt forhold til mannen som utsatte deg for vold? Gift eller samboer?
- Hva slags utdanning har han (som utsatte deg for volden)?
- Hva slags yrke har han?
- Hvem tror du tjente mest av deg og han?
- Er han opprinnelig fra samme sted som deg?
- Hva er hans foreldres utdanning og yrke?
- Er forholdet deres avsluttet nå?
- Hvor lenge var/har dere vært sammen?

Jeg vil nå stille noen spørsmål om forholdet deres:

2. Starten av forholdet

- **Kan du fortelle litt om hvordan dere møttes?**
- **Hvordan vil du karakterisere forholdet deres i starten?**
- **På en skala fra en til fem der en er svært lite likestilte, og fem er svært likestilte, hvor likestilte vil du si at dere var i starten av forholdet?**
- **Hvis dere for eksempel skulle finne på noe på kvelden eller i helger, følte du at både dine og hans meninger talte like mye i begynnelsen av forholdet?**
- **Følte du at dette forandret seg ettersom forholdet utviklet seg?**
- **Hvis dere diskuterte forskjellige ting, følte du at din mening telte like mye som hans?**

- Kranglet dere noe i begynnelsen av forholdet?
- Hvor lenge var dere sammen før dere flyttet sammen/ giftet dere?
- Hvis felles barn: Hvor lenge var dere sammen før dere fikk barn?
- Forandret forholdet deres seg etter at dere flyttet sammen/fikk barn?

3. Kontakten med hjelpeinstitusjonen

- Hva var grunnen til at du tok kontakt med krisesenteret?
- Er dette første gangen du har hatt kontakt med et krisesenter?
- Hvordan føler du det å bruke krisesenteret i dag?
- Fikk du hjelp av noen til å finne frem til krisesenteret?

4. Voldsbruksutviklingen

- Hva skjedde da han slo deg første gang?
- Hvordan reagerte du under volden?
- Hvordan reagerte du etter volden?
- Hvordan oppførte han seg under denne voldsepisoden?
- Hvordan reagerte han etter volden?
- Hvordan vil du beskrive forholdet deres etter denne episoden?

- Brukte han vold mot deg ved senere anledninger?
- Hva slags type voldshandlinger har han utsatt deg for?
- Hvis barn: Har han brukt vold mot barna deres?
- Var det noen ting du kunne gjøre for å unngå voldsbruken hans?
- Har du noen gang brukt fysisk vold mot han?
- Hvis du har utøvd vold mot han: Har det hendt at du har vært den som har slått først, eller var det alltid han som begynte?

4. Forholdet og grad av likestilling

Om arbeidsdelingen hjemme:

- Kan du fortelle litt om hvordan dere delte arbeidsoppgavene i hjemmet dere i mellom?
- Hvis begge bidro til å gjøre husarbeid, lage mat og å ta seg av barna, gjorde han noe av dette uoppfordret?
- Hvordan delte dere arbeidsoppgaver som å male, beise, fikse ødelagte ting, klippe plen, måke snø og å holde bilen i stand?
- Har dere noen gang kranglet om hvem som skulle gjøre ting hjemme?

Hvis felles barn: Om omsorgsarbeide

- Jobbet du før du fikk barn med han?

- Gikk du tilbake til jobb etter permisjonen din?
- Har han jobb/hadde han jobb da dere var sammen? Tok han ut pappapermisjon da dere fikk barn?
- Hvordan har dere fordelt ansvaret for å følge barna til barnehage og skole, legetimer og fritidsaktiviteter?

Om økonomisk selvstendighet:

- Hvordan har dere fordelt/hvordan fordelte dere ansvaret for avgjørelser i økonomiske spørsmål, som for eksempel å kjøpe møbler, hvitevarer eller bil?
- Eier/eide dere egen bolig?
- Eier/eide dere egen bil?
- Vil du si dere har hatt/hadde felles eller separat økonomi?
- Hvordan har dere fordelt/hvordan fordelte dere ansvaret for å betale regninger?

Om medbestemmelse og kompetanse:

- Har dere noen gang vært/var dere noen gang på ferie sammen?
- Var det noen ting du var flinkere til enn han?
- Tror du han på noen måte var avhengig av deg, var det for eksempel noe han pleide å trenge hjelp av deg til?
- Hvordan vil du karakterisere seg selv som person?

6. Om likestillingsbegrepet

- Hva legger du i begrepet "likestilling"?
- På en skala fra en til fem der en er svært lite likestilte og fem er svært likestilte, hvor likestilte vil du si at dere har vært/ var i forholdet deres?
- Tror du at noe av den volden du har blitt utsatt for kan ses i sammenheng med hvor mye eller lite likestilt dere har vært/var i forholdet?
- Tror du at det å få mer likestilling mellom menn og kvinner har noe å si for å bekjempe menns vold mot kvinner i parforhold?

7. Relasjoner til andre

- Har du hatt/hadde du familie eller venner som du har betrodd deg til?
- Var det noen andre som hjalp til å ta kontakt med krisesenteret eller hjalp deg på annen måte til å komme deg vekk fra han?
- Hvordan forholdt han seg til at du har vært sammen med familie eller venner?
- Har dere hatt felles venner som har støttet deg underveis i forholdet?

Mitt siste spørsmål til deg er om det er noe du har lyst til å fortelle eller utdype, eller om det er noe jeg ikke har spurt deg om som du synes er viktig?